

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

50

PROBLEMATICA ROMANULUI
CONTEMPORAN ROMÂNESC

(pag. 12—13)

O SINGURĂ VOINȚĂ

SINTEM cu toții martori și părtași, deopotrivă, ai uriașului flux de voință, unanimă, de a concretiza în faptă hotărârile Conferinței Naționale a Partidului, adoptate drept concluzie a amplelor dezbateri în spiritul profunde analize cuprinse în Raportul prin care tovarășul Nicolae Ceaușescu a îmbălsăvat realitatea înaintării noastre socialiste pe calea către comunism. De pretutindeni, din cele mai variate sectoare ale șantierului de muncă și de elan creator care e țara întreagă, prin telegame, prin scrisori, prin articole în presa scrisă sau radio-televizată, se afirmă ceea ce constituie ampla manifestare de unitate activă în jurul Partidului, a secretarului său general, capacitatea astfel multiplicată a întregului popor de a ridica pe noi culmi ale creației materiale și spirituale propria calitate a vieții în Prezent și, cu atât mai intens, în viziunea, de miine, a Viitorului.

„Ar trebui un cîtec încăpător precum foșnirea mătăsoasă a mărilor cu sare” — cum spunea poetul — pentru a da imaginea acestui intens fenomen de masă în vibrația undelor unui asemenea câmp magnetic polarizînd, în conturul de hartă al patriei, ceea ce străbate acum, după Conferința Națională a Partidului, sufletul tuturor fiilor săi. Raportul secretarului general, sinteză vie de spirit novator și cutezanță revoluționară, de intransigență comunistă și fierbinte patriotism, pulsează în cuget și a simțiri prin tensiunea întru măreția faptei la parametrii noli istoriei pe care România și-o făurește, adăugînd — pe fiecare zi, pe fiecare ceas — tot mai mult și mai eficient din mereu mai plinul izvor de energie și de voință care e al acestui minunat popor. S-ar putea spune că tocmai prin asemenea aprofundate examene de conștiință în luma — atât de stenică prin luciditatea ei revoluționară — a Viitorului, poporul român se redescoperă necontenit pe el însuși în ceea ce are mai trainic și mai constructiv ca virtualități de propagare, ca forță a propriei lui afirmări într-o lume intrată încă de pe acum într-o eră nouă a desăvirșirii umane.

Acest nou umanism — umanism revoluționar de nouă eră revoluționară — este cel pe care geniul unui popor cu atât de adînci rădăcini în Istorie îl proiectează astăzi, pentru sine dar deopotrivă pentru umanitate în ansamblul ei, prin mintea și inima celei mai înaintate, ca structură și obiectiv programatic, dintre clase: clasa muncitoare, avangarda ei intrupînd cele mai înalte însușiri și cel mai receptiv potențial de progres purtînd amprenta de identitate a unui întreg popor.

Este, desigur — aceasta — o nouă treaptă istorică. Și este florilegiul unității în stimă și dragoste nefărmurită pentru călăuzitorul atât de călit în lupta Partidului nostru, călăuzitorul al cărui Raport și al cărui Cuvînt de încheiere la recenta Conferință s-au impus într-un asemenea vast proces ca revelația celei mai constructive conștiințe revoluționare.

De unde și capacitatea lui atotcuprinzătoare, ca generator de energie pe întreaga arde a voinței de tot mai trainice și mai strălucite perspective în ceea ce — cu toții — durăm cu sporit elan în desăvirșirea continuă a țării, cea de azi și, prin ceea ce durăm azi, a celei de miine.

Sintem tot mai aproape de sărbătoreasca zi a împlinirii celor trei decenii de la proclamarea Republicii noastre. În aura slăvirii acestui istoric eveniment, cu atât mai vibrant resimțim chemarea adresată — prin Rezoluția ei — de recenta Conferință Națională a Partidului: „Oameni de cultură și artă, puneți-vă întreg talentul și forța creatoare în slujba înfloririi continue a artei și culturii noastre socialiste, a îmbogățirii vieții spirituale a poporului, a educării și dezvoltării conștiinței socialiste a maselor, a cultivării înaltelor trăsături morale ale omului nou al societății noastre!”.

„România literară”

ION GRIGORE: Satul, iarnă

TELEGRAMĂ

TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU Secretar General al Partidului Comunist Român

Mult stimat și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Asemeni întregului nostru popor, obștea scriitoricească din Republica Socialistă România a urmărit, cu adîncă participare, deschiderea lucrărilor Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român, marele forum chemat să dezbată cu responsabilitate comunistă problemele de maximă importanță pentru creșterea României socialiste, care, într-o scurtă perioadă istorică, va atinge stadiul de țară cu o dezvoltare medie.

Raportul prezentat de dumneavoastră în fața Conferinței și-a aflat ecou, dintr-o margine în alta a țării, în toate conștiințele dăruite destinului ei, constituindu-se ca un exemplar și atotcuprinzător program de lucru, privind dezvoltarea în ritm continuu a economiei naționale, ridicarea pe o treaptă superioară a întregii activități economico-sociale, perfecționarea neabătută a organizării și conducerii societății, spre un nivel superior de viață al poporului român.

O coplesitoare impresie au lăsat asupra noastră capitolele dedicate participării active a clasei muncitoare, a întregului popor la conducerea societății, la adîncirea democrației socialiste în toate sferele vieții economice și sociale, precum și dedicate necesității unor modificări radicale în legislația țării în concordanță cu evoluția generală a societății, întărirea rolului statului socialist în conducerea unitară a vieții economico-sociale, în apărarea independenței și suveranității Patriei.

Astfel, ni s-au trasat noi linii directoare pentru lărgirea înțelesului adevăratei democrații socialiste, de necomparat cu orice altă formă de democrație din lume, personalitatea umană, drepturile și obligațiile sale, situîndu-se în focalul lor sursa de inspirație în realitatea nemijlocită, indicațiile dumneavoastră privind activitatea politico-ideologică de ridicare a conștiinței socialiste a maselor, de educare revoluționară a poporului și de formare a omului nou.

De un neprețuit ajutor ne vor fi nouă, scriitorilor, celor care lucrează nemijlocit în colectivele unor organe de presă sau ale unor edituri, ca și celor care își află pentru cărțile lor sursa de inspirație în realitatea nemijlocită, indicațiile dumneavoastră privind activitatea politico-ideologică de ridicare a conștiinței socialiste a maselor, de educare revoluționară a poporului și de formare a omului nou.

Obștea scriitoricească a înregistrat cu legitimă mîndrie patriotică vibranta dumneavoastră cuvînt referitor la politica internațională a Republicii Socialiste România de paco, prietenie și colaborare cu toate popoarele, de participare activă la soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane — teze care au confirmat încă o dată clarviziunea partidului nostru, a dumneavoastră personal, în descifrarea tuturor semnificațiilor cu care se confruntă azi omenirea, înțelegînd-o cu care dumneavoastră, în numele poporului român, propuneți soluții de salvagardare a idealurilor înalt umane și de statornicire a păcii pe planeta noastră.

Vă făgăduim, mult stimat și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, că scriitorii din România socialistă, indiferent de limba ce o vorbesc și în care scriu, vor și să se pătrundă de substanța tuturor ideilor cuprinse în excepționalul dumneavoastră Raport programatic și, preluîndu-le cu însuflețire, să se transforme în propagandiști de nădejde pentru toate întîlnirile cu oamenii muncii din fabrici și de pe ogoare, din laboratoare și din școli, din universități și unități militare.

Ne mărturisim, mereu activ și hotărîtor, atașamentul nostru pentru toate cite gîndiți și săvirșiți cu privire la destinul Patriei noastre, știîndu-vă suflet ales din nemuritorul suflet al poporului român, sursa noastră vie de teze și principii pentru realizarea unei culturi care să îndreptățească partea de contribuție la valorile culturii universale și să merite de la viitorime atributul de durată.

Stăpîniți de fiorul certitudinilor care se cuprind cu atîta fermitate în întreg conținutul Raportului prezentat de dumneavoastră la Conferința Națională a Partidului Comunist Român, ne angajăm să preluăm pentru propria operă literară, esența umanismului nostru socialist promovată azi în lume prin tăria glasului dumneavoastră, astfel ca să ne constituim și pe mai departe în front unitar de conștiințe luminoase cu tot ce-i azi, în țara noastră, „riu și ram” de plîmadă comunistă.

Primiți, vă rugăm, mult stimat și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, din partea scriitorilor care vă urmează neabătut, în spiritul cuvîntului pe care-l roștiți și al legităților de istorie pe care le determinați spre gloria României socialiste, expresia profundei lor mîndrii de a fi, odată cu dumneavoastră, stăpîn peste timpul ce-l trăiesc și peste timpul care vine triumfător.

UNIUNEA SCRITORILOR
din
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

România literară

DIRECTOR: George Ivascu, Redactor
șef adjunct: G. Dimisiau, Secretar
responsabil de redacție: Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

AMPLUL ECOU INTERNAȚIONAL AL CONFERINȚEI NAȚIONALE A PARTIDULUI

AM PUTEA spune că mai mult și mai semnificativ ca oricând, recenta Conferință Națională a Partidului, în primul rând amplul Raport al tovarășului Nicolae Ceaușescu, au constituit — și constituie încă — un centru de atenție, al presei internaționale. Pe multiple meridiane, prin presa scrisă, prin cea radio-televizuală, corespondenții și principalii agenți de informații, ai ziarelor centrale, organe ale partidelor din țările socialiste frățesti, ai ziarelor de mare tiraj din diferite părți ale lumii, opinia publică mondială a luat cunoștință cu un viu interes despre lucrările Conferinței ca un eveniment depășind cu mult proporțiile sale interne. Aceasta, atât prin direcțiile arătate în Raport privitoare la căile și perspectivele României care, în 1965, la capătul viitorului cincinal, va depăși starea de țară în curs de dezvoltare, pentru a trece în stadiul de țară cu o dezvoltare medie, cât și prin analiza profundă a tendințelor fundamentale ale epocii contemporane ca un îndreptar prețios; pentru activitatea țării noastre pe plan internațional.

În această privință, au fost remarcate cu precădere aprecierile tovarășului Nicolae Ceaușescu asupra evenimentelor din ultimii ani care au confirmat pe deplin tezele și orientările Congresului al XI-lea cu privire la situația internațională, la activitatea externă a partidului și statului nostru. Spiritul în care au fost trecute în revistă, de la înalta tribună a Conferinței Naționale a Partidului, cele mai importante probleme internaționale, confirmând în plus liniile directoare ale concepției de pace și cooperare, principiile de respectare deplină a independenței și suveranității naționale a statelor, principiul implicând neamestecul în treburile interne, eliminarea forței și amenințării cu forța în relațiile inter-statale, ca atare necesitatea soluționării pe cale politică a conflictelor și stărilor de încordare, — această linie de consecvență, multiplu recunoscută, a politicii noastre externe a fost o dată mai mult relevată în numeroasele comentarii pe marginea Raportului președintelui României privitor la situația internațională.

ÎN ACEST CONTEXT s-a relevat încă din primele informații și apoi s-a apreciat în comentariile ce au urmat poziția fermă a României privind problemele dezarmării, marcându-se inițiativa și activă sa participare, în dezbaterile internaționale, în frunte cu O.N.U., asupra necesității stringente a dezarmării generale și, cu precădere, a dezarmării nucleare, o atenție deosebită acordându-se, totodată, eforturilor pe scara internațională ale țării noastre pentru făurirea unei noi ordini economice internaționale, ca o pirghie în așezarea relațiilor dintre toate statele pe principii noi, de egalitate și echitate, în finalitatea dezvoltării echilibrate a tuturor zonelor lumii, ca o contribuție majoră în stabilitatea economică pe plan mondial.

O ATENȚIE deosebită a acordat de asemenea presa de pretutindeni, și în primul rând cea de pe continentul nostru, modulului cum a fost evocată activitatea dinamică și stăruitoare a României pentru înfăptuirea securității și cooperării europene. Ca atare, s-a relevat argumentarea pertinentă a președintelui statului nostru că, prin înseși obiectivele ei, reunirea de la Belgrad nu poate avea cadrul unei dezbateri ideologice, prin urmare trebuie să se evite ca ea să se transforme într-o tribună de dezbateri a deosebirilor de orientare socială, inclusiv a divergențelor de ordin filosofic. Căci o asemenea abordare ar dăuna profund tocmai esenței programatice a reuniunii, care este și trebuie să rămână aceea a înfăptuirii în viață a țelurilor securității europene, a stabilirii unor noi măsuri concrete pentru dezvoltarea cooperării economice, tehnicoștiințifice și culturale între statele continentului și, în deosebi, a definirii unor măsuri practice de dezangajare militară — fără de care nu se poate vorbi de o adevărată securitate și pace în Europa și în lume.

DEMOCRATIZAREA relațiilor internaționale, ca un imperativ de o stringentă actualitate, și-a aflat de asemenea un larg ecou în presa de peste hotare, care a relevat astfel poziția deosebit de activă a României și în acest sens, Raportul tovarășului Nicolae Ceaușescu acordând o atenție marcată participării directe la discuții și tratative a tuturor țărilor interesate, sporirii aportului țărilor mici și mijlocii, al țărilor în curs de dezvoltare, al țărilor nealinate. În această direcție, au fost reținute argumentele pentru creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite prin perfecționarea activității sale în vederea unei mai active și mai prompte contribuții a eforturilor tuturor statelor pentru întărirea păcii și colaborării.

CONCLUZIA vastei analize a situației internaționale cuprinsă în Raport a fost ca atare semnalată și comentată ca o deosebită contribuție la impulsivitatea pe o cale constructivă a cursului vieții internaționale. Căci, cum a spus tovarășul Nicolae Ceaușescu, „stă în puterea forțelor progresiste, antiimperialiste, a popoarelor, să oprească cursul periculos al evenimentelor, să orienteze evoluția vieții internaționale într-o direcție nouă, să-și asume răspunderea istorică de a asigura mersul înainte al omenirii pe calea progresului și civilizației, pacea și securitatea tuturor națiunilor lumii”.

Cronica

Viața literară

TELEGRAME

Mult stimată și iubită
tovarășe Mihail CRUCEANU,

Cu prilejul împlinirii a celor 90 de ani de viață, din care cea mai mare parte i-ați închinat, încă din fragedă tinerețe, luptei revoluționare pentru triumful cauzei Partidului Comunist Român, a întemeierii partidului nostru, a eliberării sociale și politice a poporului român, pentru progres și democrație socialistă, pentru ridicarea patriei noastre pe noi culmi de civilizație și bună stare, conducerea Uniunii Scriitorilor încearcă o deosebită bucurie și satisfacție de a vă trimite un cordial mesaj tovarășesc de sincere felicitări, calde urări de sănătate, viață în tihnă, în mijlocul familiei dumneavoastră și al celor dragi.

Scriitorii din țara noastră vă prețuiesc în unanimitate personalitatea și opera literară, vă înconjoară cu dragoste, respect și prețuire profundă.

Vă urăm încă o dată, din inimă, multă sănătate, mari succese în opera de creație literară și în activitatea obștească.

La mulți ani!

Președinte,
GEORGE MACOVESCU

Stimate tovarășe
Grigore BAJENARU,

Cu prilejul împlinirii a 70 de ani de viață, conducerea Uniunii Scriitorilor vă transmite un mesaj de sincere felicitări, calde urări de sănătate, viață îndelungată și noi succese în munca de creație literară.

La mulți ani!

Președinte,
GEORGE MACOVESCU

Colocviul național de critică și istorie literară

● Azi, 15 decembrie, și mine, 16 decembrie, în Sala Mică a Palatului Republicii din Capitală se vor desfășura lucrările „Colocviului Național de critică și istorie literară”.

Colocviul este înscris în planul de acțiuni al Consiliului Uniunii Scriitorilor

Sesiune științifică

● În cadrul unei sesiuni științifice, Cercul integrat de etnologie și folclor de la Facultatea de limba și literatura română a Universității București, l-a sărbătorit pe prof. dr. doc. Mihai Pop, cu prilejul vârstei de 70 de ani. Membrii Cercului (Ion Bănu, Romulus Bucur, Ion Cherciu, Cornelia Mătașe, Cătălina Mărânduc, Marina Roman) ca și absolvenții care s-au format în acest Cerc au prezentat comunicări în care s-au abordat probleme ale literaturii orale și ale artelor populare contemporane. La sfârșitul sesiunii, sărbătoritul a mulțumit pentru această manifestare.

În spiritul colaborării reciproce

● Au plecat în R. S. Cehoslovacă, pentru a participa la Congresul scriitorilor cehoslovaci: George Bălăiță și Romulus Guga; în R. D. Germană — Sonia Larian, pentru a participa la „Colocviul internațional de literatură pentru copii”; în U.R.S.S. pentru a participa la Colocviul traducăto-

și este organizat de Secția de Critică și Istorie literară din cadrul Asociației Scriitorilor din București.

Dezbaterile vor avea loc pe marginea unui referat prezentat de Ion Ianoși, secretarul secției.

La Muzeul literaturii române

● În seara de marți, 13 decembrie, a avut loc la Muzeul literaturii române o „rotundă 13” în memoria lui ZAHARIA STANCU. Au evocat viața și opera scriitorului și gazetarului militant: Aurel Baranga, Radu Bourbanu, George Ivascu și Radu Popescu. A prezidat acad. Șerban Cioculescu.

● În dimineața zilei de 11 decembrie cu prilejul vizitării Muzeului literaturii române de către un grup de elevi și eleve al cursului seral de la Liceul „Gh. Roșca Codreanu” din Birlad, Radu Beligan, Radu Cârnel și George Ivascu s-au întâlnit cu vizitatorii birădeni (conduși de prof. Gruia Novac).

Cluj-Napoca

● La Arad au avut loc, recent, întâlniri literare prilejuite de aniversarea a 30 de ani de la înființarea cenaclului literar din localitate. În sala teatrului și în sala căminului cultural din Șiria s-au desfășurat recitaluri de poezie și muzică.

● La Brașov a inițiat o serie de întâlniri cu cadrele didactice și elevii la Liceul Industrial nr. 3, Școala Generală nr. 5 și la I.U.S.-Brașov. Au participat Ion Burcă, V. Copilu Cheatră, Mihai Deșelaru,

Stimată tovarășă
Cella DELAVRANCEA,

Cu prilejul aniversării a 90 de ani de viață, conducerea Uniunii Scriitorilor are bucuria să vă transmită un mesaj de sincere felicitări, calde urări de sănătate, viață îndelungată și noi succese în opera dumneavoastră de creație literară.

La mulți ani!

Președinte,
GEORGE MACOVESCU

Stimate tovarășe
Dan SIMONESCU,

Cu prilejul împlinirii a 75 de ani de viață, conducerea Uniunii Scriitorilor vă roagă să primiți un mesaj de sincere felicitări, calde urări de sănătate, viață îndelungată și noi succese în activitatea de creație literară.

La mulți ani!

Președinte,
GEORGE MACOVESCU

Stimate tovarășe
TOTH Kálmán,

Cu prilejul împlinirii a 70 de ani de viață, conducerea Uniunii Scriitorilor vă adresează sincere felicitări, calde urări de sănătate, viață îndelungată și noi succese în activitatea de creație literară.

La mulți ani!

Președinte,
GEORGE MACOVESCU

Asociațiile scriitorilor

București

● În cadrul Festivalului Național „Cintarea României”, sub auspiciile Universității Cultural-Științifice — București, a avut loc în Sala Dalles întâlnirea cu publicul a membrilor clubului „Cincinat Pavelescu”. A vorbit acad. Șerban Cioculescu.

● La Librăria Al. Macedonski din Craiova a avut loc prezentarea volumului de poeme „O lăută de frunze” de Constantin Nisipeanu. Autorul a fost prezentat de Liviu Bratoloveanu.

● La Școlile generale din comunele Crevedia, Căldăraru și Butimanu au avut loc recitaluri de poezie patriotică la care și-au dat concursul Virgil Carianopol, Viorel Coama, Valeriu Gorunescu, Al. Raicu și Ion C. Ștefan.

● La Intreprinderea „Tricodava” din București, sub genericul „Mesajul patriotic al literaturii contemporane”, a avut loc o dezbateri la care au participat Mircea Constantinescu, Liana Corciu, Constantina Crișan, Ioan Dan și Petru Jaleș. Autorii au citit din lucrările lor.

● Cenaclul umoristicilor al Asociației Scriitorilor din București a ținut o șezătoare la Clubul tineretului din Galați. Au citit Ion Băleșu, Petre Bărbulescu, Ion Lucian, Ion Manea, Dan Plăteșu, Valentin Silvestru, Dumitru Solomon. Au interpretat fragmente din lucrări satirice românești actuale, actorii Radu Gheorghe (Teatrul Național București), Mihai Mihail, Mitică Iancu, Gheorghe V. Gheorghe, Dan Buculici (Teatrul din Galați).

● Azi, 15 decembrie a.c., va avea loc la Cenaclul literar „Cezar Petrescu” obișnuita ședință de lucru la sediul bibliotecii cu același nume din Bulevardul Duca 15 (Gara de Nord). Cântărețul de muzică folk Augustin Frățilă va susține un scurt recital pe versuri din lirica poezilor contemporani. Ședința va fi condusă de scriitorul Mircea Micu.

Brașov

● Asociația Scriitorilor din Brașov a inițiat o serie de întâlniri cu cadrele didactice și elevii la Liceul Industrial nr. 3, Școala Generală nr. 5 și la I.U.S.-Brașov. Au participat Ion Burcă, V. Copilu Cheatră, Mihai Deșelaru,

Angela Nache, Emil Poenaru, Dimitrie Roman și Ion Topolog.

Timișoara

● Asociația Scriitorilor din Timișoara a organizat șezători literare la școlile generale nr. 8 și 21, la Liceul Industrial nr. 4 și la Liceul Real-Umanist din Caransebeș. Au fost prezentați Sofia Arcan, Anghel Dumbrăveanu, Simion Dima, Ioan Iancu, Milorad Felix, Nebojša Popović, Cedemir Milenović, Ivo Muncan, Damian Ureche, Laurențiu Ulici, Ion Velican, Vasile Versavia. În cadrul acestor întâlniri, au fost prezentate romanul „Singură în bătaia lunii” de Sofia Arcan, volumul de poeme „Albastrele ploii ale veri” de Valentin Tudor și romanul „Piatra de încercare” de Anghel Dumbrăveanu.

● La Arad au avut loc, recent, întâlniri literare prilejuite de aniversarea a 30 de ani de la înființarea cenaclului literar din localitate. În sala teatrului și în sala căminului cultural din Șiria s-au desfășurat recitaluri de poezie și muzică.

Au citit: Anghel Dumbrăveanu, Vasile Dan, George Ciudan, Ion Cezar, Carolina Ilica, Ion Lungu, Mircea Micu, Irimie Negoiță, Cornel Omescu, Dimitrie Rachici, I. D. Teodorescu, Gheorghe Schwartz, Damian Ureche. Și-au dat concursul actorii ai teatrului și corul de cameră al filarmonicii din localitate.

Cluj-Napoca

● La Liceul de științele naturii din Cluj-Napoca, la Clubul întreprinderii „Industria Sirmei” din Cimpia Turzii, la Depoul de locomotive din Dej-Triaș, în comuna Șiria și la Teatrul de Stat din Arad, la Liceul de matematică-fizică din Zalău, la Liceul „Simion Bărnuțiu” din Șimleul Silvaniei, Liceul „Avram Iancu” din Brad au avut loc șezători literare organizate de Asociația Scriitorilor din Cluj-Napoca. Au participat Doina Cetea, Domițian Cesereanu, Ion Cezar, Vasile Grunea, Ion Lungu, Boris Malski, Negoiță Irimie, Teohar Mihadaș, Nicolae Preliceanu, Adrian Popescu, Dan Rebreanu, Ion Șeitan, Mircea Vaida, Adrian Velichi.

ERATA: La numărul precedent, în pag. 1, col. 1, al. 2, rîndul 24, a se citi corect: înăuntrul țării, ca și în afara ei. Încă a doua internațională

MILITANTISM

și

CALITATE

UN SIMPOZION comunist despre treburile țării, un forum înalt al partidului cu soli de pe toate meleagurile ei, așezînd în contextul problemelor fundamentale și artele, constituie un prilej de meditație pentru artistul cetățean nu numai pe plan estetic, cu privire la rosturile frumosului transfigurat, ci pe toate coordonatele: economice, politice și social-culturale, dezbătute în Raport, în luările de cuvînt și în Rezoluție.

Se impune, ca o sinteză a unei dăruiri și a unor eforturi eroice, trecerea de la stadiul de țară în curs de dezvoltare la o țară cu o dezvoltare medie, adică așezarea României socialiste în rîndul țărilor cu o civilizație înaintată, — ceea ce presupune continuarea pe plan superior a revoluției tehnico-științifice, creșterea mai substanțială și mai calitativă a economiei și, odată cu ea, a nivelului de trai și, pe baza acestui salt de nivel, necesitatea unei culturi superioare, a unor opere artistice de valoare înaltă, definitorii pentru epoca în care sînt create. Asemenea opere sînt chemate de mutațiile ce au și vor avea loc în viața socială a țării. Caracterul revoluționar al acestora este altul decît acela din anii cuceririi puterii și chiar decît cel din etapele de construire a socialismului, — prin articulațiile lui de civilizație superioară, de etică superioară și, în cazul vocației noastre, de estetică superioară. În epoca electronicii, a atomului, a cuceririi cosmosului, cu toată racordarea imperios necesară la tradiția națională și universală, arta nu poate fi cantonată în circuite închise, conservatoare. Revoluția în artă înseamnă modernitate în sensul dens și adevărat al cuvîntului. Democratizarea artelor a depășit prin chiar acest proces nivelul receptorului întîrziat. Un sociolog care consultă fișele de lectură din bibliotecile mari sau din cele uzinale sau sătești va constata că gusturile marii majorități a cititorilor se îndreaptă nu spre operele cu caracter vetust, netulburate de curenții noilor idei, ci spre cele moderne, în armonie cu economia noastră modernă, cu politica internă și externă a partidului mereu întinerită, reprimerată și prime-nitoare, deci mereu mai modernă, contemporană. Desigur că mimarea modernității, supralicitarea ei în forme ridicole nu intră în discuție din simțolul motiv că ea nu e artă ci doșește în culele ei lipsa de talent, de cultură și de bun simț a manufacturierului.

ÎN ACEST sens este bine, cred, să plecăm de la chemarea pentru calitate, în toate domeniile de activitate umană, pe care a lansat-o Raportul prezentat de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Dictonul latin „non multa sed multum” trebuie reconsiderat astfel: putem face acum mai mult și, în același timp, mai bine. Calitatea este necesară atît cerințelor mereu crescînde ale pieței interne, cît și în competiția pe care o ducem, cu succes, pe piața mondială.

Lucrurile stau aidoma și în lumea bunurilor spirituale: școala, artele, cultura de masă, toate așezămîntele culturale. Și aici creșterea nivelului cultural al cititorilor dinlăuntru patriei și competiția pe plan universal, între școli și culturi, impun o calitate riguros autocontrolată și controlată. Care școală națională nu rîvnește oare să dea omenirii savanți și artiști mai mulți și mai reputați și diplome unanim recunoscute? Și care artă națională

nu se vrea în librăriile, în muzeele și în orchestrele lumii la loc mai sus pus și mai onorat? În lumea frumosului — ca și în economie —, rebutul costă. Comparația cu economia i-a făcut pe unii supraesteți să vadă în asta un procedeu sociologic-vulgar, uitînd că, în istorie, artele au depins totdeauna, dialectic, de economie în triumful lor, în echilibrul lor clasic sau în declinul lor.

La Conferința Națională a scriitorilor, tovarășul Nicolae Ceaușescu, afirmînd cu înțelepciune că nimenia nu cere scriitorilor numai capodopere, că nu toți artiștii sînt posesorii aceluiași geniu creator, cerea totuși calitate, evitarea rebuturilor, a contrafacierilor, opere militante prin miezul lor de idei și sentimente, care să răsfrîngă cu claritate și dăruire măreția epocii pe care o trăim.

ACESTE opere există, ele nu sînt puține. Ultimul deceniu a re-
pus în matca de aur opere de valoare, unele de primă mărime, repute în țară și peste hotare. Dar presa și editurile, adeseori printr-o înțelegere îngustă a tematicii majore și pe linia minimei rezistențe (să folosim un termen toxic), mai publică și lucrări în care tocmai valoarea lipsește. Ele sînt alimentate tocmai de aceste falsuri în materie de artă, de eludarea valorii estetice, fără de care, oricît de bine intenționate ar fi, creația nu mai e creație, ci manufactură. În această ordine de idei, îmi vin în minte micile monstruoziități de ceramică, de lemn sau material plastic, pe care le vind prin stațiunile balneoclimaterice negustori ambulauți. Dar iată că uneori noi, redactorii, facem același lucru, dînd girul unor produse pline de generalități sfîrșitoare, uneori agramate, care se vor exaltări ale vieții noastre socialiste, dar care, în fond, ne fac un imens deserviciu.

De aici, uneori, o anumită monotonie tematică iscată de acei autori care confundă clamările grandilovente cu unica ipostază a poeziei patriotice, cînd este știut că poezie patriotică este acea poezie bună, frumoasă, cu încărcătură emoțională densă și cu eficacitate de educație civică și estetică în conștiința cititorului.

Dacă aș vrea să fiu mai dur, aș spune că rabaturile respective țin de morala profesională a autorului. Secretarul general al partidului a subliniat în repetate rînduri, referindu-se la creația literară, că responsabilitatea față de cuvîntul tipărit cade în primul rînd asupra autorului, asupra redactorilor, și e bine ca morala comunistă pe care Conferința Națională a cerut-o tuturor oamenilor muncii, în toate domeniile de activitate, comuniștilor în primul rînd, să funcționeze exemplar și consecvent în lumea publicațiilor noastre.

Căci, în peisajul culturii noastre socialiste, operele definitorii sînt precumpănitoare, impingînd la periferia artei și dincolo de hotarele ei corpii străini. Conferința Națională a P.C.R. ne-a dat încrederea stenică în viitorul întregii noastre vieți economice, politice și social-culturale, în perspectivele ei deschise pînă departe în timp. Ea a demonstrat consecvența marxist-leninistă a partidului, aportul de originalitate al gândirii politice românești, capacitatea ei de a se dezvolta în spirit creator, aducînd contribuții distincte la tezaurul socialismului științific.

Aici descifrăm noi, creatorii de frumos, izvorul viitoarelor noastre succese, temeinicia operelor cu care ne înfățișăm în fața cititorilor dintre și de peste hotarele țării. Cheia de boltă a marilor valori.

Al. Andrișoiu

CONSTANTIN BLENDEA: *Natură statică* (Din expoziția de artă plastică deschisă la Clubul Uzinei „Republica” în cinstea Conferinței Naționale a Partidului)

„O carte trăită”

O CARTE TRĂITĂ, — pe care am citit-o în manuscris cu ani în urmă, într-o formă mai restrînsă și avînd ca titlu provizoriu *Ulumul de la Iasnăești* —, este revăzută și amplificată, cum se înfățișează astăzi, o remarcabilă evocare a unor momente ale războiului nostru de independență de la 1877-1878 și mai cu seamă celui din 1916-1918, cu ajutorul unui șir de tablouri în general de o mare pătrundere realistă în concepție și de o impresionantă execuție literară în expresie. Este războiul de la 1877 văzut de bunicul autorului și mai ales cel de întregire văzut, simțit adînc și dureros, trăit clipă de clipă de un adolescent de cincisprezece ani. Aci stă, desigur, una din însușirile puțin obișnuite ale cărții: tot cutremurul războiului, începînd cu retragerea din toamna lui 1916, trecînd prin refacerea în cumplitele împrejurări ale Moldovei bintuită de o iarnă grea, de foamete și de boli și culminînd în luptele de la Mărăești; toată această epocă eroică și tragică din istoria țării noastre este trăită de un adolescent, asupra căruia războiul face o impresie mai adîncă și mai dureroasă decît asupra unui om format.

Din această cauză îndeosebi partea despre războiul prim mondial a povestirii (care este și cea mai întinsă și vie a cărții) are un ton de o mare adîncime — mai ales pentru că este scrisă, aproape în întregime, sub formă de amintiri personale — corespunzînd de altfel realității celei mai stricte, deoarece cititorul își dă seama, de la primele pagini, că autorul își povestește un episod din propria viață.

Acest caracter de lucru trăit, de document subiectiv și profund autentic, dă cărții o vigoare deosebită în ce privește fondul. Expresia, de asemenea, este excelentă. Stilul e sobru, bine echilibrat, plastic, fără poadoabe inutile, de o mare tensiune, realizat cu mijloace verbale bine minuite.

Toate intîmplările tragice povestite au caracterul neindoielnic al unor fapte veridice, fără exagerare, fără patetism superficial, cu puterea adevărului vieții și al morții. Cum spune autorul în acel *restituito* din final, „O carte trăită cuprinde relatarea memorialistică a unor fapte, atitudini și intîmplări desprinse — în majoritatea lor — din realitatea românească a primului război mondial, întregită cu unele preludii asemenei, izvorite din jumătatea de veac care a premeră; toate transcrise literar și integrate într-o unitate epică, numai în măsura în care au fost real și adînc trăite, la vremea cînd acela care le semnează implinea abia cincisprezece ani.” O carte trăită este astfel încă o cutremurătoare mărturie împotriva războiului, într-o formă literară fără cusur, fiind, probabil, cea mai izbită scriere în proză publicată pînă acum de Alexandru Bădăuță.

Citită în aceste zile de evocare a evenimentelor care au dus la marea Unire a tuturor românilor, culminată la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia, și în perspectiva anului viitor, cînd se vor implini șaiszeci de ani de la întregirea statului național român — *Cartea trăită* a lui Alexandru Bădăuță arată fără echivoc că ea a meritat să apară. Ea mai este menită să contribuie, cu folos, deopotrivă, la cunoașterea și reamintirea acelor tragice și mărețe evenimente dintre 1916-1918, a unor momente ale războiului de independență de la 1877, cît și, indirect, la marea acțiune pe care omenirea întregă o întreprinde pentru menținerea păcii și înlăturarea definitivă a primejdiei războiului. Întregirea ei cu alte amintiri din bogata viață a autorului — documentat evocat de George Muntean în prefața cu care o însoțește — ar fi, de aceea, de așteptat.

Al. Philippide

Spre un țel comun

ATENȚIA deosebită acordată, în Raportul prezentat la Conferința Națională de către secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, creșterii rolului colectivelor de muncă în educarea omului de azi și de mâine, a omului constructor m-a bucurat din toată inima.

Eu muncesc aici, în întreprinderea noastră, de peste 30 de ani dintre care aproape 20 ca maestru. De-a lungul atîtor ani mi s-a încredințat calificarea a zeci și zeci de tineri, ca să nu mai vorbesc de faptul că am eu însumi trei copii cărora, ca orice părinte, le-am deschis drumul spre o meserie. Dar ce înseamnă a-i califica pe tineri? Sint în întreprindere cele mai felurite forme de calificare, principalul e însă a-i ajuta să crească și să se modeleze ca oameni integri. Imi place întotdeauna un meseriaș bun, un tehnician stăpin pe profesia lui. Fără buni specialiști în meseriile lor nici n-ar fi vorbă de îndeplinirea, în condițiile cerute de industria noastră, a marilor sarcini de producție ce ne stau în față. Dar omul care face parte azi din rândurile clasei noastre muncitoare trebuie să poarte, prin chipul, prin profilul său moral, înseși virtuțile clasei pe care o reprezintă. El trebuie să fie însufletit de cele mai înalte idealuri ale poporului, stăpin pe destinul său luminos.

La noi vin mereu tineri și eu văd în ei pe muncitorul autentic: bine pregătit profesional, cult, exemplu de comportare în viața lui particulară, în viața de uzină și în societate. Omul permanent activ, purtătorul trăsăturilor moralei comuniste. Iată de ce e cu atât mai necesar de amințit chemarea din Raport de a se intensifica „munca politică și cultural-educativă de ridicare a conștiinței socialiste a maselor, de formare a omului nou, constructor al noii orînduirii.”

Privind creația literar-artistică, aș vrea să spun că, de-a lungul anilor ea ne-a fost, totdeauna, de un real folos. O carte bună, un spectacol bun au avut de fiecare dată, ca lățăile unui bun pedagog. Nu de puține ori, în formarea și educarea tinerilor, am apelat la cărți, la spectacole. Din acest unghi de vedere, un însemnat rol de educator revine scriitorului, artistului.

Aprecieria noastră este, de aceea, cu atât mai mare. Fiindcă astfel sarcinile noastre se împletesc spre un țel comun: a crește oameni adevărați.

Stelian Preda

maestru
întreprinderea „Cablul românesc”,
Ploiești

Ziditori de țară nouă

EXISTĂ acest adevăr: cu puterea brațelor și a minții zidim o țară nouă. Cine a colindat Cimpia Dunării își dă seama de el imediat. Ceea ce spun eu se aseamănă, desigur, cu ceea ce ar spune și cineva dinspre dealuri, dinspre munți, dinspre Delta, dinspre oricare alt colț al pămîntului românesc. Toate județele țării noastre înfloresc. Comuna noastră, Purani, se află în județul Teleorman, locul pe care au crescut, în plină cimpie, marl edificii ale industriei noastre socialiste. Fabrica de rulmenți de la Alexandria, cunoscută azi, prin produsele sale, în multe părți ale lumii, marele Combinat de la Turnu Măgurele, cel care dă pămîntului hrana nicicînd visată în trecut, și alte fabrici și uzine, la care noi ținem foarte mult, fiindcă sint rodul politicii înțelepte a partidului. Voi spune, în același timp, că și cultivarea pămîntului e astăzi o muncă științifică, apropiată de cea industrială. Spațiul acestei uriașe uzine e chiar cimpia noastră unde producția noastră a crescut, în medie, cu 1000-1500 kg. la hectar față de media cincinalului precedent, cele de porumb cu peste 2000 kg. boabe la hectar în cultura neirigată, iar la sfecla de zahăr s-au dublat. Ce-am observat noi? Că înzestrîndu-se cimpul cu mașini, cu o tehnică înaintată, totul depinde doar de buna organizare a procesului de producție. Vedeți? Numesc munca la cimp așa cum în uzină e numită munca industrială. Nu mai e o noutate faptul că în campaniile agricole se cere același înalt nivel de responsabilitate și — aș spune — și de calificare, ca și în industrie.

Acum, în lumina Raportului pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu l-a ținut la Conferința Națională a Partidului și care ne este nouă documentul fundamental privind teoria și practica pregătirii trecerii patriei la era comunistă, ne angajăm odată mai mult să ne dăm întreaga putere de muncă spre binele și fericirea întregului popor.

Marin Nedea

Erou al Muncii Socialiste,
președintele Consiliului intercooperatist
Purani, județul Teleorman

BENONE ȘUVAILĂ: Peisaj (Din expoziția de artă plastică deschisă la clubul Uzinei „Republica” în cinstea Conferinței Naționale a Partidului).

Despre oameni

RECENT, la Cenaclul literar „Semenicul” din Reșița a avut loc o dezbateră asupra mediului muncitoresc în literatura actuală. Datorită acestor preocupări și dezbateri vii, fructuoase și permanente, s-au scris și s-au publicat în presa literară locală și centrală multe lucrări valoroase, poezii, proză, reportaje și portrete literare ale creatorilor reșițeni, pagini vibrante, pline de viață și vise, spre satisfacția celor care muncesc în uzine și în construcție, cit și în domeniul proiectării și cercetării.

Am reîntîlnit la Conferința Națională a Partidului pe unii din eroii literari ai creatorilor reșițeni și ai scriitorilor din această „Cetate de foc”.

La Conferința Națională a Partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a vorbit despre importanța clasei noastre muncitoare în viața și în conducerea societății, în creația literară și artistică.

Din experiența vieții mele, ca fost muncitor în uzină, ca ziarist și scriitor, voi încerca să enumăr cîteva din aceste probleme privind literatura actuală:

Marile și profundele prefaceri sociale, morale și politice care au avut loc în țara noastră determină complexitatea tematicii mediului muncitoresc și a figurii muncitorului în literatura contemporană. Totodată, va trebui să ne gândim la viața și munca oamenilor, la portretele lor reale și artistice de ieri, de azi și de mâine.

Proletariatul de ieri din societatea noastră, ca clasă, nu mai există. Au rămas doar cîteva însușiri și mentalități, de care, din păcate, nu ne ocupăm. Din rîndul clasei noastre muncitoare sau al oamenilor muncii fac parte astăzi, în afara muncitorilor direct productivi, și ingineri, oameni de știință, cercetători etc., adică toți acei care trăiesc din munca lor proprie, cu brațele sau cu mintea lor, fără parazitismul social sau exploatarea muncii altora. În România burgheză au fost cîteva sute de mii de salariați, dintre care numai pușini muncitori cu o înaltă calificare. Azi avem peste 6 milioane

de oameni ai muncii. Nici industria aceea, rudimentară, cum a fost, nu mai există. Priviți și comparați Reșița de azi, leagănul industriei siderurgice și constructoare de mașini grele românești! Dar munca și activitatea în orice fabrică din România socialistă are caracter tehnic modern, industrial și științific.

Comparați portretele muncitorilor de ieri cu cele de azi! Cu toată stîmă pe care o avem față de tradițiile muncitorești, trebuie să spunem că sfera de activitate a unui muncitor de azi este incomparabil mai mare decît cea de ieri. Aceasta se referă și la cunoștințele profesionale, politice, la răspunderea sa în procesul de producție. Oțelarii reșițeni mi-au spus că încărcătura unei șarje la un captor SM este de jumătate de milion lei. Un generator electric sau o turbină, un motor Diesel pot să coste milioane.

În concepția noastră filosofică despre viață și lume nu există nici zei, nici sfinți. Într-adevăr, peste tot, în munca de partid, de stat, în procesul de producție, în construcția societății socialiste multilateral dezvoltate, peste tot vedem numai oameni cu toate calitățile și defectele lor. Noi spunem, și aceasta pe bună dreptate, că oamenii muncii sint cei mai revoluționari, cei mai harnici, cei mai disciplinați și înaintați oameni ai societății noastre. Este o caracteristică de bază a clasei muncitoare și corespunde unui adevăr istoric, indiferent dacă vorbim de clasa muncitoare din țările socialiste sau de aceea din țările capitaliste. Însă, în particular, și oglindit în literatură — nu ca clasă, ci ca om și individ — un muncitor anume poate să fie leneș, sau chiar trădător al intereselor sale de clasă, la noi sau oriunde pe lume. Aceasta nu schimbă cu nimic esența de clasă din care face parte. Pentru un scriitor, însă, orice erou literar trebuie să fie transparent și individualizat. Altfel nu trăiește, nu convinge. Tot atât de dăunătoare în creația literară este simplificarea și schematizarea oamenilor.

SPUN acest lucru din experiență proprie, deoarece critica literară a consemnat cu foarte multă dreptate, că, în romanul meu, **Prea tirziu pentru Marilena**, care este un roman muncitoresc, tocmai unele portrete de muncitori sint prea lineare, eroii sint luptători predestinați, care rezolvă orice problemă complicată relativ ușor și fără motivare psihologică, pe alocuri chiar prin lozinci.

Complexitatea orînduirii socialiste, construirea societății socialiste multilateral dezvoltate cere și personalități și oameni corespunzători, care pot să facă față cerințelor epocii în care trăiesc și muncesc. În viața noastră cotidiană noi întîlnim asemenea oameni! Dacă nu i-am avea, nu am fi în stare să concepem marile transformări umane și sociale, care au loc în jurul nostru.

Aș dori să mă refer la asemenea oameni: cu ocazia naționalizării industriei noastre cu aproape trei decenii în urmă, au fost desemnați peste noapte muncitori ca directori de uzine. Ei au fost devotați trup și suflet cauzei proletarietului, au fost dintre cei mai revoluționari și curajoși oameni, însă de conducerea unei uzine nu știau prea multe. Și totuși, constatăm că cei mai mulți dintre ei au făcut față cu cinste. Alte exemple, mai banale, care pot să explice structura sufletească a contemporanilor noștri; un șofer obișnuit la o mașină sau la un autobuz, un mecanic de locomotivă, ca să nu mai vorbesc de avion, trebuie să ia citeodată hotăriri în fracțiuni de secundă pentru a salva viața unor oameni. Asemenea hotăriri, care nu de rare ori le pun în pericol viața proprie, sint de regulă acțiuni mai inteligente, chiar și mai curajoase decît cele mai îndrăznețe acțiuni pe care le admirăm de obicei la eroii literari, sau din filme. Sint și alte exemple mai semnificative. Am vrut numai să arăt ce este cotidian și totodată cu semnificații generale în epoca în care trăim.

Se știe că Friedrich Engels a caracterizat epoca Renașterii drept cea mai mare revoluție progresistă din cîte trăiesc omenirea pînă atunci, ca o epocă „ce avea nevoie de titani și care a creat titani, titani ca gîndire, pasiune și caracter, ca multilateralitate și erudiție”.

Această caracterizare a lui Engels se potrivește de minune și multor personalități și oameni din epoca noastră. E o realitate faptul că unele din aceste însușiri la care se referă Engels au sau vor avea în epoca construcției socialismului multilateral dezvoltat caracter de masă.

La toate acestea și la multe altele va trebui să ne gîndim cînd vorbim de mediul muncitoresc, de figura muncitorului în literatura contemporană. Mediul muncitoresc a fost, este și va fi un loc ideal pentru inspirația literară. Nouă, creatorilor literari de azi, ne revine cîntea de a creiona și a eterniza portretele literare ale oamenilor muncii contemporani, pe care li cîntim pentru munca lor devotată, pentru inteligența și hărnicia lor, pentru inima lor înflăcărată și pentru atitudinea lor de omenie.

Bucuriile noastre

**Bucuriile noastre-s ca bogata zăpadă,
Care intră-ntr-o brazdă de sete cuprinsă,
Unde bobul de griu, în tăcuta-i plămădă,
Răsuțește-n sămință gingurirea aprinsă...**

**Bucuriile noastre sint raza de soare,
Limeziri mari de suflet, cînd spicul de griu,
Alb și proaspăt înaltă făptura-i în zare,
Unduind în lumină, arcuit ca un riu...**

**Bucuriile noastre sint mari zodii de țară,
Cînd piinea și floarea, miraj de izvor,
Împlinesc o iubire și fac să rasară,
O creștere nouă și-o țară de dor !...**

Traian Iancu

Anton Breitenhofer

ION MUSCLEANU : Peisaj (Din expoziția de artă plastică deschisă la clubul Uzinei „Republica” în cinstea Conferinței Naționale a Partidului)

Structurile speranței

Conferința Națională a Partidului Comunist Român a prilejuit, prin Raportul prezentat de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, una din cele mai profunde și mai lucide analize a structurilor istorice care alcătuiesc fenomenul politic, social, economic și spiritual contemporan, cu un cuvânt „lumea” în care trăim, asupra prezentului și viitorului căreia ne întrebăm nu o dată cu justificată neliniște pentru ce ar putea fi ziua de mâine. Excepțională este, în analiza acestor structuri, capacitatea de a cuprinde realitățile într-o perspectivă globală, într-o perspectivă totodată puternic determinată de locul pe care se situează țara și de poporul nostru în lumea de azi.

România socialistă, prin cuvântul reprezentantului ei cel mai autorizat, dovedește încă o dată că poate vorbi cu glasul umanității întregi unei umanități îngrijorate de un anumit curs al lucrurilor, în care mulți văd astăzi un fel de nouă „fatalitate”. Împotriva acestui *fatum modern* aplicat analizei cursului istoriei, Raportul secretarului general al partidului la Conferința Națională opune o concepție nouă, întemeiată pe materialismul dialectic și istoric, dar ducându-l mai departe de granițele strictului determinism specific datei sale de naștere — secolul al XIX-lea.

Istoria, înțelegem din cuvântarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, nu este unidimensională. Cursul lucrurilor nu poate fi, deci, încadrat într-o singură structură, declarată, dogmatic, implacabilă în evoluția ei. Istoria este, dimpotrivă, un domeniu în care principală calitate ce definește pe om — conștiința liberă, capacitatea de a acționa potrivit unor convingeri personale sau colective — se manifestă în fiecare moment. Stă, prin urmare, în puterea omului, a colectivităților numite *popoare*, a mării colectivități ce o numim *umanitatea* să opună structurilor morții, crizei, nesiguranței și învrăjbirii, noile structuri, ale speranței, ale păcii, ale luptei pentru viitorul luminos al ființei umane.

„Omul istoric” nu este nici jucăria unei presupuse providențe — cum a crezut evul mediu —, nici simplul agent al unor legități impersonale, acționând ca mecanismul unui ceasornic întors de cineva din afara omului. Cu atât mai puțin trebuie să fie, astăzi, pionul inert pe tabla de șah a unor forțe și interese contrare ființei umane înseși. Într-un veac ce a văzut eforturile cele mai monstruoase de a reduce ființa umană la un șir de zero-uri menite a se înșira după voința, uneori demență, a unui singur individ, — că s-a numit Hitler, Mussolini, sau altcumva — iată acest glas, încercat de toată neliniștea, dar și de toată nădejdea noastră în destinul ființei umane, care proclamă puterea popoarelor de a impune „cursului evenimentelor” o altă analiză și o altă finalitate decât aceea ce se încearcă a se acredita în spiritul unui defetism și pesimism incurabil. Secretarul general al Partidului Comunist Român a definit, cu o luciditate care nu ignoră nici una din contradicțiile și nici unul din pericolele ce pasc lumea noastră, *structurile speranței*, într-o lume în care, din atâtea părți, sint împinse în conștiințe și în practică structurile cursului spre neant.

Evident, lumea noastră este o lume a unei vaste și deloc trecătoare crize. Este criza unui sistem economic și social-politic; este criza unei întregi practici în relațiile internaționale; este criza unei civilizații industriale care a uitat deopotrivă și de om și de mediul în care și-a dezlănțuit formulele asemeni celebrului ucenic goethean. Este lumea unei mari crize morale, unei istoviri a vechilor tipare spirituale; este

lumea unui „sfârșit de lume”. Dar, în același timp, oricât de reale sînt aceste structuri crepusculare, ele nu epuizează realitatea. Trebuie să ai ochiul format spre a descifra, în contradictoria fenomenologie a contemporaneității, *celelalte* structuri. Trebuie să poți vedea, alături de lumea care agonizează și care în zbaterea ei poate prăbuși planeta în neant, lumea ce se naște.

Prestigiul și influența României în acest ultim act al marelui drame numită „istoria secolului douăzeci” decurg tocmai din capacitatea Partidului Comunist Român de a întui din timp și de a se pune în slujba *structurilor speranței*. Ceea ce reprezintă o aspirație mondială, un complex de căutări, de nădejdi, de eforturi pe toate meridianele, și-a găsit în politica României, în ideologia partidului nostru și în personalitatea secretarului său general, o întrupare sintetică și un simbol viu. De peste un deceniu, întreaga energie și luciditate a politicii noastre externe își trage sevele din convingerea că nu există în istorie „cursuri ireversibile” nici în bine — din păcate! — dar nici în rău.

Conferința Națională a Partidului Comunist Român, avertizînd fără echivoc asupra direcției primejdioase spre care unele cercuri politice încearcă a orienta „cursul evenimentelor”, își exprimă convingerea fermă că stă în puterea popoarelor de a face ca sensul devenirii istorice să le aducă împlinirea speranțelor și idealurilor. Cu condiția să nu aștepte minuni de la nimeni și să dobindească convingerea că *Istoria* este un câmp de bătălie pe care cîștigă cei pregătiți și cei ce știu limpede ce vor.

Voința popoarelor de a pune capăt unei lumi a inechității drapate în predici moraliste și a acumulării de muni de explozibil acoperiți cu hirtia discursurilor pacifiste; voința umanității de a impune asupra structurilor crizei, decadenței și morții, structurile rațiunii, speranței și demnității umane, această *voință* a fost, o dată mai mult, definită în cuvintele rostite de la tribuna Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român.

„Interesele fundamentale ale umanității, ale civilizației înseși — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — cer să se intensifice lupta pentru oprirea cursului primejdios al evenimentelor spre catastrofă, spre prăpastia războiului, pînă nu este prea târziu. [...] Față de diferitele manifestări defetiste și încercări de simplificare a fenomenelor negative, a tendințelor deosebit de grave ce se adîncesc în lumea contemporană, față de tratarea izolată a problemelor, în afara interdependenței lor dialectice, trebuie să luăm o atitudine fermă, hotărîtă. [...] După părerea noastră, stă în puterea forțelor progresiste antiimperialiste, a popoarelor să oprească cursul periculos al evenimentelor, să orienteze evoluția vieții internaționale într-o direcție nouă, să-și asume răspunderea istorică de a asigura mersul înainte al omenirii pe calea progresului și civilizației, pacea și securitatea tuturor națiunilor lumii”.

În aceste cuvinte, ca și în întreaga analiză pe care Raportul a făcut-o lumii contemporane, sint implicate și problemele fundamentale ale *culturii românești*. Căci, în marea bătălie pentru om, pentru scoaterea conștiinței umane contemporane de sub imperiul structurilor morții și așezarea ei în cadrul structurilor speranței și ale voinței de a lupta sistematic pentru o nouă ordine economică și politică mondială, o nouă ordine spirituală devine corelatul necesar.

Stă în sarcina și în putința culturii române de azi să contribuie la făurirea ei.

Dan Zamfirescu

Pentru înflorirea patriei comune

ÎN discuțiile pe care le-am avut cu tovarășii mei în aceste zile de după lucrările Conferinței Naționale a Partidului se desprind o idee profund mobilizatoare: documentele programatice ale marelui forum al comuniștilor sint acum îndreptările noastre de muncă și de viață. Și nici n-ar putea să fie altfel din moment ce hotărârile adoptate sint rodul gândirii, voinței colective a tuturor membrilor noștri de partid, a tuturor muncitorilor, țărănilor și intelectualilor, a tuturor fiilor României socialiste, afirmare strălucită a capacității partidului, condus de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a aplica în mod creator legitățile generale ale socialismului la realitățile concrete ale patriei comune.

Eu locuiesc în orașul Sfintu Gheorghe, oraș de reședință al județului Covasna, unde trăiesc și muncesc în frăție români și maghiari, județ care a cunoscut în ultimii ani o dezvoltare economico-socială nemaiîntîlnită încă pe aceste meleaguri, județ în care numai în acest cîncinal vor intra în funcție 14 mari unități industriale cu un înalt grad de tehnicitate, județ în care după Congresul al XI-lea o bună parte a populației s-a mutat în case noi. Toate acestea sint o expresie a grijii partidului, a secretarului său general față de toți fiii patriei, fără deosebire de naționalita-

te, a egalității în drepturi, fiind beneficiarii în egal măsură ai rezultatelor lor. Sintem conștienți că realizarea programului de creștere mai accentuată a nivelului de trai, a celorlalte programe și hotărîri adoptate la Conferință se vor materializa prin munca noastră a tuturor, prin îndeplinirea în mod exemplar, de către fiecare comunist, de către fiecare organizație de bază, a sarcinilor ce ne stau în față. Colectivul nostru de la Întreprinderea de aparataj electric auto Sfintu Gheorghe — unitate nouă pe platforma industrială a orașului — dispune de tot ce-i este necesar pentru realizarea obiectivelor acestui cîncinal, inclusiv cele privitoare la programele suplimentare de creștere a producției, a productivității muncii.

Entuziasmul cu care muncim pentru a obține rezultate din ce în ce mai bune, pentru a transpune în viață hotărârile adoptate sint o expresie a recunoștinței pe care o nutresc oamenii muncii români și maghiari din județ față de partid, față de secretarul său general, pentru viața nouă și îmbelșugată a zilelor de azi și de mâine.

Kostándi János

Întreprinderea de aparataj electric auto și motoare electrice, Sfintu Gheorghe

Nepieritorul izvor

MĂ aflu încă sub puternica impresie pe care ne-a lăsat-o nouă, celor prezenți, cu puțină vreme în urmă, în sala Palatului Republicii Socialiste România. Raportul ținut de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu privire la realizarea hotărîrilor Congresului al XI-lea, a Programului Partidului Comunist Român și la sarcinile de viitor. Așa se petrece acum cu mine: Raportul tovarășului Nicolae Ceaușescu a fost, este și va fi izvorul nepieritor, de idei și îndemnuri care prelungesc izbînda, o fac definitivă.

Nu e deloc ușoară munca noastră pe ogoare. Dar parcă tocmai atunci te simți mai dirz, cînd cel care conduce, în fruntea partidului, țara, se interesează, clipă de clipă, de munca noastră, a tuturor. Noi ținem mult la secretarul nostru general, tocmai din acest motiv. Am avut prilejul să-l vedem de mai multe ori în județul și în comuna noastră și am înțeles, de fiecare dată, că, ascultîndu-i sfaturile, nimic nu ne va putea face să dăm înapoi. Totdeauna am văzut în cuvintele sale viitorul. Cooperativa noastră de producție a primit de cinci ori Ordinul Muncii clasa I, de asemenea, i s-au decernat titlul de Erou al Muncii Socialiste și Medalia de aur Secera și ciocanul. Comuna noastră, Stoicănești, e azi o așezare modernă. Un prieten de-al meu din tinerețe, care știe, ca și mine, cum arăta ea altădată, îmi spunea că ne-am putea înfrunta „la concurs” cu oricare alta din țară; avem aici tot ce ne trebuie, tot ce ține de dorințele omului care cultivă pămîntul. Eu i-am spus că nu numai cu cele mai frumoase comune din țară am putea-o noi scoate „la concurs”, ci și cu

cele mai frumoase din Europa, dar acestea erau vorbele noastre la ceas de bucurie. Pentru că mai avem altele de făcut, și dacă producția globală s-a ridicat în acest an la aproape 72 milioane lei, adică la vite 16 000 lei de pe fiecare hectar, noi trebuie să ajungem să mărîm cu mult mai mult această producție, așa spune chiar s-o dublăm. Și iată cum: la noi, în Cîmpia Boianului, cînd este un an bun cu ploa, pămîntul, fîrște bine muncit, dă recolte de 7—8 000 kg. cereale la hectar. Cînd este secetă însă, productiile scad foarte mult. Soluția este una singură: irigațiile. Dar în această zonă apa lipsește. Am forat noi 15 puturi din care asigurăm apă pentru 150 hectare cultivate cu legume și furaje. Obținem rezultate bune, dar este greu, costisitor. Există însă indicația secretarului general al partidului în privința construirii sistemului de irigații ce va uni riurile Olt și Vedea. Această indicație ne-a dat o mare încredere în vilttoarele noastre succese.

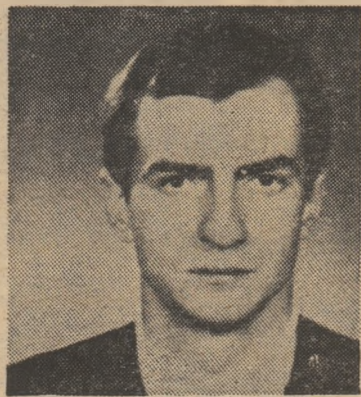
Aplicarea în practică a indicațiilor tovarășului Nicolae Ceaușescu va avea darul unei înfloriri încă neîntîlnite. Ne aflăm, deci, în fața unui izvor pe cit de miraculos pe atît de real și eu nu voi spune decît că sintem hotărîți să facem tot ce depinde de noi, să muncim cu pasiune și devotament pentru a transpune în viață hotărârile Conferinței Naționale a Partidului.

Dumitru Tudose

Erou al Muncii Socialiste, președintele Cooperativei agricole de producție Stoicănești, județul OK

Nicolae

Prelipceanu

Firele ierbii

La rădăcina înalților copaci singuratici
se mai ascunde o zăpadă uitată
pe care a călcat apăsător cineva de demult
și a făcut-o aproape eternă

Pasul apăsător al acelor oameni
a făcut eterne firele ierbii
pe care le strivea
a făcut eternă și lumea lui
a numit-o țară
a numit-o România
și a făcut-o eternă

La rădăcina înalților copaci singuratici
cresc firele ierbii fără virstă
care fluieră a pasăre și a eternitate
când nu e vânt
când trece numai eternitatea
pământului printre ele.

Filon de aur în Munții Apuseni

Ascultați mi se pare că aud venind
oameni tineri către noi
tinerii noștri strămoși către noi
tinerii de noi către ei
ne auzim venind
la întâlnirea aceasta care se cheamă
viața noastră
și din care știm alitea
și ne mai pregătim să aflăm
noi de la ei
ei de la noi
cu toții de la pământ
din adâncimea lui
unde ei s-au retras
și unde noi îi căutăm
acolo e lumina de adânc de mină
ca un filon de aur
în Munții Apuseni.

Soldații acestui pământ

Soldații acestui pământ au fost de neatins
nici monumentele nu i-au putut atinge
viața lor a fost ca o flacără
de neatins este orice flacără

mina lor a fost innegrită de fum
în războaiele țării despre care vorbesc
dar mina lor a fost de neatins
dar fumul a innegrit-o fără s-o atingă

ochii lor nu s-au închis nici după moarte
e drept că un nor a stăruit
peste ei un timp în loc de pleoapă
dar pleoapa lor nu s-a închis

pleoapa ochiului soldaților acestei țări
s-a mutat pe ochiul meu pe ochiul tău
în timp de pace se vede foarte limpede
prin această lentilă de demult
în formă de inimă de neatins

Trăind viața ta

Prin zăpezile iernii dacă ești atent
dimineața se vede o urmă diafană
o linie care vine de departe
și se uită la tine ca un ochi deschis
și te întreabă și îi vei răspunde
urma părintelui tău de demult
prin zăpezile iernii de astăzi

A te gândi la el
și a-i păstra urma
ca-ntr-un chihlimbar
în creierul tău
care gindește viața lui
trăind viața ta.

Cleopatra

Lorințiu

Harta închipuirii

Ca să scrii înainte de toate
despre neînțelesele firi
vorbele vor fi prea subțiri.
Mințile toamnei rătăcite-n livezi
întru curgerea către o veșnică mare
nu vei mai putea să le crezi.

Pe brațul meu e o hartă închipuită
Tu imi arăți astfel de unde vii
la confluența unor ape prea limpezi
Scrind cu degetele prin prundiș poezii.

Nu cred într-o trecătoare neliniște
Mai bine pentru amândoi să vorbim netulburat
În satele de pe Mureș prundul e aspru
Aerul fumuriu și uscat.

Să ne-ntoarcem e greu. Pașii-s ciuntăți
poveștile toate secate
ochii din fintini istoviți
secete nopților îi mai străbate.

Aici, pe brațul meu e o hartă închipuită
Tu imi arăți astfel unde vei pleca
Sub degetele tale confluențe închipuite
Rătăcite prin timp. Undeva.

Mai cumpătat, mai înțelept

Obrazul drept, obrazul stâng, al unui chip
care nu minte

eu sint obrazul drept, mai tainic,
tu mai deschis, obrazul stâng.
Înveți încet că bucuria dacă e ai s-o prinzi în ținte
mai liniștit, mai împăcat, căci amintirile se string.

Noi mai legați decit se crede
dacă eu rid tu nu poți plinge,
dacă pe partea mea sint riduri
vor fi precis și către tine.
Nimic din toate astea însă
nu mă pot vrea, nu mă pot strînge,
Plecarea mea e ne-nțeleasă,
un zvon prea tulburat de sine.

Tu încuviințind mă legi și dezlegînd imi dai de știre
mult mai aproape decit credem : obrazul stâng,
obrazul drept
Dar nici o taină pe din două, să ne cuprindă,
să ne mire,
Și fiecare să rămînă mai cumpătat, mai înțelept.

Vechi îngăduințe

Întoarce-ți fața. Ești atît de palid
Cugetul meu sortit nehotărîrii.
Treci puntea nopții subredă, ascunsă
Cu tainele tăcerii sau trezirii.

Cum mergi așa pe dalele tocite
Destinul meu abrupt să-l domolești
Recunoscînd mai vechi îngăduințe
Să ceri. Să îți închipui. Să dorești.

Mi te închipui altul, limpezit
Cînd vin zăpezi din munte pentru tine
Îmbărbătat de pomii din livezi
Și indulcit cu miere de albine.

Cugetul meu uitat de umilînțe
Rană creată, pasăre de fum
Se oțetește vinul, trece vreme
pe-un drum de oase, într-un ceas de scrum,

Cum treci așa pe dalele tocite
destinul meu ciudat să-l domolești
cu vin din amfore închipuite.
Să ceri. Să îți închipui. Să dorești.

Dumitru

Mureșan

Cu îndîrjire pururi aici vorbește vîntul

Cu îndîrjire pururi aici vorbește vîntul
lăsînd să se-ntrevadă tărîmul lumii vechi
nenumărate țărîmuri stîncoase și înalte
golfuri împădurite cu ape-adînci și reci,
cărări strălucitoare sub curgerea de raze
ori insule de-aramă roșie ca para
și pretutîndeni marea cu limbile ei scoase
albastre-roz și șerpilor ce încunună zarea ;
drumuri ce fug intruna, ce nu stau nici o clipă
ce mină-n mare grabă cărări țînite-n friu
nave cu piept rotund de rîndunică
nă-țîndu-se intruna din praful argintiu ;
visle care se lasă mereu ca niște aripi
de stropi învăluite ca de un stol de grauri,
și Scila și Haribda unde noianul mării
latră-nțețit și muge ca un taur.
Grozavele gorgone din mlaștini își scot capul
și veșnic singuratic foșnește un măslin
în timp ce vîntu-duce din larguri floarea apei
pe țărîmul plin de vise și de vedenii plin.

Țărîmul de corăbii

E-un vînt ce umple țărîmul de corăbii
și pe nisip cu scrișnet le împinge
ce lasă să se vadă burdufuri destupate
vîrsîndu-se cu gilgiit de singe.
E-un vînt ce-njunghie berbeci de aur
și-otîmă-n ramuri lina despuiată
un vînt ce risipește frunzișurile-n aer
un foc ce-afumă țărîmul suffîndu-l în aramă.
E-un vînt ce innegrește apa verde
și vîluri negre flutură-n văzduh
nedeslușite zvonuri jur-împrejur stîrnește
în arbori, printre pietre și în stof.
Pină departe lumea se vede peste zări
cit vezi cu ochii numai mări pustii
întînderi nesfîrșite ce se opresc la țărîm
să sugă din izvoare cu buze argintii.
E un virtej de vînturi, o haită de vîntoase
ce caută pe țărîmuri fecioare rătăcite
răpîndu-le în ceruri pe veci să le robească
năprasnicilor furii cu guri nepotolite.

Pe țărîmul mării vîntul nicicînd nu contenește

Pe țărîmul mării vîntul nicicînd nu contenește
se face adiere mărunță, se strecoară
sub bolțile de viță cu zvon bolnav și veșted
și tace ca să-nceapă din nou să bată iarăși.
Pare că incetează și totuși o rumoare
de voci nedeslușite cutreieră cuprînsul
o frămîntare surdă ce pin' la țîpăt doare
un zbucium fără preget ce risipește visul.
Atunci, pustiul apei prăfuit
il luminează vîntul cu lampa lui în zare
cu bucurie oarbă întrezăresc atunci
limanuri verzi și proaspete izvoare.
Și înțe'eg mai bine de ce își bat de piept
pumnii însingerați, făpturile de umbră
cu femeiești veșminte, cu chipurile șterse,
sfîrșite de durerea ce sufletul îl scurmă.
Să le ating cu mina aș vrea în vreun fel
pe nume să le strig, să le îmbun
cu voce tare să le deslușesc ce-n șoaptă
cu gurile lor negre, eriniile spun.

Iordache Golescu, moralist

DRAMATURG, gramatician, cartograf, lexicograf, folclorist, traducător, ctitor al învățămîntului național în Țara Românească, marele vornic Iordache Golescu, fratele mai vîrstnic al lui Dinicu, a fost mai ales un moralist în ambele înțelesuri ale cuvîntului: psiholog și etician. Încetat din viață în pragul vîrstei de optzeci de ani, în 1848, aproape uitat de contemporani, care nu-i cunoscuseră decît gramatica (*Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticești*, 1840), fără a bănuși vastitatea operei lui, pînă ce, descoperit de Alexandru Lambri-no, lingvistul Junimei ieșene, este într-o măsură valorificat, ca apoi Iuliu Zanne să-i folosească tezaurul paremiologic. În zorii secolului nostru, iar în zilele noastre, prin grija d-rului Gh. Paschia, s-a fie scoase la lumină un număr de **Proverbe comentate** (1973) și tot din culegerea de **Povățuiri, cuvinte adevărate i asemănări**, o antologie, intitulată: **Povățuiri pentru buna-cuviință** (1975).

Moralistul este rînd pe rînd normativ sau numai constator, după cum domină, alternativ, eticianul ori psihologul. Și într-un caz și într-altul, gîndirea lui Iordache Golescu se complăce în cultivarea formei aforistice, de diverse dimensiuni, de la propoziția simplă, eliptică de predicat, pînă la amploarea frazei foarte dezvoltate. Exemplele noastre, de această natură, vor fi alese la început din aforismele relative la **prietenie**, tema care l-a preocupat îndeosebi pe moralist.

Iată cea mai lapidară definiție metaforică:

„Prietenii cei buni, un suflet în două trupuri”.

Cu reminiscențe clasiciste, autorul ne dă un exemplu normativ din antichitatea greacă:

„Prieten să te arăți ca Oreste și ca Pilade, ce unul pentru altul viața și-au dat”.

Credincios tehnicii poeziei populare, al cărei prim cercetător a fost, în Țara Românească, Iordache Golescu este bucuros cînd poate să rimeze aforismele lui, ca în această simetrică definiție:

„Ceea ce nu se potrivește, nici cum se împrieteneste”.

Moralistul vedea așadar condiția primordială a prieteniei în concordanța structurală a celor doi parteneri, ca într-o ideală gemație.

Aceeași este tehnica următoarei maxime, care adaugă elementului precedent, condiția afecțiunii reciproce:

„Cînd dragostea lipsește, prieteșug nu se mai socotește”.

Această afecțiune se identifică cu aceea care leagă sufletește doi frați:

„Prieteșugul frăție se înțelege, d-aceea dragoste frățească se socotește”.

Interesul este exclus în prietenie:

„Prieten cu interes nu se înțelege prieten”.

Ca și în dragoste, prietenia comportă acceptarea celui alt, așa cum este:

„Iubește pe prieten cu toate ale lui curșuri”.

Și tot ca în iubire, prietenul umple cu desăvîrșire spațiul afectiv:

„Un prieten bun, mai scump decît toată lumea”.

Absența unui prieten este socotită o mare nefericire:

„Vai de cel ce n-a dobîndit nici un prieten pe lume”.

Păstrarea prieteniei implică un comportament dificil, pe care moralistul îl definește în acest fel:

„Ca prietenii să dobîndești, trei lucruri să păzești: să-i cinstești cînd sînt de față, să-i lauzi cînd lipsesc și să-i ajuți la nezarurile lor”.

Din nefericire, existența ne arată că prietenii, puse la încercare de adversitățile existenței, nu rezistă.

Ca și Ovidiu, care postulase în **Tristia**:

Donec eris felix, multos numerabis amicos,

Tempora si fuerint nubila, solus eris. (Cît timp vei fi fericit, vei număra mulți prietenii, / Vei fi însă singur, cînd vremurile se vor înnoura.)

Iordache Golescu scrie:

„Cînd ești în fericire și-n mare norocire, mulți prietenii îți vin, iar la nenorocire nici unul măcar rămîne”.

MORALIST fără iluzii, ca unul care și-a trăit mai mult de jumătate din existență în timpul cînd domnea „graeca fides”, cînd ipocrizia trecea înaintea sincerității, cînd mai ales politica dicta oscilațiile cele mai spectaculoase și punea la grea încercare stator-

nicia, atît în atitudine, cît și în relații. Iordache Golescu face o serie de recomandări, atît pentru punerea în gardă a celor naivi prin prea mare bună-credință, cît și pentru consolidarea legăturilor de prietenie, fragile și labile ca și împrejurările vieții.

Dorința de mai bine a moralistului se afirmă mai cu seamă cînd vibrează patriotismul. Iordache Golescu a fost, ca și Dinicu, un autentic patriot, în tradiția iluministă a secolului al XVIII-lea. El împarte pe semenii săi în patrioți adevărați și în patrioți fățarnici. Aceștia din urmă sînt de fapt prevaricatorii, cu patria pe buze și cu minile adînc vîrite în vistieria statului. Omul de spirit inventiv sau culege din aer jocul de cuvinte pe care l-am auzit și în gura contemporanilor noștri:

„Patriot bun se înțelege cel ce cu credință slujește țării sale, iar patrihot cel dimpotrivă”.

Patrihoții, după autor, sînt plaga țării. „Cînd patrihoții vor pieri, atunci patrioții cu patria împreună se vor veseli”.

Patrihoțul are și stofă de trădător: „Cel ce își vinde țara, patrihot se înțelege, după orice lege”.

Cu alte cuvinte, trădarea de țară este sancționată de universalitatea legislațiilor.

Patriotismul comportă o îndoită condiție: „Dragostea patriei și folosul obștesc, datoria cea mai sfîntă a oricărui se-țelege”.

Apatridul e privit ca un orfan, cu condamnarea expatrierii:

„Omul fără patrie, ca un copil fără numă, de aceea nu te depărta de țara ta”.

Politicianismul, în sensul grupărilor de boieri, legați prin interese comune, în „țarafuri”, cum se spunea pe atunci, în loc de partide, crease categoria de falși patrioți, care-și făceau interesele, bătîndu-se însă în piept cu patria pe buze. Iordache Golescu infiera astfel fenomenul obștesc:

„Nu pe cel ce numai strigă: „Pentru țară, pentru țară”, ci pe cel ce se sirguiește și se jertfește pentru țara sa, pe acela să-l socotești de patriot”.

Noțiunea de patriot se confundă în cugăturile lui Iordache Golescu cu aceea de compatriot:

„Pe patriotul tău mult să-l iubești, dar și pe străin să nu-l urăști”.

Xenofobia, așadar, era condamnată de moralistul care recomanda iubirea între oamenii de același neam. Criteriul patriotismului este următorul:

„Fiu adevărat al patriei sale, cel ce viața și-o pune pentru patria sa, iar cel dimpotrivă patria sa o pune pentru a lui viață acela-bastard fiu, după lege, se înțelege”.

În ierarhia valorilor morale, patriotismul stă pe treapta cea mai înaltă:

„Iubirea de patrie, patima cea mai cinstită, ca o datorie firească ce-ți aduce cîntea cea mai mare”.

Iordache Golescu asimila dragostea de țară cu pasiunea cea mai nobilă, suprem criteriu, totodată, de considerație socială.

Într-o maximă normativă, moralistul comandă:

„Să lași în urma ta pomenirea de bun patriot și de om cinstit”.

Am luat toate aceste exemple din ediția d-rului Gh. Paschia, de la rubrica **Patrie (Patriot)**. Aceași temă este difuză în toată antologia sa.

Asfel, la rubrica **Dragoste**, găsim cugetarea atît constatativă, cît și normativă:

„Dragostea ta către patria ta, cea mai sfîntă, cea mai cinstită, cea mai curată și cea mai folositoare. De ea să te ții”.

Comanda este scurtă, de ordinea celor ostășești. Și la rubrica **Necinste (a necinstit)**, întîlnim aceeași preocupare:

„Cel mai necinstit în lume, cel ce fuge de a se jertfi pentru patria sa, pentru muma ce l-a născut, pentru muma ce-l hrănește pînă la moarte”.

În ultimul membru al frazei, reținem explicația originală a metaforei materne, banalizată prin repetiție.

Ca să încheiem cu acest capitol, ideea de patrie revine în aforismele despre **Țară**. Minia moralistului izbucnește în acest exemplu, care amplifică jocul de cuvinte mai sus pomenit:

„Cel ce țara sa în jaf și pradă o dă, bașpatrihot, cu drept cuvînt, se numește”.

În acea vreme, marii boieri erau numiți, cu un prefix turcesc, **bașboieri** (ca și bașbuzucii!).

Necinstea acestora a generat dramaturgia lui Iordache Golescu, din același cult pentru cinste și dragoste de țară, care a dat lamura gîndirii sale.

Șerban Cioculescu

SANTA - MARIA

Pășeam - cu stări de suflet pe cît de greu de definit, pe atît de intense, mergînd de la cea mai vie curiozitate pînă la o imensă reverie - pe puntea unei mici corăbii, legată la chei, pe apele Potomacului, care, necrezut de liniștite, față de cataractele ce, nu prea departe, le sfîșie și le pulverizează, străuț, avia clipocind, capitala Statelor Unite. Corabia se numea „Santa-Maria”, și era replica recentă, datînd doar de cîțiva ani, a legendarei Santa-Maria cu care Columb descoperise America. Fusese construită - aflam - la Barcelona, folosindu-se numai unelte de epocă, înlăturîndu-se orice material sau procedee apărute ulterior, și reproducea întocmai, în ansamblu și în cele mai mici amănunte, celebra navă care îngăduise spaniolilor să pună piciorul pe tărîmul unui continent fabulos.

Mai păstram în minte - îmi făcuse impresia unei capodopere - o pinză uriașă, văzută la New York, în care Salvador Dali, un altul decît cel pe care îl știusem, înfățișase scena ca pe un moment din istoria creștinătății: Columb îngenunchea pe tărîm, în timp ce în urma lui, dinspre ocean, înainta plutind pe ape o întreagă armată de cruci.

Pe bordul Santei-Maria, la care se putea accede contra unei mici taxe, dar pe care, în acea seară umedă și caldă de decembrie - sînt zece ani de atunci - nu se afla țipenie de vizitator, o bandă de magnetofon povestea, prin intermediul unei voci de bărbat, sonore și cam emfatică, și felul scrupulos în care fusese reconstruită nava, și tot ceea ce se petrecuse odinioară pe ocean, cu acea mină de oameni, purtați de speranță, roși de îndoieli, cuprinși de revoltă și de deznădejde, pînă ce marinarul flămînd și zdrențuit din virful catargului strigase: - Pămînt! Pămînt!

Cine ar fi bănuit atunci - mă gîndeam, în timp ce uriașe avioane, aprinzîndu-și deodată farurile, veneau să aterizeze, în duduul motoarelor, pe unde, pe lângă Pentagon, trecînd doar la citeva palme peste statuia, de o monumentalitate egipteană, a lui Lincoln - ce fel de pămînt se zărea la orizont, și ce rol avea să joace el, de la un moment dat, în istoria întregului glob pămîntesc!

Clipă de clipă, fără nici una de răgaz, vocea mecanică își revîrta torentul de informații, cărora căutam să mă sustrag, preferînd să mă las pătruns de ceea ce vedeam cu ochii și puteam să ating cu mina, într-o directă și frustă cunoaștere: maldărele de parime, mirosind a gudron, greoaiele butoaie de apă și de pește sărat, strîmta încăpere a echipajului, și și mai strîmta cabină a lui Columb, cu lungul ochian, cu patul în care dormise și cu vesela din care mîncase în timpul călătoriei. Totul era strîmt, puțin și neșlefuit, într-un anume fel rustic, o rusticitate navală de care luam prima oară cunoștință.

Mă aflam, așadar - chiar dacă știam că nu-i decît o replică - pe „Santa Maria”, și asta era destul pentru a-mi stîrni și curiozitatea, și imaginația. Trăiam, oricum, o aventură, și mă gîndeam că poate, cîndva, mă voi învrednici să dau seama, pe larg, de ea. Din păcate, nu prea văzusem în America lucruri despre care toată lumea să nu fi auzit de mult și nici nu avusesem perspiciacitatea - ar fi fost și greu - să le descopăr un sens nestiut.

Dar această, cu totul intimplător abordată, Santa-Maria, ce se legăna pe apele Potomacului, comprimînd în realitatea ei o fantastică evocare, mi se părea - nădăjduiam - un prilej binevenit spre a pune în mișcare ezitantul meu condei.

Atunci, pe cînd vizitor și fericit, mă pregăteam să o părăsesc, spiritul meu a fost brusc solicitat de una dintre cele mai violente comparații ce l-au înpăimîntat - și hrănit! - vreodată. „Expediția lui Columb, spunea vocea de pe banda de magnetofon, după ce pomenise de regii Spaniei și de toate tribulațiile pătimașului navigator pînă ce își văzuse flota pe apă, a costat...” Neatent, cum fusesem pînă în acea clipă, n-am reținut dacă în cifra rostită era vorba de zeci sau sute de mii de dolari. Dar fraza care a urmat - fraza aceasta care a incapsulat tot neprevăzutul călătoriei mele în S.U.A., făcîndu-mă să-mi spun că, dacă ai noroc, America încă mai poate fi descoperită - mi-a ars creierii pur și simplu. „Astăzi - le-a fot dat urechilor mele să audă - Statele Unite cheltuiesc această sumă, pentru programul lor de cercetare a spațiului cosmic, în șaptesprezece secunde și jumătate.” În șaptesprezece secunde și jumătate!

Așadar, toată descoperirea Americii, toată acea măreață epopee, cu consecințe incalculabile în istoria omenirii, costase mai puțin decît erau acum în stare locuitorii ei să cheltuiască pentru o jumătate de minut de călătorie în lumea stelelor. Sub picioarele mele, Santa-Maria s-a cutremurat de trăsnetul care, năucindu-mă, mă străbătea din creștet pînă în tălpi.

Geo Bogza

CORRESPONDENȚĂ: Deoarece, de la cutremur, autorul acestor săptămînale texte a schimbat mai multe domiciliu și nu s-a fixat încă niciăieri, roagă ca orice trimitere postală, pentru a nu risca să se rătăcească, să-l fie adresată la „Căsuța postală 3947, Oficiul 22, București.”

Totdeauna roagă să fie lertat dacă, în viitor, nu va mai fi în măsură să răspundă cu promptitudine cu care, timp de zeci de ani, a răspuns oricărei scrisori venite din orice colț al țării.

Asupra acestui punct, al relațiilor în scris cu ctitorii, sus-pomenitul autor de mult a vrut să spună citeva lucruri pe care, poate, le va spune cîndva. Ceea ce ar dori să se rețină pînă atunci, este recunoștința pe care o păstrează tuturor celor ale căror rînduri i-au adus în inimă căldura inimii lor.

SIMONA VASILIU CHINTILA: Litoral (Din expoziția de artă plastică deschisă la clubul Uzinei „Republica” în cîntea Conferinței Naționale a Partidului)

MIHAIL CRUCEANU:

„Am fost un om fericit pentru că n-am făcut nimic în silă“

— Stimate tovarășe Mihail Cruceanu, aș vrea să începem prin a vă întreba dacă 90 de ani înseamnă „o viață de om“.

— Înțeleg că m-ați și întrebat. Da, 90 de ani cam înseamnă o viață de om. Și încă una bună. Nu e nici o îndoială. Ai în fața dumatăle un om care poate spune că a trăit o viață.

— V-ați gândit vreodată ce înseamnă pentru dumneavoastră munca literară?

— Nu știu dacă m-am gândit vreodată la asta, dar dacă dumneata vrei să mă întrebi ce înțeleg eu azi prin muncă literară, îți răspund: a fost o slăvire a vieții omenesti cu suferințele și bucuriile ei, căci nu înțeleg creația literară decât în legătură cu viața, și scriitorul nedespărțit de semenii lui.

— Deci, mai mult ați simțit munca literară decât v-ați gândit la ea?

— Desigur. Existența ființei tale se impune conștiinței prin simțire și apoi urmează gândirea asupra ei.

— Atunci, modificându-mi puțin formularea întrebărilor, aș vrea să-mi spuneți dacă dumneavoastră ați simțit munca literară, în același fel la 20, 35, 50, 70 ori 90 de ani?

— Eu am avut față de viață, deci și față de munca mea literară, un singur criteriu, general, pe care nu l-am schimbat niciodată. La nici o vîrstă. Am socotit întotdeauna, fără a fi la începutul activității marxiste, că momentele din care se compune viața, existența noastră, trebuie privite în veșnica lor mișcare. Totul se mișcă, se schimbă, deci și raporturile dintre individ și viața socială (adică ceilalți indivizi). Omul creează în devenire. Ce-a făcut azi, va face și mâine, dar cu alte înțelesuri, în alte împrejurări. Calea pe care merge azi va fi și drumul său de mâine, drum presărat de factori mereu noi și pe care, cu vremea, li înțelege tot mai deplin. De aceea viața nu te plictisește, fiindcă ai totdeauna lucruri noi de văzut în legătură cu cele vechi. Totul e să înțelegi cit mai adînc că viața îți stă la dispoziție, pentru a-ți arăta înțelesul realității veșnic în mișcare, iar tu ești factorul principal, care descoperă mereu acest înțeles.

— Gîndind astfel despre viață, imi închipui că v-ați cristalizat, de-a lungul anilor, și o deviză cu privire la ea.

— Nu știu dacă e neapărat o deviză, dar întotdeauna am privit mediul inconjurător viu, imprumutînd viața lucrurilor care trăiau alături de mine. În scrisul meu ele erau factorii componenți ce-mi ajutau, în chip firesc, să exprim în direct cele mai felurite nuanțe ale stărilor sufletești prin care treceam, surprinse fără demonstrații, fără perorații retorice, care nimicesc puterea de sugestie a creației poetice. Verlaine, în interesanta lui poezie *Artă poetică*, spune categoric: în poezie retoricismului succede-i ritul. Iată titluri de poezii: *Cînd toamna rochia-si dezbracă*, *Sufletul odăii mele etc.* Ele îmbracă forma existenței omenesti. Scriitorul rămîne același în tot ce scrie. Pentru mine cel puțin, omul de știință și artistul Odobescu sînt unul și același. Eminescu economistul (rel din artinole) este același cu poetul. Din toate amănunțele, mai mici sau mai mari, el reține o concepție, legată de realitate, de viață. Ea nu se schimbă în totul, ci devine mai complicată, mai profundă, rămînînd îmbrăcată în aceleași mijloace de exprimare.

— Și totuși, între dumneavoastră cel de la 20 de ani și cel de azi, nu există nici o deosebire? Mă gîndesc la felul cum priviți viața, poezia?

— O deosebire ar fi. La 20 de ani eram legat de plăcerea de a trăi eu însumi. Azi, sînt legat de plăcerea celor ce trăiesc cu mine, învingînd suferințele și creîndu-ne propria noastră viață, menită mereu să învingă. Caut să-mi îngrădesc cit mai mult existența mea personală, s-o dau chiar la o parte: pe cit mi-e cu puțință. Dar asta crește și mai mult plăcerea vieții...

— Nu-mi vine să cedez. Pun altfel aceeași întrebare: între concepția dumneavoastră despre poezie în perioada cînd scriați *Trandafirul galbeni* și cea din vremea cînd publicați *Se-ntoarce de pe front* chiar nu există deosebiri?

— Chiar nu! Multă lume nu a înțeles că cea de a doua din poeziile numite de dumneata mai sus este scrisă de pe aceleași „poziții“ din care au venit și celelalte poezii ale mele. În fond, nu vorbeam și aici despre om, despre unul pe care-l plîng toți vecinii, pentru felul jalnic în

care arată întors din măcelul războiului, în vreme ce el plînge de bucuria că mai e în viață? Nu se vede cit de prețioasă e viața pe care o distruge războiul?! Tot despre același om am scris mereu, indiferent de ipostazele în care l-am surprins. Și mereu am fost alături de el. Iată versuri scrise în timpul primului război mondial: „Acolo unde tunul și omul se frămîntă / Mi-o fi murit vre-un frate cu inima curată / [...] / Mi-o fi murit vre-un frate necunoscut, vre-un frate / Ce pentru totdeauna necunoscut rămîne / Un țipăt se oprește în ziduri vechi bătrîne. / Și-n tot cuprinsul nopții, doar inima mea bate“. (Solia seriei).

— Pe dumneavoastră v-a înspăimîntat vreodată coala albă dinaintea căreia se așeza poetul Mihail Cruceanu?

— Nu, fiindcă nu m-am așezat niciodată la masa de lucru fără să știu că altfel nu se poate. Majoritatea poeziilor le-am „scris“ întii în gînd și n-am putut să rabd să nu le transcriu. Sigur, în felul ăsta am și pierdut multe poezii; adică le-am uitat, înainte de-a fi avut vremea să le transcriu. Am pierdut, cred, cam de două ori mai multe poezii, decît cele publicate. Și-apoi, făceam și alte multe lucruri, în afară de poezie. Știi, eu am fost un om fericit, pentru că n-am făcut nimic în silă și n-am avut cînd să mă plictisesc.

— Se afirmă despre dv. că a trebuit să alegeți între doctrinele simbolismului. Cea a unui Macedonski, cerînd întii poeziei viitorului să devină mai angajată, mai socială, pentru ca apoi, autorul Noptilor să se întoarcă, prin Logica noptilor, către o poezie reprezentînd grauzitatea pură a actului poetic; doctrina unui Ovid Densusianu. În fapt, cum v-ați „descurcat“?

— Mărturisesc în deplină sinceritate că nu m-au preocupat niciodată chestiunile teoretice ale poeziei. Am scris poezie simbolistă nu din considerente teoretice, ci pentru că imi înlesnea mai bine redarea nuanțată a sentimentelor. N-aș fi fost niciodată poet simbolist, dacă asta mi-ar fi impus vreun efort. Ți-am mai spus: n-am făcut nimic în silă, de dragul vreunui program.

— Vă mai amintiți următoarea aserțiune făcută de Ion Trivale cu privire la poezia dumneavoastră simbolistă: „deși apostol al poeziei nouă [...] dl. Cruceanu nu vrea s-o cucerească în felul altora, ca Minulescu, de pildă, prin bruschețea asalturilor eroice, ci vrea prin infiltrarea lentă a poeziei nouă în sinul ofilit al celei vechi, să dea pe nesimțite acestuia din urmă o

nouă infățișare“. Ce credeți despre această caracterizare?

— Nu mi-o mai aminteam, dar nu o combat. Trivale are dreptate și vine să întărească ideea mea, pe care am susținut-o în repetate rînduri, că simbolismul este un neo-romantism. Adică un romantism fără defectele acestui curent.

— Se spune că dintre motivele originale aduse de dv. la zestrea poeziei simboliste românești, cel al oglinzilor este și cel mai împlinit din punct de vedere artistic. Eu v-aș întreba care dintre cele douăsprezece „oglinzi“ ale dv. nu vă mai place (plac) azi?

— Cele patru pe care le-am lăsat în afara selecției de anul trecut. Și pentru că veni vorba, să știi că eu nu public o poezie de-a mea, sau nu mai continui s-o public, dacă citind-o sau recitînd-o nu mă mișcă. Din aceleași motive unele versuri au suferit schimbări definitive în ultimul volum *Poeme alese*.

— Cum vă citiți propriile poezii? După ce „metodă“?

— Imi citesc poeziile ca și cum ar fi ale altuia. Asta numai pentru a fi cit mai puțin subiectiv. Și eu am mai avut norocul că nu sînt un poet profesionist. Asemenea categorii se potrivește la sportivi. De altfel am făcut și eu, pe vremuri, sport, pentru plăcerea sportului.

— A fi numai poet mi se pare un orgoliu cu mult mai mare decît acela de-a te vrea poet profesionist.

— Nu cred, căci niciodată nu m-am pretuit mai mult ca orice om normal. Noțiunea nemuririi o înțeleg ca o continuare a activității noastre de generații care ne urmează și zîmbesc împăcat cu mine cînd mă întreb: Cine o să-și mai amintească de mine peste cincizeci de ani? Și de ce? Cel mult pentru lupta dusă în realizarea unor idealuri folositoare.

— Vreau să vă intrerup, pentru a rosti numele unui vechi coleg și prieten al dv. În martie l-am vizitat, la Galați, pe aproape centenarul poet Eugeniu Ștefănescu-Est.

— Ștefănescu-Est!? O, am fost prieteni și ne-am apreciat foarte mult...

— Da. E un fel de solidaritate, care pe mine mă emoționează. Dar vroiam să vă spun că scriind și la a-zeastă vîrstă, Eugeniu Ștefănescu-Est spune într-o poemă: „Să sper cumva că stîbul meu / Să-și taie cale mai departe? / Răspund că nu! El n-are

parte / Decît de-un singur om, care sînt eu // Acum e clipa mea de veșnicie, / E stropul meu de viață-n univers / Și pot gusta din marea poezie. // Eu nu mă-ntreb de-al existenței mers / De ce aș ști de ce va fi să vie? / Sînt fericit că pot să scriu un vers...“. Mi-am adus aminte de toate acestea, cînd v-ați întrebat „Cine o să mai știe despre mine peste 50 de ani?“. Să fie vîrsta dv. atît de aproape de veșnicie și să vă dea o atît de mare desprindere de tot ce-a însemnat, cîndva, speranța „nemuririi“ și toate celelalte ce vi se par azi atît de îndepărtate?

— Întrebarea mea era foarte sinceră, mai ales că, încă de azi, oameni care nu mă au la suflet, deși mulți imi zic Nene Mihai, m-au și scos din manualele școlare; ca și pe Topirceanu, de altfel. În ceea ce privește versurile citate din Ștefănescu-Est, nu pot fi de acord cu finalul: cum, adică, să nu mă intereseze ce va să vie?

— Stimate tovarășe Cruceanu, a existat o perioadă, și nu tocmai scurtă, în care poezia noastră s-a îndepărtat mult prea mult și dureros de rosturile sale, de natura ei. Ce ați încercat să faceți în apărarea poeziei?

— De-a lungul vieții mele am trecut prin mai multe perioade „ciudate“. Prin 1929, 1930, bunul meu prieten I.M. Rașcu imi refuza poezia Omul, ca fiind revoluționară, deci periculoasă, cum credeau și alții. După instaurarea noului regim, a existat și pe perioadă în care s-au produs și multe confuzii, greșeli. Eu, pentru a nu păți din partea tovarășilor mei, ceea ce pățisem cu Rașcu, m-am abținut de la a trimite poezii spre publicare. De ajutor poezia, n-am prea avut cum s-o ajut, fiindcă în acele vremuri, diversele mele obligații mă țineau departe de viața literară.

— Ținînd cont nu doar de „dispoziția“ dv., critică din acest moment, dar ducîndu-mă cu gîndul și la „ce va să vie“, v-aș ruga să-mi indicați numele acelor poezii pe care le-ați reținut în cea mai severă self-antologie a dv.

— Trandafirul galbeni, *Vitrina cărților trecute*, *Vitrina nestematelor*, *Bătrînul sol*, *Cînta o fată*, *Ceremonia toamnei*, *Strada singură și dreptă, Muritor, Omul*, *inima*, *Via-n soare*. Ajunge?

— Cum credeți; antologia dumneavoastră...

— Seara-n vie, *Săpatul*, *Pe strada Banului*, *Conacul din Bălcești*, în lupta noastră ați crezut. Din traduceri din Verlaine n-aș lăsa nici una. Mă opresc însă la *Visul meu intim*.

— De mai mulți ani scrieți cu mare pasiune *Memorii*. Ce înseamnă ele pentru dv.?

— *Memoriile* sînt păstrarea unor realități mai puțin cunoscute pe care le-am trăit și reacția mea la încercările de a se deforma unele părți din viața socială și culturală din trecut.

— Bănuim că în 90 de ani de existență ajuungi — cu sau fără voia ta — să fii martorul — foarte incomod, deseori — al altor vieți.

— Eu nu pot fi acest martor incomod căci, angajat în acțiuni sociale și culturale în general, am simțit ajutorul tovarășilor mei și n-am avut timp să colecționez și fapte personale ale unora din ei, pe care partidul nostru și evoluția socială i-a înălțat în cea mai mare parte.

— Ce v-ar dorea pe dv. cel mai mult să aflați că se spune despre omul Mihail Cruceanu?

— Ce pot răspunde la această întrebare? Gura lumbii e slobodă și sportul acesta de aprecieri subiective nu-mi cauzează nici o durere. Fapte condamnabile nu știu să am.

— Acum, la 90 de ani, sînteți sigur.

— Sînt sigur de multe lucruri, dar mai ales că nimeni nu poate lupta împotriva Adevărului.

— E mult, e puțin că știți sigur acest lucru după o viață?

— E foarte mult, mai ales că eu am crezut asta înainte de a împlini acești 90 de ani...

— Vîrstă care nu cred că va fi împovărată de o sinceră urare de „La mulți ani!“

Dorin Tudoran

În ritmul flautelor

Doi pași ușori și-alți doi, în fața lor,
Alunecă în ritmul flautelor, pe parchet,
Ca pe-un desen ascuns de pe-un

covor,
Ce se desfășură supt pașii noștri-nct.

Alunecă, se caută, s-opresc
Apoi își reîncep iar legănarea,
Ducînd cu ei dorințele ce cresc,
Înlănțuindu-se în chip firesc
Cu răsufflarea,
Și ne învalie mai vie ca vibrarea,
Ce pune-n noi eternul omenesc.

O legănare ritmică-nteruptă
Ne-avîntă în spre-un țărîm necunoscut,
Capricios și ne-nțeleș,
Așa cum pare însăși viața — ca o
luptă —
În care piepturile noastre fac un scut
Iar brațele și ochii, mai ales,

Se-nlănțuiesc în taină, se cuprind
Și sîntem pradă visului plutînd.

În armonia sălii, privirile ard pară.

Iar timpul zboară ca și visul
Și supt aripa lui imaginară,
Invie larg deasupra noastră-abisul,
Ce chinuește-nchipuirea,
Viața ta, viața mea și-naripîndu-ne
simțirea,
Ce, fără veste, s-a aprins și-n ochii
noștri, scinteiază.

Dar muzica de-odată incetează.
În sală, pașii tuturor s-opresc.
E cald. Dantelele și brațele mingiie
răsufflarea.
Dar inimile noastre sfoase nu-ndrăznesc
Să mai urmeze-n larg visarea.

Mihail Cruceanu

Actualitatea literară

Constructorii

AL.SIMION

șansa

editura
eminescu

INSEMĂNĂTATEA romanelor lui Al. Simion constă în primul rând în calitatea substanței umane a eroilor săi. Aceștia sînt activiștii de partid, adică acele personaje fără de care nimic din ceea ce s-a petrecut în ultimele patru decenii nu poate fi explicat cum se cuvine, cu seriozitate și înțelegere. Eroii săi, cei mai mulți dintre ei, sînt aceia care au dărîmat societatea capitalistă și-au început — în condiții adesea extrem de grele — edificarea noii orînduirii socialiste. Autorul — s-ar putea altfel? — nu ignoră cazurile de oportunism, de duritate excesivă și neînțelegere, de chivernisire mic burgheză, asemenea indivizilor sînt priviți cu un justificat dispreț, însă oamenii pe care preferă să-i descrie sînt cei loiali, cei ce și-au cheltuit cu entuziasm și abnegație energia și sănătatea, renunțînd adesea la micul lor confort și la mica lor, cum se zice, fericire personală, ieșînd din grele încercări mai înțelepți și mai bogați sufletește. Nu e în intenția autorului să idilizeze, nici să treacă ușor peste greșeli, slăbiciuni, mici lașități chiar, inerente unei vieți de zbucliu și acțiune continuă, dar cu o remarcabilă probitate pune în lumină marile lor calități umane, capacitatea eroilor săi de a înțelege și de a se înțelege, continua lor dezbateră morală și dezbaterile conștiinței lor active. Un personaj, un tînar vorbind despre unul dintre acești constructori din vechea generație, îi califică de fapt pe toți ceilalți: „există pe lume exemplare rare, mari oameni de știință, mari oameni de artă și, pur și simplu, mari oameni de suflet: nu sînt, ultimii, mai prejos...” (pag. 88).

Recentul roman al lui Al. Simion, intitulat (n-am înțeles de ce) *Șansa*, s-ar putea numi „Părinți și copii” sau „Confruntarea”, fiindcă despre asta este, în fond, vorba: confruntarea între două generații, dintre constructorii de ieri și cei de mîine, ce se întîlnesc, se înfruntă și se completează în acțiunea de azi. Să spunem încă de la început că Al. Simion, spre onoarea sa și plăcerea noastră, nu și-a simplificat deloc datele problemei: eroii săi, cei mai buni dintre ei, au aceeași calitate

Al Simion, Șansa, Editura Eminescu, 1977.

umană. Și tinerii, ca și vîrstnicii au același fond solid dar recentiv, aceeași exigență față de ei și față de alții, aceeași capacitate de redresare morală. Tinerii, deși trec (fiecare altfel) printr-o criză de vîrstă și de stabilire a personalității, n-au fost nici simplificați, nici nedreptățiți; iar vîrstnicii n-au fost nici ei schematizați nici în bine, nici în rău. Autorul are, dimpotrivă, o atracție deosebită pentru comprehensiune, pentru nuanța psihologică, pentru dezbateră morală, respectînd caracterul fiecăruia în deosebita sa alcătuire. Spun acestea mai ales gîndindu-mă la cîteva romane în care activistul, acest erou al vremii noastre, a fost privit exterior, simplist, schematic, cu voința de a-i pune în cîrcă toate păcatele posibile, trecînd cu o prostească ușurință peste marile calități ale acestui tip de om; de unde simplismul strîmb al viziunii generale.

Eroul romanului este Manole Praidă (nume de două ori simbolic), vechi activist de partid ce și-a folosit întreaga energie, cu romantism revoluționar, pe șantierele patriei ce abia se deschideau, lucrînd acum în biroul unei instituții centrale, confruntat cu problemele vîrstei, cu cele ale amintirii dar și cu criza (pozitivă pînă la urmă) prin care trec copiii săi, Horia și Viviana. El e susținut de vechiul său prieten și tovarăș, vitalul Birjega, personaj deloc ușor de caracterizat. Praidă, ca și fizul său din *Jocul teletelor*, e o natură reflexivă, cum-pătată, al cărui fundamental bun simț ține bine în frîu o energie pozitivantă. El are nostalgia trecutului său romantic, a — firește — tineretului său și se împacă greu cu vîrsta, cu bolile și cu munca de birou. Praidă e stilul de susținere a romanului, masiv și delicat, fire problematică dar și empirică, bun și, prin aceasta, vulnerabil, personaj atașant între toate, realizat cu pricepere, tandrețe și o fină exactitate a nuanțelor. În urmă cu douăzeci de ani Praidă se numărase printre constructorii uneia dintre primele uzine chimice moderne, mîndria tineretului său. Era activist, meșter, organizator, pe umerii săi apăsau teribile răspunderi, aprovizionare, mîna de lucru, barăci, igienă, cantină, muncă politică-educativă, sindicatul, tîneretul, o gazetă volantă... Își întîlnia rar familia, nevasta nu protesta, el îi trimitea Liziei depeșe

scurte ca de pe front, cu mărturisiri de credință printre note de șantier, cimentul sosit pe o linie îngustă, o adunare de partid agitată, fundațiile în curs de turnare ale aripii de răsărit, zile și nopți trăite în tensiune, corectări și recorectări pe parcurs, terminase școala medie, învățase cu înfrigurare, dormise cite trei, patru ore pe noapte, se înscrișese la facultate, i se înlesniseră, în preajma sesiunilor, concedii neplătite și se trezise pus în situația de a-și pregăti diploma de absolvire și apoi anii șantiereilor s-au continuat pînă au venit maladiile sîcicioase, insistente, pe care le-a ignorat pînă cînd n-a mai fost posibil să le ignore și a trebuit să accepte o muncă de birou. Oamenii de tipul lui trebuieră să se priceapă atunci la multe, dacă nu chiar la toate. Îmbătrînit, evocă împreună cu vitalul Birjega întîmplări și figuri cufundate în legendă, propria lor tinerete împletindu-se cu vîrsta romantică a Revoluției.

Și iată, acum, este nemulțumit de el însuși, de monotonia vieții lui și tocmai în acest moment fiul său, Horia, îl pune sub acuzație, o acuzație care, înțelegem pînă la urmă, constituie mai mult o interogație, cam vehementă, în legătură cu propria sa existență ce abia începe. Se află aici, la începutul cărții, o frază cheie pentru natura patetică interogațivă a eroilor lui Al. Simion. Cineva e criticat astfel: „Iubea cu măsură și ura cu măsură.” O altă caracteristică fiind natura lor autointerogațivă, conștiință în perpetuă alarmă morală, decisă să cearnă și să discearnă, să înțeleagă exact ce va fi și ce a fost, o conștiință activă, nelăcomă. Exigența față de sine, această deprindere comunistă, dă dezbaterilor forță și frumusețe.

SANSA este, spuneam, un roman al confruntărilor fertile. Praidă, confruntat cu problemele vîrstei sale, e silit să înfrunte și pe cele ale tinereții generaii. O criză de tinerete, de început de drum, îl agită pe Horia, proaspatul inginer care, buimac, se angajează în diferite aventuri sincopate, nu toate la fel de onorabile, cum ar fi aceea cu nepricopsita Xenia. Viviana, respinsă la admiterea în facultate, are un șoc și, fără să consulte pe nimeni, din sfidare,

se angajează taxatoare de autobuz. Praidă simte că Horia și Viviana au nevoie de dînsul dar, în același timp, sînt alergici la orce sfaturi, de aceea va trebui să găsească o cale atentă și neînteleasă spre înțelegerea lor. El pricepe că epoca e alta, că problemele sînt altele și că este nevoie de un alt limbaj pentru a lua un contact real cu tinerii. În fond, Horia, Viviana și Sive sînt naturi solide și bogate, capabile să facă față unei crize, iar critica la care fiul își supune tatăl, cu toată vehemența ei, pornește dintr-o autentică dorință de a-l înțelege Horia e și el o ființă patetică interogațivă, cu oroare de mediocritate și comode situații, ca și tatăl său, care va trebui să afle un răspuns inedit, adecvat noli etape a construcției. Rătăcirile acestor tineri, apropierea și depărtarea și iar apropierea lor de părinți, constituie epica romanului pe care nu intenționăm să o rezumăm. Dezbateră de fond, între generații, o constituie limita între acomodare și comoditate, între toleranță și oportunism, între ceea ce se poate cere altora și între ceea ce nu poate fi acceptat, între înțelegere și lașitate. Praidă vrea să-și ocrotească fiul și fiica, să-și ocrotească și să le transmită experiența sa întregă, dar va înțelege că: „Nu, există lucruri de-a gata, mai devreme, mai tîrziu, trebuie tu, numai tu, să le duci la capăt. Descoperim, oricare dintre noi, lumea pe cont propriu.” Eterna, mereu noua confruntare dintre generații din care, poate, vîrstnicii au mai multe de aflat. În orice caz, o dezbateră gravă și deosebit de interesantă.

Paul Georgescu

DAN SIMONESCU — 75

LA 11 decembrie 1977, profesorul Dan Simonescu a împlinit 75 de ani.

Cărturar pasionat, pedagog și om de știință, profesor doctor docent Dan Simonescu a desfășurat, încă din anul 1923, neîntrerupt pînă în prezent, o susținută activitate științifică în domeniul istoriei literaturii și culturii române vechi și clasice, în domeniul bibliografiei, al biblioteconomiei și al folclorului literar românesc. Cu pasiune neistovită pentru carte, cu o metodă riguroasă, cu o trudă austeră, omul, care se confundă cu cărturarul, a ilustrat toate aceste domenii.

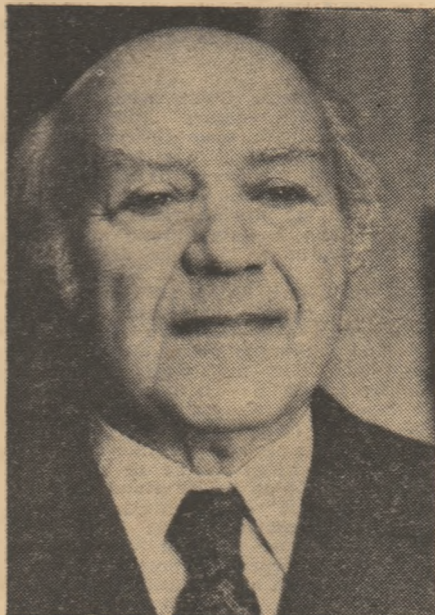
Încă din epoca studenției sale, din anii 1923—1924, elaborează o excelentă monografie despre manuscrisele și tipări-turile din minăstirea Cimpulung—Muscel, apreciată de N. Iorga, pentru ca în perioada 1928—1934, venit la București ca asistent universitar, lucrînd cu Ioan Bianu și Nicolae Carotjan, urmînd pilda severel lor etice cărturărești, să se îndrepte hotărît spre studiul adîncit al cărților noastre vechi, spre „Incunabilele tipografiei române”.

Prima incununare a acestei munci stăruitoare este publicarea în 1936 a volumului III *Bibliografia românească veche*, în 780 pagini, pînă la pagina 192 fiind lucrată de Ioan Bianu. Nu numai oamenii de știință români ca Nicolae Iorga, Ilie Minea, Gheorghe Oprescu, dar și străini, din Franța, Belgia, Grecia etc. au apreciat această operă care nu se limita la un catalog complet al tuturor cărților, ci prezenta sistematic un tablou al culturii române.

Tînarul cercetător nu se mulțumește să scoțesească numai arhive și bibliotecile naționale. În 1934, află în bibliotecile din Atena și din Constantinopol documente cu privire la ceremonialul bizantin și turcesc, iar în 1937 cercetează în Biblioteca națională din Paris aceleași materiale traduse în limba franceză. În felul acesta dădea substanță tezei sale de doctorat despre *Literatura română de ceremonial*.

Aș vrea doar să sugerez amploarea domeniilor de cercetare, în activitatea de peste cinci decenii a prof. Simonescu, ilustrare a unei hărnicii pilduitoare, de la articolele de folclor din cebra revistă „Șezătoarea”, a lui Artur Gorovei, despre colinde, strigături, orațiile domnești la sărbători și la nunți, la cursul despre creația literară orală, predat la Facultatea de filologie a Universității din Iași, de la comentariul detaliat al unor iscălituri de cărturari în documente, de la însemnări semnificative pe cărți vechi, nu numai din țara noastră, la edițiile fundamentale îngrijite de prof. Dan Simonescu ale cărților populare în literatura românească, a cronicii Stolnicului Constantin Cantacuzino, a Letopisetului Cantacuzinesc, a cronicilor în versuri, a operei lui Mihail Kogălniceanu etc., de la *Bibliografia românească veche*, vol. III (1936) și vol. IV, (1944) la teoria și practica disciplinelor bibliografice în învățămîntul superior.

Exigențele revoluției culturale din patria noastră sînt îmbrățișate nu numai de înnoirea perspectivelor ideologice și științifice, în reconsiderarea critică a atîtor valori, ci și prin numeroasele conferințe pentru răspîndirea culturii în cadrul Universității populare din București și din provincie. Este firească lîmpedea continuitate în preocupările prof. Dan Simonescu cu privire la istoria cărții și tiparului, la studiul incunabilelor de pe teritoriul țării noastre, la tot ce aparține domeniului vast al bibliografiei. Între 1931—1943 este bibliotecar la Secția de manuscrise de la Biblioteca Centrală, cinstită odinioară de osîrdia lui Eminescu. Așa se explică de ce, după 1952, vechile preocupări sînt reluate prin cursul de bibliografie ținut la Școala tehnică de bibliotecari, prin studiile publicate în revistele de specialitate, prin activitatea dusă la Asociația bibliotecarilor, ca președinte al comisiei de incunabile, cărți rare și manuscrise, cît și ca îndrumător al bibliotecarilor noștri, atît din

bibliotecile universitare, cît și din bibliotecile de masă.

Din 1963 pînă în 1973 este șef al colectivului didactic al Secției de biblioteconomie de la Institutul Pedagogic, apoi de la Facultatea de limbă și literatură română a Universității din București. Dan Simonescu, pentru studenții, pentru cadrele tinere, concretizînd un exemplu de muncă rodnică și onestă, de dăruire totală muncii cărturărești, de om ce și-a găsit seninătatea și plenitudinea în climatul bibliotecii și la catedră.

Profesorul Dan Simonescu trăiește un moment de melancolie, dar și de înșeninare. Bilanțul pozitiv al atîtor ani de muncă îi oferă satisfacția bucuriei împlinite. Trecutul său, de care poate fi mîndru, îl întărește pentru a-și continua lucrarea, într-un prezent viu în care o mare experiență se imbină cu același elan neseecat.

G.G. Ursu

Calendar

- 6.XII.1940 — s-a născut Nicolae Baltag (m. 1975)
- 6.XII.1952 — a murit D. Popovici (n. 1902)
- 6.XII.1952 — a murit I. M. Rașcu (n. 1890)
- 7.XII.1894 — s-a născut Ion Luca (m. 1972)
- 7.XII.1927 — s-a născut Fedor Săndor
- 7.XII.1935 — s-a născut Sorin Titel
- 7.XII.1976 — a murit Bartalis Janos (n. 1893)
- 7.XII.1976 — a murit Gheorghe Iacob (n. 1927)
- 8.XII.1876 — s-a născut Hortensia Papadat-Bengescu (m. 1955)
- 8.XII.1907 — s-a născut Toth Kálmán
- 8.XII.1928 — s-a născut Toma George Maiorescu
- 8.XII.1976 — a murit George Sidorovici (n. 1920)
- 9.XII.1913 — s-a născut epigramistul Al. Clenciu
- 9.XII.1918 — s-a născut Teohar Mihadaș
- 9.XII.1921 — s-a născut Nicolae Ștefănescu (m. 1977)
- 9.XII.1934 — a murit Gh. Boidea (n. 1905)
- 9.XII.1941 — s-a născut Mircea Vaida
- 10.XII.1858 — a murit Eufrosin Poteca (n. 1785)
- 10.XII.1934 — s-a născut Ion Bujor Pădureanu
- 10.XII.1945 — s-a născut George Buzinovski (Tudor Cristea)
- 10.XII.1966 — a murit Ion Chinezu (n. 1894)
- 11.XII.1888 — s-a născut Eugen Goga (m. 1935)
- 11.XII.1902 — s-a născut Dan Simonescu
- 11.XII.1916 — s-a născut Gellért Săndor
- 11.XII.1927 — a apărut nr. 1 al gazetei „Deșteptarea”, publicație legală a P.C.R.
- 11.XII.1950 — s-a născut Mircea Dinescu
- 12.XII.1887 — a apărut primul număr al gazetei „Dezrobirea”, editată de Cercul Muncitorilor din București
- 12.XII.1912 — s-a născut Marton Lilly

Meandrele povestirii

LOCUL unde se adună eroii lui Huszár Sándor*, spre a tăia-și în liniște despre „viață”, este circiuna „La Boul Bălțat”, un loc de o mare intimitate, plăcut și familiar, chiar dacă atmosfera devine câteodată, din pricina discuțiilor aprinse și în contradictoriu, încordată. „Mi-e dragă liniștea de la „Boul Bălțat” — spune Huszár Sándor — mi-e dragă nostalgia atemporală a după-amiezilor ploioase într-o epocă ce aleargă și cu care eu alerg împreună... „Așadar e nevoie de un loc... unde să ne putem povesti obsesiile. Unde, domnii mei, să ne socotim cu falsele noastre iluzii. Unde se relevă compensațiile noastre și unde să luăm act de posibilitățile noastre reale... „A nu se disprețui micile circiuni călduroase”, ne atrage atenția „domnul Pici”, chelnerul și în același timp responsabilul localului cu pricina, sfat de care se ține, bineînțeles, seamă. O ambianță dintre cele mai propice destăinuirilor se creează. Chiar dacă nu ne aflăm într-un fabulos **Han al Ancuței**, ci într-un loc mult mai modest, mai puțin aureolat de legendă, povestirile pot, totuși, să curgă în voie și nestinjenite de nimic. În fața unor prieteni, în „după-amiezile ploioase”, în acordurile tandre ale țuicilor”, se invocă întâmplări de demult, la care cei de față au fost, adesea, și ei părtași, împreună cu povestitorul. Iată de ce, de cele mai multe ori, ei nu numai ascultă, ci și participă la povestire, intervenind atunci când firul acesteia riscă să alunecă pe un făgaș prea „șablonard”. În astfel de cazuri, ei sînt de fapt dispuși s-o modifice, adăugîndu-i noi elemente, reale sau născocite, nu atât de dragul de a certifica adevărul celor spuse, ci mai mult mînați de dorința de a „salva” povestirea, pîndită de capcanele „locurilor comune”, ale clișeelelor de tot felul care ar putea să o facă searbădă și ne-

* Huszár Sándor. *După amiezi ploioase la „Boul Bălțat”,* în românește de Petre Bokor, prefață de Ioan Grigorescu, Editura Kriterion, 1977

interesantă... Se pare că ascultătorii de la „Boul Bălțat” știu că în orice întimplare repovestită este destul de greu să despartă „adevărul” de „mîncăună”. Numai proștii, ca să spunem așa, se infurie atunci cînd povestirea o ia oarecum razna, îndepărtîndu-se de ceea ce a fost trăit „cu adevărat”. Plăcerea de a povesti — sau cea de a asculta — este mult prea mare și povestitorii (sau ascultătorii de la „Boul Bălțat”) nu și-o refuză, îndepărtînd, cu bună știință, orice constrîngerii stînjenoare: „Cam pe aici trebuie să fi ajuns domnul Fănuș cu povestirea în ambianța unui Boul foarte bine dispus, cînd deodată domnul Barzac se întoarce spre el și-i atrase atenția că domnul coleg trebuie să găsească de urgență o altă întorsătură, fiindcă povestea a început să devină îngrozitor de șablonardă. De altfel nu-i exclus ca șablonul să fi fost prezent și pînă aici, fiindcă, după cum îmi aduc aminte, povestea este plină de decese și de alte asemenea întâmplări brutale, ceea ce nu vădește cît de cît un condei rafinat...”

Cartea lui Huszár Sándor impune lecturii un anumit ritm; un cititor grăbit, minat de nerăbdarea de a afla cît mai repede cu putință ce se mai întîmplă, va fi, fără îndoială, ușor dezamăgit atîta timp cît nu încearcă să se pună de acord cu modul în care își concepe autorul narațiunea. Povestirea face o mulțime de meandre, interminabile „paranteze” intervin la tot pasul; ea se desfășoară lent, împotmolindu-se, adesea, în detalii aparent fără nici o legătură cu narațiunea. Abia se naște un copil misterios într-o geroasă noapte de Crăciun (sîntem în 1928 la Baia, doamnele poartă manșoane minuscule, ningea ca într-o ilustrație, calfele se foiesc încoace și încolo cu șorțuri albe la brîu) și povestea, abia începută, se întrerupe din nou, pensionarii „Boului Bălțat” intervin, își dau cu părerea, comentează

ză faptele, le aprobă sau pun întrebări. Povestirea, cît se poate de „dickensiană”, despre un copil abandonat și crescut de străini, riscă să se împotmolească definitiv, dacă n-ar fi iarăși „salvată”, energia povestitorului, care înnoadă mereu firul narațiunii, fiind într-adevăr nepuizabilă.

Coco, clovnul pensionar, Pici-chelnerul, Paucică-Orbul (care vede), Fănuș, Barzac, Einstein, precum și ceilalți locatari ai „Boului Bălțat” se contrazic, așadar, la nesfîrșit, povestind tot felul de întâmplări din viața lor, fără să fie cuprinși de disperare. Ei vorbesc despre propriul lor trecut aproape cu nepăsare, așa cum vorbești despre un lucru definitiv încheiat și clasat pentru totdeauna. Ne amintesc, într-o anumită măsură, pe vagabonzii lui Steinbeck din **Tortila**. Marele scriitor american își cenzura însă sentimentalismul apelînd la un humor de cea mai bună calitate. În humorul lui Huszár Sándor ni se pare, în schimb, parcă excesivă dorința de a fi cu orice preț „hîtru”, precum ușor forțată ni se pare și voința sa „populară”. Ceea ce, totuși, nu copleșește sensul interior al cărții.

Sorin Titel

● O pondere deosebită au, în numărul 11/1977 al revistei din Tirgu-Mureș, comentariile critice: la obiect, foarte analitice, fără a se evita situarea într-un orizont problematic mai larg. Dan Căucea prezintă, în acest spirit, două volume de debut în critică (**Masca Prințului** de A. I. Brumar și **Nesomnul capodoperelor** de Petru Mihai Gorcea), Dumitru Mureșan conturează, comentînd volumul **Iepuri și anotimpuri** de Petre Stoica, un extins „portret” al creației poetului, Serafim Duicu pledează „pentru recitarea lui Ghe-rea”, analizînd volumul lui Z. Ornea, **Curentul cultural de la „Contemporanul”**, precum și pentru „exigența lecturii”, pornind de la cartea lui Ion Vlad, **Lectura — un eveniment al cunoașterii**, Georgehe Grigurcu își continuă seria explorărilor în teritoriul „criticii tinere” cu un profil dedicat lui Dan Cristea, Silvia Udrea examinează „publicistica lui Octavian Goga”. Reținem, dintre poeziile publicate în acest număr, pe cele semnate de Ovidiu Genaru, Mara Nicoră, și Angela Marinescu, precum și traducerea din Andrei Voznesenski și Evgheni Evtusenko, **Noul venit**, de Gabriela Adameșteanu, probabil un fragment de roman, ne reamintește, prin vigoarea analitică și finețea intuițiilor, de **Drumul egal al fiecărei zile**, romanul de debut al autoarei. Proza lui Gabriel Garcia Marquez, intitulată **S-a prăușit licheaua**, este o extraordinară mărturie despre alungarea de la putere a dictatorilor Jimenez din Venezuela și Batista din Cuba (în românește de Tudor Baltes). În sfîrșit, menționăm amplul interviu luat de Mihai Sin lui Augustin Buzura („Odată cu fixarea trăinică a prozei pe linia tradiției, cu eliberarea ei de șabloane și priorități rău înțelese și mult mai rău transpuse în literatură”, după lungi și dureroase ezitări, au apărut o serie de romancierii care, fără complexe, cu îndrăzneală civică și artistică, nu mai ocolesc adevăratele drame ale zilelor noastre. Accentul se deplasează tot mai pronunțat spre problemele de conștiință care adesea sînt abordate tranșant, fără false și păgubitoare precauții. Această reală explozie «de profunzimi», cum o numeați, mă face să cred că există toate premisele unor noi romane de mare valoare”).

Văditul efort al redacției și al colaboratorilor revistei „Vatra” de a se situa într-o autentică actualitate, prin problematică și prin atitudine, marchează în acest număr o indiscutabilă reușită.

r.e.d.

LIMBA NOASTRĂ

Despre pluralul unor neologisme (II)

● IN continuarea discuției începute acum citeva săptămîni (R. I. 46, 17 noiembrie, p. 9) despre formele duble de plural ale unor neologisme neutre, trebuie să menționăm și altă clasă de fapte: neologisme avînd primă atestare în -e, iar pe cele ulterioare în -uri. **Indicele lucrării** lui N.A. Ursu, **Formarea terminologiei științifice românești**, București 1962, semnalează citeva asemenea cazuri: **cataracte** Iași 1892 — **cataracturi** Iași 1834 — **coane** (?) Asachi Iași 1814 — **conuri** Iași cca. 1820, **climate** Iași 1837 — **climaturi** Iași 1851, **defecte** Iași 1853 — **defecturi** Iași 1854, **fluxe** Geniile București 1835 — **fluxuri** București 1843, **ligamente** București 1843 — **ligamenturi** id., **refluxe** (?) 1837 — **refluxuri** București 1843, **sisteme** Iași 1836 — **sistemuri** cca. 1855, **vulcane** Iași 1829 — **vulcanuri** cca. 1840 și, poate, **perioade** (Hotîniul Iași 1790) — **perioduri** (Buda 1823). Fără îndoială, ca orice excerptare parțială, limitată la limbajul științific, numărul atestărilor nu poate fi exact: alte atestări, ascunse în texte încă necunoscute sau neexaminat, ar putea modifica datele noastre. Cu toate acestea, la o primă analiză, neologismele atestate, mai întii, într-o formă de plural în -e sînt evident mai puține decît cele cu primă atestare de plural în -uri.

Se poate spune, deci, că formele de plural neutru în -e apar, în cele mai multe cazuri, mai tîrziu decît cele în -uri. Unde și cînd sînt mai întii atestate formele în -e? O cercetare a aceluiași surse ne dezvăluie o anumită **distribuție teritorială** a formelor de plural neutru în -e. Bunăoară, formele **aparate** (cca. 1839), **amandamente** (1835), **aranjamente** (1836), **cataracte** (1829), **climate** (1837), **colure** (1834), **complimente** (1838), **coane** (1814), **defecte** (1853), **elemente** (cca. 1821), **fenomene** (1832), **glistire** (1827), **grade** (1790), **instrumente** (1829), **perioade** (1790), **pore** (1837), **punte** (1790), **rezoane** (1858), **schelete** (1834), **segmente** (1840), **sisteme** (1836), **tube** (1790), **telescoape** (1834), **vulcane** (1829) — au o primă atestare în Iași sau, în general, în Moldova. Alte forme de plural în -e, precum **ab(s)cese** (1859), **aerostate** (1854), **aliage** (1854), **acueducte**

(1852), **argumente** (1852), **atlante** (1855), **bandaje** (1857), **conture** (1852), **efecte** (1836), **fluxe** (1835), **gaze** (1852), **instincte** (1852), **ligamente** (1843), **metoade** (1832), **perimetre** (1852), **prințipe** (1835), **terene** (1856) — au o primă atestare în București. În schimb, numai **argumente** (1842), **animale** (1830), **cristale** (1813) și **elemente** (1821) sînt atestate la Buda, Blaj sau la Sibiu.

Din aceste serii de exemple pare a rezulta faptul că cele mai multe forme de plural neutru în -e sînt originare din Moldova. Primele lor atestări sînt semnalaate între 1790—1830, precedînd în timp și depășind în număr pe cele din Muntenia, care apar, în general, după 1835—1940 și devin mai frecvente, după 1850. Să reprezentăm aceste forme de plural tentative regionale de a adapta neologismele la un tip de plural cu pondere funcțională mai mare în sistemul limbii române? Ele apar într-o zonă de cultură românească sau în alta, precum se poate constata, din cazul formei pl. **sim(p)lo(a)me**: în prima sa atestare (1816) apare la Buda, (Petru Maior), pentru ca să reapară la Iași și la București, în 1828—1829. Sînt asemenea atestări dovada unei circulații intra-românești a acestui mod de formare a pluralului neologismelor sau sînt creații parralele și concordante? Atestările, mai timpurii și mai frecvente, dintr-o regiune, în opoziție cu posterioritatea, evidentă în timp, raritatea sau absența atestărilor din alte regiuni de cultură (precum, în cazul nostru, Moldova față de Transilvania) ne-ar putea da dreptul a descoperi, în limba noastră literară, unele inițiativă lingvistice-culturale regionale. Ar trebui să ne obișnuim cu ideea că în limba culturii românești moderne există forme din mai multe zone de cultură ale poporului nostru, oricît de compact unitară ar fi, în structură, limba română vorbită în toate regiunile românești. Moldova și Transilvania și-au dat, fără îndoială, așa cum s-a mai arătat de cîte ori mulți cercetători, contribuția lor regională, încă prea puțin identificată, la limba română literară unică.

Din această discuție relese că formele neutre în -e au un statut special: ele sînt atestate mai tîrziu și inegal distribuite regional. Rezultă așadar că -uri constituie dezinența generală nr. 1 a substantivelor-neologisme care pătrund în limba română cultă. Intîlnim această dezinență în toate provinciile românești, în toată perioada de modernizare a limbii și culturii noastre. Chiar și astăzi, -uri este un **prim morfem** de integrare în sistemul neutrelor românești a formei unui substantiv străin, recent pătruns în limbă.

Atunci cînd acest substantiv încearcă a intra în circulație mai largă, atunci cînd pătrunde, în mai multe straturi socio-culturale, în medii mai largi de vorbitori, după o anumită perioadă de timp, sau în anumite regiuni, dezinența -uri este curcuzată de dezinența -e. În marea majoritate a cazurilor, -e este dezinența unui substantiv neutru neologism a daptat sau propus spre adaptare în scris și în vorbire. Formele neutre în -e sînt, în general, secundare, marcînd circulația diastatică și diatopică liberă a unui neologism substantiv neutru în limba română. Preponderența lor numerică în așa-numitul „fond principal de cuvinte” al limbii a fost semnalată (cf. Al. Graur, **Tendențele actuale ale limbii române, p.**

178). Coexistența formelor în -e și a celor în -uri, la neologisme, poate fi considerată, mai întii, un indiciu al unui proces de adaptare în curs. Ea poate fi, uneori, și semnul unor concurențe culturale, regionale, de la o provincie românească la alta. Un neutru avînd exclusiv forma de plural în -e încetează însă a mai avea statut de neologism: el devine cuvînt românesc instalat cu depline drepturi funcționale. (Bineînțeles se exclud din această discuție formele unice în -uri sau în -e rezultate din constrîngerii fonetice (precum unele neutre monosilabice înregistrate de I. Coteanu), neutrele adaptate cu diftong accentuat în finală de tipul **cadou**, **eseu** etc. sau neutrele ale căror forme în -e și -uri s-au diferențiat semantic, de felul lui **coarne** — **cornuri**.)

Cele două forme de plural al neutrelor nu sînt, așadar, numai o simplă și strictă problemă formală de corp fonetic al cuvîntului, de vocală finală, de accent sau de alternanțe. Ele constituie indicii ale originii, pătrunderii și circulației unor neologisme, ale statutului lor lingvistic dar și socio-cultural, adică ale istoriei limbii culturii noastre.

Alexandru Niculescu

PRECIZĂRI:

Primim la redacție:

Tovarășe Director,
Vă rog să binevoiți a publica în paginile revistei „România literară” următoarea dezmințire:
Deschizînd azi ediția a II-a a Dicționarului de literatură română contemporană al lui Marian Popa, constat cu legitimă uimire că Editura, fără să-mi ceară conștientul și fără să mă consulte sau să mă avertizeze măcar, tipărește pe contrapagina foli de titlu mențiunea: „Revizivă științifică: Prof. dr. docent Romul Munteanu și prof. dr. docent Mircea Zăciu”.

Cu doi ani în urmă, la solicitarea Editurii Albatros am fost printre primii cititori ai manuscrisului ediției a II-a a sus-numitului Dicționar, rugat să redactez un referat; ceea ce

am și făcut, prezentînd un referat de mai mari proporții, în care atrăgeam atenția, între altele, și asupra unor scăpări, inadverșurate, formulări improprii etc. În ce măsură s-a ținut seama de observațiile mele — menite să sugereze autorului unele îndreptări — nu pot să-mi dau seama, întrucît Editura nu mi-a mai prezentat forma ultimă a manuscrisului pregătit pentru tipar. Dacă mi s-ar fi oferit posibilitatea de a controla însușirea sau nu a obiecțiilor mele, aș fi putut elimina din vreme întruzeunea numelui meu pe o carte gîndită și redactată de un coleg (în viziunea sa proprie, de care singur poate da seama) și, în orice caz, nu m-aș fi semnat cu o calitate („docent”), pe care, în treacăt fie zis și fără s-o regret, nu o

am. Pus în fața unui fapt împlinit, absolut inadmișibil, nu pot decît să protestez public împotriva procedurii insolite a Editurii Albatros.

Cu stimă,
MIRCEA ZACIU

■ PRIMIM din partea tov. Marian Popa următoarea notă, însoțită de rugămintea de a o publica în paginile „României literare”: „Din proprie inițiativă, și fără să se consulte cu autorul, Editura Albatros a introdus pe una din primele pagini ale Dicționarului de literatură română contemporană numele a doi „referenți științifici”. În realitate, tov. Romul Munteanu și Mircea Zăciu au fost autorii unor referate interne. Lucrarea îmi aparține în întregime, și orice eventuale critici sau elogi mă privesc personal și în întregime”.

Sentimentul și ideea

CERCETĂTOARE a romantismului, într-un spirit nu de tot pedant și sec, dar nici complet liber și degajat, mai mult sentimental decît creator, Elena Tacciu și-a propus în noua sa carte^{*)}, după ce în 1973 dăduse o **Mitologie romantică** (Ed. Cartea Românească), să înfățișeze „romanul influenței” unuia dintre „eroii mitologiei romantice”, poetul englez George Gordon Byron, „primul «monstru sacru» al Europei moderne”.

Termenul **roman** atrage atenția; autorea se ferește să zică și **critic**, deși formula nu ar fi implicat romanțarea (biografică, interpretativă etc.), ci mai degrabă putea denumi o metodă critică, de presupus că apropiată în spirit de metoda **colocviului**, teoretizată de Malraux. Însă Elena Tacciu se limitează la întrebuintarea acestui termen într-un sens aproape metaforic și astfel apare și într-un pasaj mai teoretizant, referitor la insuficiențele comparatismului tradițional — „Reperete pe care le servește istoria literară sub forma faptului, biografiei, documentului nu direcționează dintr-odată lumina oscilantă care însoțește motivările Zeitgeistului, acelei spiritualități de natură socială. Mai mult, zîmțaria invizibilă ce leagă conexiunile într-un sistem funcționează atît de complex, încît o serie odată stabilită, prefigurează o nouă influență posibilă. Pe de altă parte, amplexarea temporală sau prestigul receptorului în sfera culturii naționale nu garantează nici ele finalizarea optimă a abordării. Adevărul e că influențele culturale compun un sistem deschis, d'naemic, reprezentarea iradierii liniare de la A la B rămînd pururi insuficientă. Singur un spațiu tridimensional, cu relief complex, un fel de cosmos cu văi și dealuri, poate fi privit drept suport al acestor **multiple romane simbolice**” (s.n.). E totuși regretabil că autoarea n-a insistat (n-a îndrăznit?) asupra acestei formule, folosind-o oarecum întimplător, parcă

^{*)} Elena Tacciu, **Aventura lui George Gordon Byron**, Ed. Cartea Românească, 1977.

dintr-un capriciu al stilului său înflorit, abundent în bombastice și naive exprimări „poetice”, de o grandilocvență uneori incoerentă („o viziune guvernată de un **umanism primordial**”; „spiritualitatea Europei **zămislită** în timpul războaielor napoleoniene era **coaptă** pentru...”; „insurgenții atacă **pivotal** moralii, al bunei-cuviințe burgheze...”; „cei doi ultimi eroi simbolici, proiecții ale aceluiași eu, vor trăda **ulcerul insatisfacției** resimțite de autorul lor...”; „Orient și Occident, **două talgere permanente în balanța devenirii noastre**...”; „geniul intempestiv al lui Bonaparte și spiritul revoluționar al veacului **transformă principatul valah într-un sol vulcanic**” etc.), semn al forței limbajului gongoric de a pătrunde pînă și în studiile de literatură comparată. Oricum, indiferent de motivație, reținem că termenul apare în contextul unei nemulțumiri față de metodele critice tradiționale (studiu biografic, evocare a personalității, examinare schematică, erudit detectivistică a influențelor) și exprimă, chiar dacă sentimental și nu ideatic, o căutare. Natura însăși a obiectului reclamă de altfel o soluție nouă: există o influență a mitului care a absorbit existența poetului britanic și una exercitată de literatura byroniană, distincte principial dar greu separabile practic. Fără a reconstitui nici biografia și nici personalitatea lui Byron, Elena Tacciu situează figura spirituală a poetului în raport de tipologia dominantă în prima parte a secolului trecut, cînd „h'bertrofiera eului [...] va produce aceea propensiune spre etern, intangibil și spiritual în dauna caducului, fenomenalului, materialului. Existența [...] va însuma succesiuni de catastrofe dinamice, iar axiologia nu va avea în vedere satisfacerea instinctuală — **carpe diem** —, ci proporția de excepțional, unic și bizar, realizat prin trăire și creație”. Acestor aspirații le răspunde dubla aventură byroniană, în planul vieții și în planul creației; „erou al trăirii prin aventură” și erou „al spiritului prin creație poetică”.

Byron devine „modelul uman al romantismului”, deși între romantici era, scrie Elena Tacciu, „poate cel mai puțin artist”. Rezervă îndreptățită, deși formularea trebuie corectată — „cel mai puțin **literat**, nu **artist**, fiindcă unul dintre secretele mitului byronian este, cum de altfel se și precizează în studiu, estetizarea existenței. Transferarea vieții în teritoriul artisticului se face, deloc paradoxal, în detrimentul chiar al literaturii. („Nu vreau să vorbesc despre literatură, acest lucru nu înseamnă nimic, și deși ar părea ciudat, nu cred că aceasta era vocația mea. Veți vedea că dacă timpul și norocul vor fi binevoitori, am să realizez ceva ce va uimi pe gînditorii tuturor timpurilor”, declară noetul într-o scrisoare din 1822), încît, cu observația autoarei, „cea dintîi reformă byroniană modifică tipologia artistului”, creator nu numai al unei **opere**, dar și al unui **personaj** care este el însuși. Urmărit cu minuție, în cele două ipostaze, existențială și literară, „byronismul” acoperă în literatura română din secolul trecut o suprafață foarte întinsă, de la Heliade și pașoptiști pînă la Haiducii, Eminescu și Macedonski. Dacă însă analizele strict comparatiste ale Eleni Tacciu sînt nu numai corecte, dar și uneori foarte pătrunzătoare (de reținut, spre exemplu, această paralelă Byron—Eminescu: „Poetul englez, conștient de vocațiile sale — a damnării, Erosului, aventurii și morții —, construise realului un **eu complementar**, de un simț energetic proteic. [...] La Eminescu, doar Serbarea de la Putna și campania sa de pamfletar patetic de la **Timpul** par singurele înfruntări corp la corp cu realul, izvorite dintr-un patriotism vulcanic. În celelalte împrejurări, aventurile sale sînt mai **degrabă spirituale** și abisale, și un **Misolonghi** interior este rînd pe rînd cucerit”). Încercările de circumscriere a spiritualității românești de la începutul secolului al XIX-lea sînt fie excesiv sentimentale, fie chiar eronate. Nu Ioan Caragea este „cel din urmă fanariot din istoria Valahiei” ci Alexan-

dru Sutu, mort în condiții obscure la începutul anului 1821 — grup de susținut că în epoca educația copiilor este „sumară, cu dascăli grei”, fiindcă „ei nu știu să scrie în limba maternă pe care o vorbesc”, mai propriu fiind a se zice **incompletă**, ceea ce e altceva; este probabil inexact să se vorbească, pentru această perioadă, de existența unei **mentalități** unitare („Mentalitatea noastră... trecea atunci printr-o criză revoluționară, îndreptîndu-se spre cultul titanismului cu prototipuri ca Napoleon sau Mickiewicz și cu eroi „ai revoluției naționale ca Bălcescu”), ci de un amestec foarte pestriț, în care intrau și atît de bine descrisa „mentalitate feudală a boierului, care optează pentru o reclusiune cu semnificație simbolică, delimitîndu-se de real în propria casă, înconjurată de o vastă grădină și abstrasă din vîltoarea străzii, fie în trăsura sa ermetic închisă, făcînd astfel mobil spațiul său existențial”, și mentalitatea, omisă de autorea, a locuitorilor satelor, a negustorilor, a clerului. Ca și în celelalte capitole, observăm coexistența unor intuiții remarcabile cu preluarea unor judecăți comune și chiar a unor prejudecăți: cartea Eleni Tacciu este inegală mai ales printr-o continuă cenzurarea sentimentală a ideilor.

Mircea Iorgulescu

„Succesul” și „Influența” (I)

SERIOS, prin documentare și mi-nuție analitică, studiul Ileanei Verzea despre **Byron și byronismul în literatura română** (Ed. Univers) încearcă și reușește să recompună filă cu filă un dosar literar voluminos și semnificativ pentru o întreagă epocă istorico-literară, localizată în romantism dar prelungindu-și antenele, grație situației istorice speciale a romantismului românesc, pînă în primele decenii ale veacului nostru, în plină „avangardă” post-simbolistă. După ce schițează un portret al literaturii lui Byron, în paralel cu unul al omului sub unghi temperamental, ambele fără pretenție de originalitate, ci preluînd discipinat contururile mai de seamă trasate de exegeza byroniană, dar ambele vîdînd o deplină acomodare cu destul de sinuoasa trajectorie literară a autorului lui **Don Juan**, autoarea studiului trece la examinarea amănunțită a „succesului” și „influenței” poetului englez în literatura română de după 1830, nu înainte de a elibera în termeni poate prea categorici pe Byron de „byronism” și de a prezenta cele două linii ale poetului (**Childe Harold** de o parte, **Don Juan** de alta, fiecare grupînd mai multe opere) într-un raport de alteritate poate prea subliniat. „Byronismul” corespunde liniei pur romantice de fascinație în fața exotismului oriental ca în **Childe Harold**, poemele și povestirile orientale (de ex. **Lara**, **Corsarul**, **Luarea Corintului**) sau de exaltare a tipului misterios, titanice, damnat, tragic, precum în **Manfred** sau **Cain**, în vreme ce **Beppo** și, mai ales, **Don Juan** răspund unei linii satirice, mai drept spus ironice, de o luciditate aspră și intolerantă. Scoatînd „byronismul” drept o modă, în orice caz ca pe un fenomen exterior romantic, „ca o etapă din adolescența romantismului, dezvoltat pe premisele lui superficiale, externe, întîlnind în puncte neesențiale opera lui Byron”, Ileana Verzea proclamă o simpatie, dar lasă în oarecare ambiguitate axiologică „byronismul” însuși, cu atît mai mult cu cît vorbind

în cuprinsul lucrării despre „succesul” și „influența” lui Byron în spațiul literar românesc vorbește de fapt despre „succesul” și „influența” byronismului, acceptînd chiar formula „byronism românesc”, ceea ce ne face să ne întrebăm încă o dată dacă nu cumva distincția Byron-byronism nu este ea însăși o modă, de data aceasta a exegezei byroniene. Nu vreau să spun după, bunăoară Marian Popa (muștră, de altfel pentru opinia lui), că Byron e reductibil la byronism, dar demitizarea (sau „desacralizarea”, cum preia autoarea) propusă de amintita distincție mi se pare că propulsează tot spre o „sacralizare”...

Înăluntru studiului propriu-zis Ileana Verzea procedează comparatist la stabilirea „succesului” (înțeles în terminologia lui Pichois și A.M. Rousseau ca identificare factologică) și a „influenței” (identificare critică, în aceeași accepțiune) lui Byron (în realitate a byronismului) în perimetrul românesc. Într-un prim capitol al cercetării „succesului” avem un inventar statistic dar și calitativ (prin comparații) al traducerilor românești din Byron de la Heliade la Virgil Teodorescu. Metoda este una impresionist-comparatistă, autoarea calificînd diversele traduceri din una și aceeași operă după propriul gust, nu fără justificări (mare parte din aceste traduceri, cel puțin pînă spre 1900, erau făcute după versiuni franceze sau germane, deci nu după original), dar nici fără erori. Îi semnalez două, cu regretul că spațiul nu-mi permite să le ilustrez spre lămurirea cititorului. Astfel ni se spune despre o versiune din 1925 (Al. Iacobescu) și una din 1961 (V. Teodorescu) a poeziei **Întinericul** că „rămîn prin complementaritate și cele mai izbutite acte poetice, de o emoționantă autenticitate”, judecată care m-a surprins pentru că în chip evident, aș zice violent evident, versiunea din 1925 este net superioară din toate punctele de vedere (pag. 74). Puțin mai departe dăm de altă eroare, de data asta mai gravă căci de-

notă și lipsă de informație. Comparînd versiunea lui Coșbuc din **Mazeppa** cu aceea a lui V. Teodorescu autoarea crede superioară versiunea mai nouă „în virtutea cunoașterii legilor transunerii literare artistice” pe care pasă-mi-te Coșbuc (totuși, unul dintre cei mai mari traducători români!) nu le-ar fi știut. Chiar așa? (pag. 78). Culmea e (și aici n-o mai înțeleg deloc pe autoare) că versiunea lui Coșbuc e mai fidelă și în spirit și în literă. Mă rog, chestiune de gust... Dar de aceea cred că o privire semiotică asupra textelor traduse ar fi dus cercetarea comparatistă, oricum meritatorie, la rezultate mai ferme. Nu sînt multe aceste erori și nu scad nimic din valoarea generală a studiului; le-am subliniat mai apăsător poate decît s-ar fi convenit numai pentru a indica unul dintre „spațiile” de cercetare în care analiza modernă de text și-ar dovedi prea des supectăta eficacitate.

Un al doilea capitol al investigației „succesului” privește exegeza românească a literaturii lui Byron. Această meticulozitate documentară și, în plus, perfectă coerență logică și exactitate a judecăților într-un capitol care este, în fond, o critică a criticii. Dacă în secțiunea referi-

toare la „succesul” lui Byron în literatura română Ileana Verzea atesta răbdare și disciplină de istoric literar, fie și comparatist, în secțiunea despre „influența” poetului englez asupra scriitorilor români de pînă la Macedonski dovedește intuiție, finețe și putere de interpretare în registrul criticii literare. „Byronistilor” români, poezi indeobște minori, Sihleanu, Depărățeanu, M. Zamfirescu, I.C. Fundescu, Radu Ionescu, Th. M. Stoescu, A. Naum etc. etc. li se evidentiază mimetismul, iar cînd e vorba de Eminescu sau Macedonski se fac subtile nuanțări (subtilitatea prudenței uneori) și disocieri menite să pună în „acord fin” valori poetice echivalente. Chestiunea la care nu găsim un răspuns intrutotul clar și categoric în acest documentat studiu ține de motivația succesului și influenței lui Byron la noi: se explică acestea prin efortul sincronizării (tirzii) romantismului românesc la cel european sau prin biografia particulară a lui Byron, aureolată de un sfîrșit tragic (și eroc) al luptătorului de la Misolonghi? Probabil că un răspuns categoric nici nu se poate da. Adevărul ar putea fi puțin din fiecare.

Laurențiu Ulici

SEMNAL

- **Dinicu Goleșcu** — **INSEMNARE A CALĂTORIEI MELE...** Traducere în limba maghiară, prefată și note de Beke György. (Editura Kriterion, 230 p., 7,75 lei, 3405 ex.).
- **G. Coșbuc** — **OPERE ALESE. III.** Selecția îngrijită de Gavril Scribdon reunește în acest volum versuri publicate în **periodice**, unele **postume**, și „**Diverse**” (printre care **Drie de teleguță**, devenită celebră prin G. Călinescu). (Editura Minerva, 658 p., 35 lei, 3890 ex.).
- **Ionel Teodoreanu** — **OPERE ALESE. VI.** Ediția, îngrijită, prefată și adnotată de Nicolae Ciobanu, se întregeste acum

cu: **In casa bunicii. Întoarcerea în țim și Masa umbrelor.** (Editura Minerva, 494 p., 24,50 lei, 3340 ex.).

● **Aurel Mihale** — **FOCURI. FOCUL ALB.** Al doilea volum al anunțatei trilogii **Focurile** (primul, **Focul negru**, a apărut la începutul acestui an) este închinat însușirei din august 1944. (Editura Eminescu, 648 p., 20 lei, 23 000 ex.).

● **Ludovic Roman** — **STEJARA.** Un captivant roman pentru copii, cu mari valențe instructiv-educative, completează bibliografia autorului: **Sevențe clujene** — 1969, **Aventurile farfuriei zburătoare** — 1970, **Racheta albă** — 1975. (Editura Ion Creangă, 256 p., 5,75 lei, 51 500 ex.).

● **Bucur Chiriac** — **A PROAPE DE COPILA-**

RIE. Volumul, cu versuri educative adresate copiilor, este ilustrat de Th. Bogoi. (Editura Ion Creangă, 60 p., 3,25 lei, 28 600 ex.).

● **N. D. Carpen** — **NIMENI NU RĂMÎNESCIN-GUR.** Romanul de față, a patra carte a autorului (după **Vestigiile file** — versuri, 1947, **Urme și poteci** — reportaje, 1967 și **Pe urmele Mioriței** — reportaje, 1969), apare însoțit de recomandarea lui Al. Piru: „N. D. Carpen este un scriitor format, talentat, original, de compoziție și fantezie. Romanul său este nu numai o poveste de dragoste, ci și o dezbateră filosofică, despre existență și fericire...” (Editura Scrisul Românesc, 306 p., 11 lei, 15 090 ex.).

PROBLEMATICA ROMANULUI

Documente și mutații

ORICE roman este un document. Un document care se (și ne) plasează într-un moment istoric. Al societății (personajele) și al unui individ (romancierul). Cum documentele pot fi de atâtea feluri, de la libru la Piramide, romanul s-a văzut și e nevoit să devină proteic. Diversitatea formulelor romanești e un bun câștigat și în romanul românesc contemporan. Excluzivismele de școală sau de metodă literară sint ridicole, deși știm prea bine că uneori și ridicolul ucide. Ca document, romanul n-are deci valoare decât dacă conduce la aflarea (trăirea) unui adevăr important. Și tot ca document, romanul nu se validează decât dacă are pe cineva să-l descifreze (cititorul). Romanul este deci un document conștient de e. însuși.

Spre deosebire de documentele istorice propriu-zise, care au făcut parte efectiv din realitatea obiectivă, romanul referă asupra realității obiective printr-o realitate secundă, imaginată, mult mai umană decât cealaltă, fiind creată de om, ad usum hominis. Cum poate o realitate imaginată să descopere adevărul în și despre realitatea obiectivă, asta ar însemna una din acele vechi discuții despre „adevărul artistic“. Să spunem prin urmare, mult mai comod evident, că aceasta este secretul artei.

Din cele de mai sus reiese că romanul se scrie despre oameni (uneori subiectul este doar autorul), pentru oameni (mai rareori, e drept, cititorul poate fi, doar și numai, autorul). Dar să nu excludem nimic: se poate scrie (aparent) o carte numai despre obiecte. Se poate scrie, de asemenea, o carte pentru tine însuși. Libertatea scrisului este ca și libertatea gândului: incoercibilă. Între a scrie și a publica este însă o diferență. Publicarea încarcă imediat cu noi și nemărginite răspunderi. Față de ceilalți și față de tine. Nu că aceste răspunderi n-ar fi existat și nu doar în nuce, chiar în procesul creației (și chiar înainte și după), dar publicarea le dilată până la dimensiuni imprevizibile. Publicarea mă antrenează și răspunderea altora, ea fiind, cel puțin în socialism, un act colectiv, ca și o investiție colectivă și, în cazurile ferice, un bun colectiv de durată.

Romanul românesc actual își dăorește succesele sale unui complex întreg de factori din a căror enumerare nu credem că poate lipsi lupta pentru noua estetică inaugurată după 1944. Spunem în mod special „nouă“ și „inaugurată“ pentru că procesul nu a fost linear și nici de scurtă durată. A fost o perioadă, ne-am îngădui s-o numim „iacobină“, cind multe romane au rămas doar „experimentale“, cind mulți romancieri au jertfit cu generozitate ani de lucru pentru ca acum, la 30 de ani de la proclamarea Republicii, să existe acest „corpus“ impresionant de valori epice care

ornează a îndreptărire rafturile bibliotecii tinărului cititor român. Marile principii ale acelei estetice revoluționare sint astăzi încorporate de sine în opere de valoare unanim recunoscută.

RECENTA Conferință Națională a Partidului Comunist Român ca și aniversarea Republicii prilejuiesc pentru poporul nostru, la toate nivelele lui, momente de adâncă reflecție, dar și cu o ușoară nostalgie (căci timpul trece), apoi privesc în față-le cu încredere, dându-și seama că devin tot mai puternici. O putere care este nu numai cea economică, ci este și puterea morală a solidarității socialiste, puterea unei conștiințe sporite în viața proprie și în lume în genera..

Romancierul nu este nici el scutit de acest moment de reflecție, moment în care ochiul lui se dilată enorm, căci încearcă să cuprindă nu numai pentru sine ci și pentru ceilalți, nu numai cantitatea imensă de informații dar și liniile direcționale, aparente sau subiacente, ale mișcării generale a societății, de la omenierea întreagă la poporul său și de la acesta la sine însuși. Surprinderea noilor mutații în viața socială, în conștiința umană, fixarea lor în operă în așa fel ca să fie estetice perceptibile pentru semenii, iată visul oricărui romancier.

Nu ne îngăduim să încercăm a numi aceste mutații în realitățile de azi ale sufletului românesc. Ar însemna că sintem posesorii unei noi și magice „hărți tematice“, din cele atât de ironizate chiar în epoca pe care am numit-o „iacobină“. Și totuși, dacă n-am aminti decât procesul rapid de urbanizare a țării, sau accentul pus pe latura democratică și educativă a justiției sau, în domeniul culturii, marile acțiuni de masă gen „Cintarea României“ și „Daciada“, ori direcția atât de fertilă a unei cit mai adânci auto-cunoașteri naționale și încă este suficient ca să ne dăm seama cit de incitante sint aceste fenomene pentru romancierul de astăzi.

În acest sens, împărtășim dorința lui Teodor Mazilu ca romanul contemporan să nu uite că „viața este sărbătoare, bucurie.“ Și, „în primul rind“, am adăuga noi. Puterea critică dovedită de romanul actual se cere dublată de o putere vizionară. Din acest punct de vedere, juriul Unirii Scriitorilor s-a arătat inspirat premiind atât **Doctorul Poenaru** al lui Paul Georgescu, roman în care protagonistul este un generos luptător, un erou „pozitiv“ cum s-ar zice (nu vedem deloc necesar condamnarea unui asemenea termen), cit și **Galeria cu vișă sălbatică** de Constantin Toiu, care dezbate fără artificiale „ambiguități“ problemele eticii comuniste.

Pe de altă parte, articolul lui Bazil Gruia din „Steaua“ nr. 11/77 despre „Cum apare Lucian Blaga în Calotianul“, pare

o dovadă că pasiunea justițiară i-a jucat feste chiar unui autor experimentat cum e Ion Lăncrăjan, făcându-l să împingă adevărul „aristocratic“ dincolo de limitele adevărului istoric, expunându-se în acest fel, autor și carte, unor interpretări posibile, nedorite de nimeni. Documentul **Calotianul** se pare că nu duce totdeauna la adevăr.

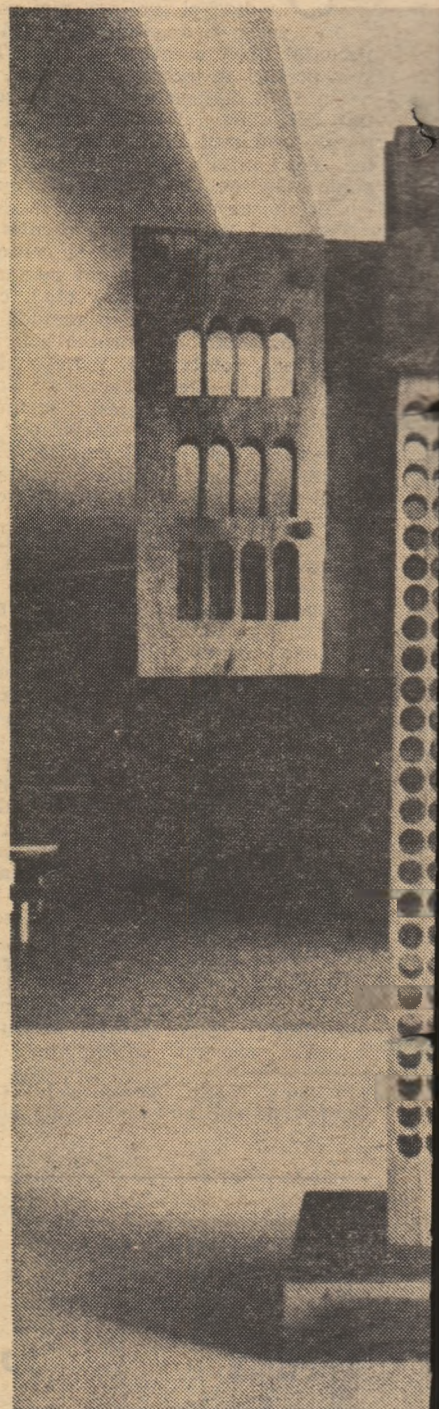
Desigur, nu înțelegem prin cele de mai sus vreun nou idiliism. Construcția morală la care este chemat romanul românesc nu se poate lipsi nici de asuțitul critic, nici de fiorul dramatic sau tragic. O deplasare generală spre problemele prezentului nu va face decât să potențeze priza pe care romanul actual a căpătat-o în masa cititorilor.

Romane de „actualitate“ nu înseamnă, cum bine se știe, acelea ale căror eroi trăiesc în aceste decenii, deși de multe ori această „situație“ ușurează abordarea problemelor de către artist. Am citit însă unele romane de actualitate, de autori mai mult sau mai puțin debutanți, ai căror eroi au idealuri de genul „director-adjunct, mașină, casă“ sau „mic epicureism juvenilo-filistin“, inflorind la adăpostul unor rafinate literare „ambiguități“ sau „parodice“.

În schimb, am citit foarte buna carte a lui Eugen Uricariu, **Rug și flacără**, a cărei acțiune este plasată între anii 1860—1880 și care este extrem de actuală. Ne-a părut rău că excelenta intervenție a lui Mircea Iorgulescu nu a sesizat totuși, sau nu a formulat fără ambiguități, cel puțin două probleme „actuale“ în întreaga lume, pe care romanul lui Eugen Uricariu încearcă a le rezolva. Este vorba de problema „manipulării“ individului și chiar a unor grupuri sociale, națiuni sau state, și de necesitatea opoziției la această manipulare. A doua problemă este aceea a contradicției dialectice dintre solidaritatea revoluționară mondială și năzuințele firești de dezvoltare a fiecărui popor în parte.

Dacă există deci o „mutație“ posibilă și de dorit în romanul românesc contemporan aceasta constă, după părerea noastră, mai puțin în diversificarea formulelor artistice (căutare binecuvântată cit nu-i exasperată), cit în aplecarea, și mai atentă decât până acum, asupra realităților românești de astăzi, în tratarea lor în așa fel încit miza tot mai înaltă a problematicei abordate să slujească nu numai poporul și cultura română, dar să poată constitui răspunsuri românești la marile și presantele întrebări pe care acest sfârșit de secol le pune întregii omeniri.

Al. I. Ștefănescu

Coloană și aripi — sculpt

Romanul — timpul umanității

SEMNALAT încă din antichitate, însoțind astfel lunga aventură a umanității, romanul continuă și în zilele noastre să atragă cea mai mare parte a publicului cititor. Dacă e adevărat că micile povestiri ale vechiului Egipt, deși în bună parte fantastice și simbolice, rămăneau veritabile documente de epocă, înseamnă că ele au fost de la început parte a conștiinței omenești.

Perpetuarea genului cu largi și spectaculoase avatururi, în funcție firește, de structura societății, atestă calitatea lui de martor al existenței. Și încă o mărturie mai puternică decât documentele materiale sau cronologia de arhivistică, devreme ce are în obiectiv procesele conștiinței, atât de greu supuse sistematizărilor filosofice.

Dar dacă geniul românesc apare atât de viguros, oarecum vecin cu imortalitatea, cum se explică frecvențele lui eclipse, anatemele și rechizitoriile care apar la un moment dat, provocând campanii îndelungi, curente de opinii contradictorii. Adesea înțelepciunea timpului răstoarnă sentințe care păreau definitive și fără apel. Este bine cunoscută soarta bizară a unor capodopere care au așteptat uneri secole pentru a-și ocupa locul cuvenit în conștiința publicului, între monumentele literare. Există și fenomenul numit cu comoditate „decadență“, deși este vorba în realitate de căutarea curajoasă, plină de riscuri, a unor viziuni proaspete, a unor tehnici noi, uneori cu ostentație exagerată.

Așadar, de unde izvorăsc aceste „crize“ periodice? Cindva, la o oră tirzie de noapte, s-a strecurat în studioul televiziunii o emisiune ciudată, eițiva bătrini sorbonarzi împovărați de mari întrebări

ale timpului au dezbătut, în cadrul unui colocviu internațional ținut la București, tocmai această spinoasă problemă a artei contemporane. Observații șocante nu s-au făcut, raționalismul tradițional a dat acestei dezbateri o tentă agreabilă și liniștitoare. S-a conchis aproximativ așa: „Mulți se sperie cind vorbim despre criza artei, uitind că arta se află într-o criză permanentă, starea asta îi e specifică și din ea se nasc fenomenele viitoare. Liniștea conservatoare nu e prielnică artei și ea o refuză.“

Este în afirmarea aceasta un adevăr elementar și nu se referă, presupun, numai la tehnica artei, ci la efortul de adaptare la noi forme de existență, la structuri sociale, moravuri și filosofii. Evident, cel care rupe otgonul „ideilor primite“, cel care vede lumea adevărată cu un ochi adevărat, riscă. A riscat Camil Petrescu, au riscat Ion Barbu, Arghezi, Călinescu și alții. Intuiția lor s-a dovedit a fi pe măsura talentului. Au fost norocoși.

DUPĂ 1944, literatura noastră s-a văzut în fața revoluției, ea a fost arta chemată cea dintii să răspundă timpului, să intre adică în acea „criză“ de primenire, de adaptare, de sincronizare. Ce s-a petrecut în primele două decenii ale revoluției cu literatura și cu practica ei, va alimenta, sperăm, un masiv capitol de istorie literară. Celui care va analiza acea perioadă îi urăm și curaj, intuiții și pasiunea adevărului, dincolo de orice tentații conjuncturale. Deocamdată putem fi dezamăgiți că unii care au cunoscut bine acel timp, ba au avut și rosturi literare im-

portante, invitați să evoce unele fenomene, nu numai că ezită, dar invăluie lucrurile într-un naur sentimental cit se poate de amețitor. Ar putea fi vorba și de nostalgie...

Evident, revoluția cere și sacrificii și renunțări, o artă nouă nu poate fi concepută fără zburcuc, fără căutări chinuitoare, fără criză, în sensul rodnic al acestei noțiuni. Răspata acestei jertfe se poate vedea acum, cind avem în față cărți de o mare ținută morală și politică, de o măiestrie care ar face cinstie oricărui culturi. Explicația este simplă. S-a întâmplat ceea ce era legitim și moral: autorii de romane se află azi față cu realitatea, fără intermediari, fără dascăli zeloși și interperți de conjunctură. Marile probleme etice, sociale, politice, apar, în câteva din cele mai bune romane, în adevărul lor dramatic nedisimulat, cu atât mai impresionant cu cit mari mase de oameni sint insetate de adevăr și dreptate. Trecutul nu prea îndepărtat este văzut în mărețel dimensiuni ale revoluției, dar nu sint scăpate erorile grave, abaterile de la morala comunistă, desăvârșită în litera ei, dar cizind uneri victimă elementelor demagogice. Din acest punct de vedere, ultimul roman al lui Laurentiu Fulga fascinează într-adevăr prin construcția puternică, prin înclăstarea tulburătoare a destinelor, prin teribila înverșunare împotriva unor astfel de cazuri.

Am certitudinea că în judecăți critice definitive, privind cărți ca ale lui Constantin Toiu, Augustin Buzura, Ion Lăncrăjan și alte multor autori, se va preciza că a fost vorba de o pleiadă de romancieri „justițiar“ cum ar spune Călinescu. Ivierea unei asemenea literaturi este un pro-

ces firesc, cerut de însăși orinduirea socialistă, care nu poate perpetua eroarea și urmărește ameliorarea continuă a condiției umane. Se poate observa însă că o anume facilitate sau necunoașterea unor fapte a dus la un număr excesiv de „justițiar“, repetind mecanic un mecanism social și rămânind în schemă. Tentația dramatismului garantat îl poate duce pe autorul inzeștriat la artificii penibile.

Am spus că romanul este un veritabil document, o mărturie de istorie. În cazul acesta istoria contemporană românească este un izvor inepuizabil de fapte, întimplări, fenomene, psihologii, drame cu totul inedite, deși plămădite într-o matcă etern omenească. După revoluție, și spre deosebire de lumile vechi, omul se află în fața societății, el răspunde pentru acțiunile lui, pentru gândirea lui, il interesează binele sau răul acestei societăți, pentru că el însuși este sortit să urmeze soarta a milioane de oameni, colectivitatea. Sigur, toată lumea cunoaște teoretic aceste legi, dar sint destui care păstrează un grad de inerție, de ignoranță, tendințe de arivism, după cum virtutea trece uneri ca umilință, abia văzută sau disprețuită. Ei, sigur, un virtuos modest poate răsturna o gloată de neghiobi dacă încape pe mîna unui romancier care se pricepe să facă din el un erou. Romanul din toate timpurile a dovedit că asemenea performanțe sint posibile.

Desființarea cenzurii s-ar putea să dizolve și unele întrebări, inerții sau timidități aglomerate cu timpul în spiritul scriitorilor. Nici asta nu e o treabă ușoară, dar timpul e prielnic și se cuvine să încercăm o primenire, adică să ne adaptăm societății, să fim asemeni ei, mereu visind un timp mai înalt, mai rodnic, mai potrivit lucrului de durată și de valoare.

Nicolae Jianu

CONTEMPORAN ROMÂNESC

Politic, memorie, dramă

NU mă simt deloc romancier și — mai ales — nu sint deloc obsedat să scriu romane. S-ar putea deci ca părerea mea să fie neavenită într-o asemenea discuție, într-o asemenea perioadă când obsesia romanului pare, la noi, devoratoare. Nu știu ca vreodată literatura noastră să fi trăit o patimă romano-filă de intensitate a acesteia. În ce mă privește, eu mă țin după oamenii mei. Sint doi. N-au scris niciodată roman și fără de ei, totuși, literatura noastră nu poate fi înțeleasă. Unul a îndrăznit să scrie ceva numit fără jenă **Momente, schițe, amintiri**. Ele au rămas pentru vecie. Altul a scris o Carte — față de care mai tot omul inteligent n-a știut cum să-i spună, roman sau poem, — el i-a zis **Cartea Otlului**. Sint doi oameni siguri — cu care te poți descurca în meandrele aceluia complex groaznic de inferioritate care este neștiința de a scrie romane, azi, la care personal am ajuns printr-un semi-șec și o semi-reușită de care (imi) dau seamă în fiecare zi.

Cred, deci, înainte de toate, că azi trăim un moment fericit al prozei noastre. Au apărut romane minunate, foarte bune, bune, și chiar cele nereușite n-au căzut sub cota unei anumite decențe și onorabilități stilistice. Anul '77 a fost un an excelent pentru roman. Pentru a caracteriza această clipă, nu pot apela la un criteriu mai simplu, mai estetic și mai subtil decât la acela — reamintit salutar și de Eugen Simion, într-o discuție recentă la „Luceafărul” — lăsat nouă de Maioreșcu: criteriul adevărului. Altul mai bun nu-mi trece prin cap, decît cu prețul unui lux pentru care nu mă țin nici mintea, nici voința, și nici buzunarul. N-am cuvinte de cheltuit pentru a aluneca pe raza și diametrul aceluia cerc prea virtuos în care arta are adevărul ei, separat carevasăzică de cel al vieții. Sint ore prezente — fie ele didactice — în care progresul și revoluția în artă vin din elementara confundare a adevărului vieții cu cel artistic. N-am văzut artist care să se rateze din cauza acestei „confuzii”. Din acest punct de vedere, se poate spune cu toată liniștea că în romanele noastre din ultimul deceniu și mai ales ale acestui an, cantitatea și calitatea adevărului istoric, politic și general, integral și parțial, dar și a adevărilor acelea mici, esențiale, țigăne din respectul față de bunul simț, au crescut expresiv. A scăzut simțitor — „să nu ne ferim de asemenea termeni statistici în artă”, cum zicea prea bine Maiakovski — cantitatea, ba chiar și calitatea, de neadevăr, de artificiu, de demagogie, după cum în tot mai puține romane percepția artistică ne este afectată de ceea ce Tolstoi socotea ucigător pentru orice roman, sentimentul de rușine, „rușinea de-a citi minciuni”. Există în romanele bune de azi și în opinia publică literară o presiune a buneii convinițe, o rigoare a întrebării sacramentale în fața hîrtiei:

„ce e rău și ce e bine, tu te-ntreabă și socote”. Scriitori care au dat cindva miriști nenorocite — cu iluzia dreaptă că descoperă ogoare noi — culeg acum recolte cum n-au mai văzut în viață. Critica — mi s-a intimplat și mie nuvelor mele — se întreabă văzînd metamorfoza de basm a răului în bine: cum se poate ca acel care scria atît de prost, să scrie atît de bine? Uite așa. Omul după 33 de ani scapă. Există o energie tainică a conștiinței literare. Pe românește, nimeni nu mai vrea să moară prost. Există dintotdeauna inspirație la români. Din ce? Fiecare răspunde singur. Dar nimeni nu are dreptul să discute creația noastră ca un peisaj înghețat sub pecetea nemășării, în formule definitive, fără această dimensiune metafizică a talentului care nu acceptă să „moară prost. Falsurile — precum sugestia de „ieri intunericul, azi lumina!” — sint refuzate sau ignorate.

DOCUMENTE fundamentale de partid au infierat și au refuzat pentru totdeauna acele practici ale vieții politice, din care au decurs, în literatură, poleirea realului, evitarea dramelor, imaginea vieții ca o horă, ca un car alegoric. Cele mai bune romane ale noastre reflectă acest climat instaurat de acele memorabile documente de partid. Celor „ingrijorați” că literatura s-a dovedit astfel „un joc secund”, recuperînd și nu anticipînd teme și teme dezvăluite și condamnate înaintea ei — li se poate răspunde că orgoliul scriitorului e ceva mai adînc și mai complex decît termenii acestui protocronism sumar. Energia pierdută printr-o relativă și veșnică „rămînire în urmă” se cîștigă și triumfă — pe căile unei complicate demnități a talentului — prin forța unei imagini care, chiar apărută mai tîrziu, poate rezista, poate da durată fenomenului recuperat, păstrîndu-l, redimensionîndu-l pînă la obsesie, pînă la b'estem și, deci, pînă la metaforă. Politica romancierului nu poate fi alta decît aceea de a transforma toate experiențele sale vitale într-o memorie sănătoasă, memoria într-o sensibilitate de maximă expresie și amîndouă într-o conștiință dramatică. „bo'navă” de toate durerile și bucuriile lumii. Romanele bune ale acestei perioade au toate ca punct de foc fixarea acestui punct numit și în fizică și în politică un punct de „non-retour”, a imposibilității întoarcerii la capitalism (strigăt niciodată anacronic în secolul nostru) dar și la practicile care n-au permis unor idei fundamentale ale socialismului să se exprime în toată îndreptățirea lor.

Mi s-a părut de aceea extrem de ciudat să văd ca tocmai această cucerire —

de înălțime, de poziție, de tinută, de ton — să fie pusă brutal în discuție, de critici peste care nu se poate spune că istoria a trecut degeaba. Bizar, extrem de bizar, această așa-zisă „literatură a anilor '50” (termen fals căci în măsura în care e valabilă, ea își depășește data, tot așa cum — în extremis — nu se va spune niciodată că **Roșu și negru** e „cronică anului 1830”) — după ce i se recunosc reușitele și împlinirile — e considerată totuși „o formă de idilism” a autorilor ei. Ideea ar fi că acești scriitori ar fi preferat să se refugieze în pastorala **Vieții ca o pradă** (cartea pe care o prefer din toate, pentru vigoarea și calitatea exasperărilor ei) în „idilele” lui Chiril Merișor sau în „paradisul” doctorului Cristian, cu convingerea că în și cu acele „raiduri” s-ar fi sfîrșit și toate păcatele lumii noastre... Toiu, Buzura, D.R. Popescu, A.D. Munteanu, Mazilu, deveniți deodată idilici — și asta doar din reflexele nespulberate ale bătrînei și ineputabilei grabe de a eticheta, și tot cu vechile etichete care au făcut atîta rău — iată ce m-a luat cu frig. Nu s-ar fi putut spune calm și așezat adevărul „de lucru” că romanele lui '77 îmbrățișează prea puțin pasionat prezentul, unele imaginîndu-l chiar ca un ferice sfîrșit al tuturor jalbelor — fără însă a te precipita în gumarabica vechilor formule? Cunosoc prea bine sistemul acesta de extrapolare încrunțată a unor obiecții critice care, luate în sine, pot fi și judicioase și pasnice, dar care puse cap la cap... Eu insumi am demascat odată melancolia firească a unei poete confundînd-o cu oboseala și pesimismul. Rapid manipulate, noțiunile au dus la intîmism și decadentă, nici mai mult nici mai puțin, poeta și-a făcut o amarnică autocritică și a străbătut o criză, pentru mulți de neînțeles. De cite ori vreau să scriu nuvela acestei povești, îngheț, ca-n fața unei enigme. Cum de-am fost în stare? E întrebarea supremă cu care citesc orice roman. Cînd n-o aud — și nu neg că în multe proze ale confrăților o aud slab, înlocuind uneori cu un sarcasm facil, al neîmplicării, în care nu cred — acel roman nu-mi aparține. Întoarcerile sint imposibile, într-adevăr, dar gravitatea lor se măsoară după forța întoarcerii permanente la tine însuși. Toate neîmplicările, toate nevinovățiile — și atîtea sarcasme sint de multe ori tipete neputincioase ale acestor „candori” — imi sint urite. Nu există nici o obiectivitate etică fără acel șuier de coasă în iarbă, auzit doar de tine, dacă-l auzi... — șuierul iluziei lirice de a cărei măreție nu-ți poți da seama decît prin dramatica înțeștare a autocriticii în fața idealului, fără de care la ce bun toate acestea?

Radu Cosașu

Procesul conștiinței

SE POATE observa în proza română contemporană o distanțare de formele tradiționale ale epicului. S-a vorbit chiar în critica noastră despre o non-aderență la epic a prozei. Aceasta nu înseamnă nicicum o deficiență în arta narațiunii. Romancierul contemporan nu mai e neapărat un povestitor, romanul nu trebuie să fie cu orice preț istorisirea unei intimplări cu eroi care participă la o intrigă lineară. S-a declarat în timpul din urmă moartea romanului psihologic. Aceasta înseamnă, de fapt, moartea unei psihologii și înlocuirea ei cu alta. Psihologia proustiană, se știe, nu mai era aceea a lui Paul Bourget, psihologia lui Camil Petrescu — aceea a **Marei** lui Slavici. Dar nu asistăm doar la o transformare în psihologia romanescă, după cum nu asistăm doar la procesul dezepicizării prozei. „Pentru ultima dată psihologie!” — exclama odată Kafka, iar Nathalie Sarraute proclama eliminarea definitivă a psihologicului din arta romanului. Dar odată cu decesul „analizei psihologice” observăm apariția unor noi perspective de apropiere a psihologicului, concomitent cu o voință de transcendere a psihologicului. Nu rezidă o atare ambiguitate într-o confuzie a psihologicului cu spiritualul? Marile creații românești au avut și cred că trebuie să aibă o dimensiune a spiritualului care nu e opusă psihologicului. Mă gîndesc, de exemplu, la **Don Quijote** ori la **Idiotul** lui Dostoievski. Această dimensiune din care unii vechi autori, scriîndu-și romanul propriei spiritualității, au făcut esența însăși a unui univers uman, lipsește din cele mai multe romane contemporane. Dar, pentru a dezvolta această dimensiune, experiența psihologică nu e suficientă. Și nici eliminarea voință a psihologicului, ca la unii

„noi romancieri” francezi... Dacă prețuim **Frații Karamazov** mai „mult decît orice roman al lui Alain Robbe-Grillet sau ale unui alt reprezentant al „noului roman”, e pentru că găsim în opera lui Dostoievski tocmai această dimensiune pe care o remarcăm proiectîndu-se în unele dintre cele mai reușite opere ale prozei române contemporane, conferind acestora demnitatea unui mesaj uman.

G. Călinescu afirma odată, în 1935, la o aniversare a lui Liviu Rebreanu, că romanul românesc nu va putea da „multă vreme decît Ion”. „Individul român — spunea el — e fin ca intelectual, dar nu e îndeajuns de individual și e cu atît mai greu să se individualizeze într-o epocă de socializare a conștiinței. Romanul de analiză e prematur fiindcă în individualitatea noastră nu găsim... decît probleme de colectivitate”. În realitate, romanul urban, ca și romanul de analiză, se născuse la noi, și era și mai ales urma să fie strălucit reprezentat. Să nu amintim decît **Concert din muzică de Bach** al Hortensiei Papadat-Bengescu, romanele lui Camil Petrescu și, nu în ultimul rînd, chiar romanele lui G. Călinescu — și îndeosebi **Enigma Otiliei**. Și să mai amintim, ca un suprem rafinament, **Craii de Curtea-Veche**. Tot astfel, după cum s-a afirmat, pe un ton peremptoriu, că romanul românesc nu va putea da multă vreme decît Ion, s-a declarat despre una dintre operele majore ale prozei române contemporane — **Moromeții** de Marin Preda — că reprezintă „romanul țărănesc”, iar în ce privește scriitorul, că rămîne el însuși definitiv în scutul Moromeților, neputînd să se elibereze de obsesiile universului rural, chiar și atunci cînd evadează — în alte romane — la oras.

Cercetat mai de aproape, **Moromeții** se

dovedește a nu fi decît aparent un „roman țărănesc”. În ciuda spațiului rural în care se petrec evenimentele acestui etos, el este structural **altceva** decît un epos agricol. Substanța sa poate să fie aceea oferită de evenimentele vieții la țară, totuși Marin Preda n-a continuat — doar ca un emul al lui Rebreanu — să proiecteze un descendent al lui Ion. Și, mai presus de orice, acest prozator a încercat în lucrările sale să procedeze la un examen al conștiinței social-morale, deschizînd, totodată, un proces al conștiinței sale artistice. Astfel se depășea nu numai un anumit plan etic, acela al eposului rural (planul social-moral al lui Ion), ci și se depășeau și anumite modalități ale prozei tradițional explorator-analitice, și, mai ales, țărîmul „analizei psihologice”.

Marin Preda știe prea bine și ne-o spune (cf. **Imposibilități întoarceri, Convorbiri cu Marin Preda** de Florin Mugur etc.) că romanul e legat de istorie și că fără istorie se asfixiază. Dar, în același timp, ca romancier, el se constituie pe sine drept un judecător al istoriei. Martor și judecător, conștiință deschisă asupra istoriei cetății, dar și a unei istorii lăuntrice, intîme, a scriitorului, **Moromeții, Risipitorii, Intrusul** sint prozele deschise istoriei social-morale. Scriitorul nu pune în paranteză istoria, asemenea adversarilor romanului tradițional, nu evadează într-o vagă intemporalitate. Dar, angajîndu-se în istorie, își arogă dreptul și misiunea dificilă a judecătorului. Or, judecînd istoria, judeci instituții, structuri: în fond, oameni. Este ceea ce se petrece în **Moromeții**, prin intermediul unei excepționale conștiințe-martor, aceea a bătrînului Moromete.

SPECTACOLUL pe care ni-l oferă operele cele mai reprezentative ale prozei noastre, îndeosebi în ultimul deceniu, este acela al unui examen public de conștiință. Înțelegem acest proces în două sensuri: pe de o parte e un examen al conștiinței publice, un proces al existenței social-istorice și morale a societății românești din ultimele decenii;

pe de altă parte, e vorba de o examinare pe țărîm literar a condițiilor romanului ca atare, cu alte cuvinte un proces al conștiinței romancierului.

Examen al conștiinței publice. Dacă este o deosebire marcantă între romanul românesc din ultimele trei decenii și romanul dintre cele două războaie, aceasta rezidă în sporul de luciditate, de reflexivitate etico-socială care stă la originea noului roman românesc. Nu vrem să afirmăm că o problematică morală lipsea din romanul interbelic, că explorarea existenței sociale, a experiențelor, a actelor politice nu fusese întreprinsă de romancierii noștri din acea epocă. Dar ceea ce apare cu evidență în romanele din vremea noastră este o intenționalitate conștientă a mesajului întemeiat pe o expunere lucidă a unor fenomene ce aparțin vieții social-politice și morale contemporane. Există, în opera prozatorilor, o evidentă voință de adevăr conjugată cu o voință de dreptate.

Dar acest proces al conștiinței social-morale contemporane, pe care l-au intrins romancierii noștri, se asociază, cum spuneam, cu un proces al conștiinței estetice. Într-adevăr, romanul contemporan a trecut și mai trece încă prin criza fecundă a revizuirii propriilor tipare. De aproape un secol, genurile și speciile artelor au trecut pe rînd prin procesul fecund, reformator al structurilor lor, printr-un proces al revizuirii instrumentelor. Mai conservator, romanul pare să fi intr-o vădită intîrziere. Și, totuși, nicăieri, în nici o specie literară, artistică nu e mai manifestă **tenșiunea interioară**, nu apar mai clar ambivalențele, contradicțiile care vădesc de cele mai multe ori poli-valența romanului.

Prozatorii români din zilele noastre s-au folosit de toate modalitățile pe care le ofereau noile tehnici românești, ceea ce a dus la o diversificare estetică a creației în domeniul romanelor.

Nicolae Balotă

Dinu SĂRARU

DRAGOSTEA ȘI REVOLUȚIA

M-A DEZAMĂGIT, spuse ea privind absentă acum cimitirul domnesc părăsit. În dreapta bisericii cu foisor de lemn și cu boltă din lemn și turle din lemn, mincate de vreme și scorjite, și innegrite putred, cele unsprezece monumente însemnând repedea trecere prin lume a unei sturpe vechi, scorbitoare din voievozi strălucitori, ei însă, cei care se odihneau aici, sub cruce de piatră și de marmură adusă din depărtări amăgitoare, cumintiți în tot ce fusese mindria lor desartă și așezați sărac, într-o brazdă de pământ cit palma, îngheșuiți, în față doar trei, apoi la rînd, fiecare la picioarele înaintașului său, domnitori în domniile părelnice de o săptămână sau două, beizadele, spătarii, ca-macani și prinți și prințese, cu titluri nobiliare care nu se mai scrișeau la citit dar care pe brațele crucilor năpădite de mușchi încăpeau și se imperecheau cu literale puține, scrijelate de pieriri simple, fără înflorituri, pomenindu-l pe Isus Nazarineanul, regele iudeilor.

M-a dezamăgit, spuse ea iar și zimbă, însă privirile ei trecuseră dincolo de zidul de piatră năruit care împrejmua locul și care părea sugrumat sub cerneala abin stăpînită a unei nemiloase zăpezi.

Spre răsărit cerul se făcuse vinăt și pustiu, fumuri triste creșteau stinghere izvorînd rar dintr-o îngrămădire pestră de acoperisuri ca niște aripe frînte și rămase agățate de peretii de pământ roșietic, de care nici zăpada nu se prinsese, ai unei văi ca o groapă a nemerniciei. Săbiile stufărișurilor se ridicau cu fumurile de cenușă inchiupind zodia de săracie a altor mil de vieți omenesti și într-un timp ea bănu cu cum trece printre stufuri ca și cînd ar fi sfîșiat pulberea albastră, în inserare, a zăpezii, o ființă, însă nu putu desluși nimic. Atunci bătura departe și fără vlagă clopotele Plumbuitei și Alexandra Terentia Rudeanu se scutură de privescerea acelei lumi ca de un vis rău și își privi ceasul ca și cînd timpul măsurat pe cadranul acestuia ar fi putut-o despărți de clipa pe care o trăia.

Mă așteptam, adăugă ea, ca un răspuns la întrebarea lui mută, și încercă iar să zîmbească, însă zîmbetul se arcuia chinut și amar.

Apusul se făcuse senin, dincolo de ei murise un soare de singe și singele se scurgea încet, pătînd cerul și prelingindu-se ca un ulei tămăduitor. Un pui de brad se chircise în colțul dinspre miazăzi al zidului odată trufas, iar dincolo de el alba peretele palatului Belvedere, rînduri de ferestre lucitoare negru după rînduri de ferestre și pe luciul lor pata de singe a soarelui murind ca o tăiere pedepsitoare de cap domnesc și curtea pustie a palatului și porțile zăvorite și lacătele grele, atîrnînd moarte și ruginite în belciugule lor din fier răsucit, și zăpada albă, scinteiitoare și mereu pătată de singele apusului.

O iubesc, se trezi el spunînd, însă nu auzi decît acele cuvinte. Gerul se asprea și se lipca ca o arsură de foc pe obraji și rîrea aerul și el deschise gura să întrebe:

Ce vrei să spui? dar iar nu se auzi decît clopotele Plumbuitei și ea se crezu datoare să spună că a doua zi ar fi trebuit să fie sîrbătoare.

La ei nu s-a schimbat nimic, calendarul curge același, sfinții au rămas și sînt la locul lor... Dumnezeule, spuse ea, și fără voia ei, și uitîndu-l pe el, ce schimbăm noi?!

Își virise adînc miinile lungi în buzunarele piezite ale golanului de culoarea fumului argintat, strîns pe talia înaltă cu un cordon lat, innodat neglijent, tinerește

și lăsat să atirne cu capetele deasupra soldurilor ușoare și lui i se păru că ea plutește deasupra zăpezii, și că cismele ei croite militarește abia ating virfurile de cristal ale acelor de ghiată murind și ele în stingerea înceată a zilei de ianuarie.

Acum îl privea ca dintr-o depărtare de vis, ochii ei albaștri, umezi mereu de o pinză de rouă care putea fi și semnul unei ascunse tristeți, citeau lumea umbrii de gene stufoase și castanii ca și sprincenele dese și părul prins lingă urechile mici cu agrafe bogate și strîns, apoi, într-un coc ascuns de gulerul ridicat ocrotitor.

Purta o căciulă neagră, ca o cazacă, blana de vidră lucea mătășos și în spicul ei lumina smaragdului acului care o fixa. Fața ei era albă și trasă, o culoare nefirească, semănînd cu transparența zăpezii, stăruia pe obraji ei tineri și pe fruntea înaltă, tăiată sever, în colțurile gurii cănoase, cu buze pline, desenate ca o mușcătură de dragoste, veneau firave încrengăturile de păianjen ale vinelor și se pierdeau în bărbia înălțată orgolios.

Ar fi vrut s-o îmbrățișeze, simțea în el acest curaj tineresc, deși demult trecuse tinerețea lui, sau așa i se părea lui, și chiar întinse brațele și rămase cu degetele răsfricate ca într-o chemare care lui i se înfățișă, fulgerător, ridicolă, însă nu mai avu puterea să se stăpînească, iar ea se feri liniștită, atentă la locul unde călca și el se văzu nevoit să întrebe din nou:

— Ce vrei să spui?

Finalul, răspunse ea, zîmbind șters și el bănu efortul ei de a nu se lăsa înțeleasă emoția care îi sufoca glasul și o ineca.

Brațele lui întinse întăreau chemarea și o făceau, poate, irezistibilă, însă voința ei era mai puternică și cînd privirile ei obosiră, totuși, și ea se întoarse căutînd fumurile plînd pustiu deasupra acoperișurilor, el se apropie nestăpînit și o cuprinse de după umeri cu patimă și capul ei alunecă pe umărul lui drept. Dar buzele lui nu se apropiară de obrazul ei, în nări tremura răcoarea zăpezii și el se simți iarăși rețezat de ridicol și răsucirea ei copilăresc furioasă spre el îl găsi dezarmat și învins.

Finalul, șoptiră buzele ei, apoi glasul redeveni limpede și el se bucură pentru că replica nu însemna altceva decît continuarea răspunsului la întrebarea firească, dinainte.

Nu e finalul poveștii noastre, înțelese el. Un bărbat la patruzeci de ani nu poate fi ridicol. Cine stabilește și cine măsoară hotarele virstei și ale virstelor? Cine poate decide cînd începe, cînd poate să înceapă și cînd se încheie marea iubire? Și cînd avem, și cînd nu avem, dreptul la ea?!

Sentimentul mizer și umilitor al zădărniceii la capătul unui drum în care mărșă și puterea s-au dovedit efemere, continuă ea în liniștea care puse și pe el stăpînire.

Credeau, naiv, că trăind în palate, că privind lumea de la înălțimea acestor ferestre ale frumoaselor vederi... Înțelegi lecția acestei iluzii care n-a rămas numai a lor? Care n-a pierit odată cu ei?

În geamurile ca niște ochi de păcură, acum, ai albilor pereți ai palatului Belvedere se stînsese luciul asfințitului. Cădea inserarea. Pe cerul de smalt verde începuseră să clipească mărunt primele stele. Apusul se topise și el și orașul întreg fusese înghitit de o fumegare murdară, vie rămăsese zăpada de la picioarele lor și de pe brațele crucilor domnești năpădite de mușchi ruginii.

Nu mă voi putea apropia niciodată de ea, se trezi el gîndind. Ea nu e cu mine decît întîmplător. Îi place să răscolească trecutul și îi e urît singură, și o

secundă, o secundă nu mai mult, dar o secundă care îl umli, căută cu ochii și cu voința unei hotăriri false, sau mai exact nesigure, mașina care îl aștepta la intrare.

Nu înțelegi, nu-i așa? — întrebă ea simplu și cu o curiozitate fermecătoare. Gîndul care o supunea era răscolitor pentru credința ei și ochii ei se făcură mari iar el fu uimit de puterea lor de a străbate pinza de rouă care le umezea lumina.

Întrebarea ta trimite la noi, înțeleg. Te preocupă finalul. Și eu, te asigur, sînt chinut de el. De unde vin eu, în munții mei despre care de atîtea ori ți-am vorbit, întrebarea ta și-a aflat demult răspunsul. Tăraniul înțeles demult că există un timp, o clipă care poate să măsoare veninicia întregă și lor le convine această măsurătoare a veninicii cu ziua singură a vieții lor. Important este dacă noi avem curajul să preluăm răspunsul lor în viitorul pe care îl clădim.

Curajul?, întrebă ea.

Curajul, nu?

Liniștea, spuse ea. Aici curajul se traduce prin liniște. La un moment dat îți trebuie liniște pentru a privi în viitor. — Mă lasă să te îmbrățișez? — întrebă el scolarăște și se bucură auzindu-se întrebînd căci se simțea eliberat dintr-o dată de ridicol. Umbrele serii ascundeau virstele și ridicau parca barierele unor severe prejudecăți.

„Acesta e adevărul, gîndea el. Sîntem încă prizonierii prejudecăților. Pe unele le-am învins, le-am înlăturat, altele au fost create de noi!”

E tîrziu, spuse ea ferindu-se iar, cu liniște și cuminte. Să mergem. Acești „scorbitori” mi-au lăsat un gust amar.

La Plumbuita cineva începu să bată o toacă de lemn și ciocanul din lemn și el parcă se infunda în tăcerea inserării și se ferea să o sfîșie.

E o sîrbătoare săracă, zise ea. Nu se ține de toți credincioșii. Ce zi e azi?

Vineri, răspunse el. Miine și sî scurtă.

Iată un nou mod de a interpreta săptămîna, observă ea ironic.

Miine e sîdînța, la nouă, crezu el necesar să atragă atenția și să spulbere astfel ironia ei care putea fi și numai simplu veselă.

„Ce dracu, gîndi el, ne suspectăm și între noi?”

Miine, confirmă Alexandra Terentia Rudeanu. Vreau să te văd și să te ascult.

LA SFÎRȘITUL lui martie 1945, conacul Rudeanu de la Cireșu fu spart și răvășit și ars pînă la temelii. Era într-o marți, o zi dugoasă, dimineața ploaie cîinește, topise zăpada puțină, desfundase piraiele, pe ulițe venea o apă neagră, clisoasă, ca o scursoare dintr-o mocirlă, cerul atirna cu burta desumflată deasupra dealurilor mărunte, păgubos și de păcură, însă către prînzul cel mic începu să sbicească usturător vîntul de baltă și să suiere printre sîndrilele putrezite și printre răchitele gardurilor îngălbenite prosteste înainte de vreme.

O tăcere posacă și ciltoasă stăruia prin curțile rare, nu se vedea nimeni pe nicăieri, nu curgea fum din nici un coș, nu lătra nici un cîine, nu se trîntea nici o ușă, nici o porțiță, cumpăna fîntinii de lingă școală zăcea nemîșcată, cu ciutura spartă la buza deasupra ghizdurilor inverzite, din cînd în cînd, în bătaia vîntului clăntănea în cirigelige țigănești și se clătina steagul de tablă ridicat în fața postului de jandarmi în virful unui catarg făcut dintr-un brădui cojit și vopsit tricolor, ca și foaia de tablă inchiupînd drapelul, rugina mîncase culorile dinspre margini și le făcuse să plesnească și în locul lor ieșise la iveală pecinginea acelei

rugini și cocleala tinicheii. Nici la primărie nu era nimeni, ușile închise, geamurile negre, cineva lăsase, dar mai demult, rezemată de gardul pustiu, o bicicletă fără pedale, numai cuiele lor pline de pămînt rămăseseră. Nici la conac nu era nimeni în ziua aceea, bătrîna Rudeanu plecase pe întuneric cu fata, cu Alexandra Terentia, care îi era nepoată dinspre fiu, și cu o vară îndepărtată a acesteia venită la ei în vacanță, Comana Dobromir. Se urcaseră în cabrioleta ușoară la care bătrîna, singură, inhămasă calul în zori, și cu ce era pe ele, afară de bagajul puțin al Comanei, se inghesuiseră în șoșul căhioarei și bătrîna dăduse bice. Cînd ieșiseră din sat ploaia se întetise și cum urcau, încet, pe valea Leurzelei, spre drumul mare, dinspre pădurile în care intrau se năpusti o ceață lăptoasă și calul se opri și începu să sforăie speriat. Bătrîna ridică bicul și îl plesni fără milă și strigă cu un glas pe care Alexandra Terentia nu i-l auzise niciodată pînă atunci, uscat și rău și dogit:

— Dii, nemernicule!

Calul se repezi în ham și cabrioleta păru la un moment dat că părăsește șleaul subțire și desfundat de ploaia care se indesea ucigător, rece și pisăloagă și fără sfîrșit, însă repede simțiră glodul și bolovanii răzleji care le aruncau dintr-o parte în alta a șosului lipsit de soteze și ele se țineau sprînjite una de alta, și cu picioarele înepenite în tăbia șorțului în marginile căruia fuseseră odată felinare mici, dar Alexandra Terentia nu le mai apucase. Comana Dobromir stătea în mijloc și ținea umbrela cit o roată de car, cu spițele vechi întărite de cineva cu o sîrmă și cu paraplul peticit. La încrengătura spițelor pinza veche pleznise sau putrezise și ploaia se scurgea vicleană și aluneca pe țeva minerului și se oprea o clipă în pumnul strîns al fetei, apoi se lăsa, picătură cu picătură, la vale pe incheietura miinii mici și invinețite de frig.

De ce fugim? — întrebă la plecare Alexandra Terentia, însă bătrîna care le sculase din viul nopții nu-i răspunse. Tîrziu, cînd fumul ceței se topise și ele trecuseră de picla lui și intraseră în drumul mare, bătrîna zise tare, dar ca pentru ea, trăgînd sbicit de hături și pleznind, iar calul care se sforța cîstit în hamul vechi și alerga, ca și cînd drumul ar fi dus acasă, harnic și cu nădejde:

Nici ei nu gresesc, nici noi nu murim! Înaintea lor creștea acoperișul de țiglă roșie al haltei Cireșu, se vedea roata de car a cuibului de barză părăsit din toamna trecută, pinza ploii se răsise, începuse vîntul pomenit mai înainte, subțire și rău și usturător. Comana vru să scuture umbrela imbatată de apă și o ridică sus, deasupra capetelor lor, însă bătrîna se răsti scurt, pentru amîndouă:

— Stați liniștite.

Conacul rămăsese departe, în amintire, intrase în amintire, însă atunci nici una dintre ele nu bănuia, nu avea cum să bănuiască și să înțeleagă cit de repede, într-o clipă, în clipa aceea, se scufundase el, și pentru totdeauna, în amintire, și peste ani, cînd Alexandra Terentia revenise pe aceste locuri însoțită de Dumitru Dumitru, primul secretar al județului, nu mai întîlnise decît puține lucruri care să-i dea sentimentul că aici se petrecuse copilăria ei. Urcaseră împreună costisa lină printre șiruri bătrîne de plute care își arătau rînilor vechi, tulpine burdușite de vreme cu coaja spartă și răsfrintă ca și cînd ar fi dezvelit niște buboale vinete, se vedea putregaiul și tăina carilor, și, ascunse, pinze de păianjen ca o cenușă subțire în spuză căreia muriseră roiuri de viespi și de albine și de fluturi cărămizii. Dumitru Dumitru călca poteca cu pași ușori, elastici, nu se simțea efortul, umăr lingă umăr cu Alexandra Terentia și din cînd în cînd ea îl fura cu coada ochiului

și ce o mra era obrazul lui slab și aspru, pământiu, și buzele strînse uscat sub arcuirea nasului acvilin și tăcerea lui ca un venin ascuns. Călca fără să se simtă unde pune piciorul, cu o ușurință tinerescă și mândră, nu se auzea nici respirația lui, nările subțiri păreau lipite, hainele cădeau pe trupul lui ca și când ar fi fost călcate, reverele se aranjau bogat și sportiv peste pieptul îngust dar sănătos cu care parcă împingea aerul răcoros al toamnei tirzii, haina strinsă ca un veston îl făcea mai înalt și Alexandra Terenția observă că și manșeta pantalonilor cade bogat peste carimbii cismelor ușoare, ca niște pantofi de salon, și peste tocurile lor. Purta, ca de obicei, un costum gri închis, dintr-o cașă ușoară și moale care se lăsa elegant în linia sportivă a croielii și scotea cu discreție în lumină cămașa bleu pal și pata de cerneală albastră a cravatei innodată bogat.

Când ajunseră sus, în fața porților noi care lucrau timplari tineri și după ce trecură dincolo de ele dind bunăzia și ea, și el, străni, zidarilor care inspre apus ridicaseră jumătate din fostul cerdac, Alexandra Terenția căzu cu ochii pe foisorul de porumbel uitat și pustiu, singurul rămas în picioare însă spart și dezvelit și năpădit de ierburi și de buruieni și de bălării, singurul rămas în picioare alături de casa bucătăriilor și de magazia de iarnă, două camere mărunte sub o ștreasă putrezită și polată unde stătea trăsura și unde se ascundea ea și visa călătoriile fără cuprins, dind bice ca bunica ei, pătmaș și nestăpinit, de pe capra pe care, de zeci de ani, nu se mai urcaseră nimeni afară de ea în verile lungi și orfane în care se pierduse de atâtea ori cu lacrimi ce nu se uscau cu adevărat decât în somnul din iatac ca un lăcaș de păpuși unde se afla biblioteca părintelui ei și din care ea nu mai ținea minte decât copertile negre, imense, pentru închipuirea unui copil. O carte cu sute de pagini tipărite mărunț și înghesuit și cu litere tăiate ascuțit ca niște virțuri de săbii ca și titlul pe care reușise să-l descifreze fără să-i găsească nici un sens: „Kapi-talul“.

Înainte lor veni un inginer tânăr, îmbrăcat într-o salopetă plină de zgură și de funingine, se vedea că ajutase la demontarea birnelor arse și rămase așa, părăsite, de la vechiul incendiu. Trecuseră aproape patru decenii de atunci și nimeni nu mai avusese nevoie de aceste paragini, timpul le năruise cu totul, în nopți vitrege de lumină țărani furaseră ce mai rămăsesse neatins de foc, apoi cărămida fusese aleasă dintre dărâmături și adusă în sat și zidită din nou în clădirea unei case parohiale repede părăsită căci în locul ei se instalase sediul organizației de partid și preotul se mutase la părinții nevetei, rude îndepărtate ale bătrinei Rudeanu.

— Am reușit să reconstituim totul așa cum a fost — zise inginerul după ce salută cu un respect umilit pe cei doi oaspeți și mai ales pe Dumitru Dumitru, oferindu-i acestuia planurile conacului desenat la scară, pe hirtie de calc. Zidarul se opriseră din lucru și așteptau să afle ce va spune bărbatul căruia inginerul îi prezentase schițele.

— Dacă ar mai fi cineva din familie, am putea verifica și amănuntele — zise inginerul când Dumitru îi restituī planurile fără să-i spună nimic.

Dinspre pădurile de fag care coborau vălurite pînă la picioarele grădinii conacului Rudeanu se strecură, părelnică, o boare amărui-pelinie și Alexandra Terenția o simți ca pe o ameteală și duse mîna la timpla subțire cu pielea ca o foiță sub care se ghicea zbaterea neliniștită și albastră a vinelor.

Octombrie se afla la jumătatea lui și se lăsa înțeles ca o lună bogată și fericită, soarele aluneca spre asfințit boierește, lipsit de grabire, lumina lui cădea blîndă peste pădurile cu frunze de foc, rugina anotimpului făcuse obrazul lor de aramă, în vîntul firav și belaliu parcă alunau, coame domoale, înecîndu-se unele într-altele ca o blană de jder mîngiată cu blîndețe de cineva, întorceau razele soarelui și le spulberau în aerul care ardea fără căldură.

— Ce toamnă roșie! — zise Alexandra Terenția Rudeanu desprinzîndu-se de foșul pădurilor de fag și de mesteacăn și revenind cu gîndul lingă insoțitorul ei. Ingerul tânăr se feri din nou cu o umilință vădită și trecu în stînga lor lăbindu-i, astfel, față în față.

— Conacului ăsta, spuse Dumitru Dumitru cu o liniște nefirească, sau așa îi spăru ei mult mai tirziu, cînd rememoră scena și o povestă — cu un glas egal și parcă lipsit de orice emoție, simplu, ca și cînd ar fi vorbit despre altcineva și despre o altă întimplare decît aceasta pe care o amintea și căreia îi fusese izvor, — conacului ăsta, zise el, eu i-am dat foc. Apoi, ca și cînd abia acum venea intervenția lui adevărată și se arăta participarea lui la ce spunea:

— Vedeți dumneavoastră cum e revoluția noastră? Eu i-am dat foc și eu îl ridicăm a fost. În aceeași epocă și sub aceeași idealuri.

Umirea Alexandrei Terenția se stînsese fără putere sub privirile lui liniștite și așteptătoare, întrebă parcă apăsa de plumb pe aripile emoției ei și ea se simți și fără puterea de a mai întreba: — Cum?

Pe urmă ea crezu că el vorbește simbolic, că se referă la faptul că el se condamnă cu fulgerul nestăpinit și adevărat orb al revoluției tinere, că o reprezintă și că și asumă în acest caz și această împrejurare a ei violentă și poate fără justificare. Se știa despre el că trăiește sub imperiul asumării totale a răspunderii și drept consecință, într-o anumită etapă, fața lui întrebă se desfășurase dincolo de limita ultimă cînd riscul mai poate săa, totuși, iluzia salvării și că la un moment dat spusese cu aceeași liniște preocupantă și zdrobitoare, simplu și crescut și umilitor de alb, ca și cînd ar fi constat ca și părinții lui, țărani, că rădăritul soarelui trebuie să se apuce pe timp dacă ești om și ei ceva de capul tău:

„Trebuie să răspundem și pentru faptul că respirăm și trebuie să plătim!“

Tînărul inginer se bucură copilărește aflînd că Alexandra Terenția e ultima descendentă a neamului care pusese temelii acestui conac cu citeva sute de ani în urmă și că în amintirile ei mai trăiește încă imaginea lui, chiar dacă scăldată într-o apă tulbure sau, cum spusese ea, „tulburată de nevoia, de obligația de a uita totul“.

Nu știa însă, cum să i se adreseze: din istorie, cită citise și el, aflase că spița Rudeanilor scobora din logofeți domnești și din candidați la domnie începînd cu acel strămoș care slujise sub Mihai Viteazul și pe care voievodul îl ținea mereu la dreapta lui...

— Tovarășa — zisesse atunci Dumitru Dumitru și inginerul receptiv apelativul ca pe o răsturnare zgomotoasă, iar ochii lui se luminară cu o veselie neîncercătoare față de ceea ce auzea. Era tînăr, foarte tînăr, dacă lucrătorii nu i-ar fi spus „domn inginer“ nimeni n-ar fi acordat prezenței sale pe acest șantier vreo atenție anume, subțirel și scund și cu o față izînită, roșcat pistruiată, făcut din puțin, trăit din puțin, mîncat din puțin, numai pielea și osul și miinile subțiri ieșînd din minecile scurte ale cămășuței de adoles-

ea și ai ei fuseseră pedepsiți în acea împrejurare cu care începuse cruda lor sărăcie și scăpătarea lor pînă la nevoia de a-și uita trecutul întreg și strămoșii, și moșii, și tot.

La plecare, Dumitru Dumitru dădu mina cu inginerul și îl întrebă iar, și la fel, fără nici un interes vădit, parcă săptămîna trecută mai vorbisera ei despre toate acestea:

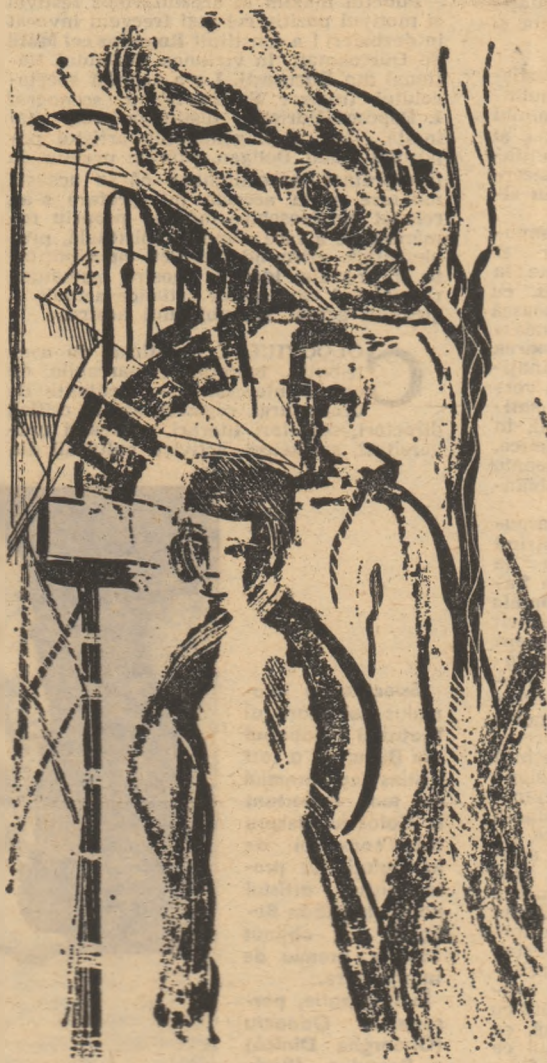
Se aflau, sub porțile de la intrarea conacului, doi stîlpi de stejar, fiecare cît o cumpănă de fîntînă, pe care fusese scrijelată răsucirea frîngiei, iar deasupra lor acoperisul îngust și înalt cu șîta în solz de peste și în umerii stîlpilor scoabele de fier așteptînd porțile aflate jos, pe iarba înflorată și ele cu floarea soarelui, cite una pe fiecare poartă și florile inconjurate cu vrejul vitei de vie, cu frunza bogată și cu ciorchini plini ca niște năsturași.

Alexandra Terenția încerca să-și aducă aminte porțile vechi, însă nu vedea decât zmcuirea cabrioletului din fața cerdacului și cum se izbise de roata din dreapta, unde stătea ea, poarta scăpată de după piatra care o împiedicase să se închidă. Cabrioleta scoborise huruind pe bolovanii spălați de zăpadă și de ploii printre plutele care nu erau atît de bătrîne și nu

ploaie de primăvară cînd se iau ultimele petice de zăpadă.

Lăsase bicicleta la primărie, cu coar-nele înfipte între ulucile negre mustind de apă și, ocolînd grijuliu, cu mersul lui ușor și fert bălțile clipocind la căderea răzleată a cite unui strop, se strecura pe lingă gardurile vechi, multe lăsate să părăginească, altele proptite muiereste în crăcane de alun, cu porțile toate închise și curțile goale, părăsite parcă de lume.

În dreptul lui Ghiță Praz se opri și încercă să desfacă, așa cum știa, sirma răsucită pe după stîlp și pe după uluca porții. În curte nu se simțea nici țipenie, vîntul subțire izbea hoțeste în frunza vitei de vie șerpînd pe marginea stroașinei de șindrilă, pe unul din stîlpi se decolorase de ploii și de soare și de ninsoarele acelei ierni pinza de doțiu care îl înconjură sărăcă, și Dumitru făcu socoteala că nu trecuseră nici trei luni de cînd Ghiță Praz își inmormintase și ultimul din cei patru copii care îi muriseră într-un singur an, unul după altul, pieriți exact cum pier puii de curcă, picofînd cuminte și fără putere, pînă le cade capul pe una din aripi și li se închid ochii încet, înții cade o pleoapă peste lumina lor, apoi cealaltă și pe urmă picioarele se întind iute și se zgircesc și rămîn așa, cu ghearele

Ilustrații de Tatiana Apahideanu

cent, firave și cu vinele îngroșate, doar ochii cu irizări de culoarea castanei coapte însufleteau încurajator ființa lui.

Priepînd repede surprinderea lui, Dumitru Dumitru se opri din ce vrea să spună și întrebă curios și grabit:

— Dumneata nu ești cumva de prin partea locului?

— Ba da, — răspuse inginerul, chiar din Cireșu, am avut noroc și m-a reparțizat de la început la monumente și m-a trimis chiar aici...

— Din Cireșu? — repetă pe gînduri Dumitru Dumitru... al cui?

„Cunoaște el pe cineva din Cireșu?“ se miră neîncercător inginerul tînăr, „sau mă cercetează numai așa, electoral“, și Dumitru avu și el impresia că acestuia nu-i convine întrebarea sau o găsește falsă:

— Mai cunosc și eu pe cite cineva din Cireșu, adăugă Dumitru și zîmbi, dar zîmbetul nu era întreg ci numai voit. Chipul roșcat pistruiat al inginerului se întunecă, Alexandra Terenția Rudeanu văzu cum se umbresc vinăt privirilor lui senine și copilărești și cum scapătă lumina de pe fața lui mică și destul de ghemotocită.

— Al lui Ghiță Praz din Cireșu sălbatic — răspunde, în sfîrșit, inginerul ca și cînd i s-ar fi smuls o declarație potrivnică voinței lui, incilcit și bănuitor și mohorit.

— Tovarășa — continuă atunci Dumitru Dumitru... Nu-i plăcuse răspunsul, simțise în el o împotrivire, din felul cum acela își declinașe numele crezuse că deduce lipsa dorinței de a i se scotoci în neam, iar inginerul avu impresia că Dumitru nu e străin de acest nume, prea repede revenise la ceea ce începuse cînd spusese, pentru el izbitor de nepotrivit: Tovarășa...

— Tovarășa Rudeanu rămîne mai multe zile la noi, așa că puteți să considerați că vă stă la dispoziție...

Alexandra Terenția însă nu găsi necesar să confirme. În urechile ei stăruia obsedant și chinuitor numele celui Ghiță Praz pe care copilăria ei îl asociase naiv și pentru multă vreme cu sărăcia vitregă în care plonjaseră brusc și ea și bunica ei, deși aceasta din urmă născută din puse în dreptul acestui nume nici ură, nici patimă răzbușătoare, nici blestem, nici măcar părere de rău. Povestea chiar cu insufletire ce știa despre el și chiar cu o bucurie mîndră, parcă se bucura că

începuse să se sape, în carnea tulpinei lor, scorburile de azi.

— Rău — zise inginerul, surprins că Dumitru îi ține încă mina în stringerea de rămas bun. Rău, repetă el văzînd, în sfîrșit, în ochii lui Dumitru care îl cercetau stăruitor un interes care nu mai era al simplei întrebări. Credeam că se duce — mai zise el, ca un țăran. S-a topit și nu se mai poate ridica din pat. Acum a cerut să-l scoatem pe prispă, să se mai uite și el la lume, pe drum, dar nu mai prea are putere nici să răspundă la bunăzia.

Șoferul adusese mașina cu spatele pînă în marginea porților și deschisese portierele așteptîndu-i.

Dumitru clătîna din cap dezaprobator, dar Alexandra Terenția se și așezase pe pernele din spate.

— Cu Ghiță Praz am dat eu, foc, conacului ăsta — zise Dumitru cînd mașina începu să aluneca printre plutele putrede.

— Știu — răspuse Alexandra Terenția, care înțelesese abia acum că Dumitru nu făcuse apel la un simbol, însă ceea ce știa ea era numai povestea lui Ghiță Praz.

— Știați? — se interesă scurt Dumitru Dumitru.

— De Ghiță Praz — preciză ea și lui Dumitru i se păru că nu-i convine să continue discuția. La răscurile mari, lingă vechea primărie, Dumitru ceru șoferului să oprească.

— Eu rămîn aici, explică el, cu un glas îndatoritor dar sincer — o să mă ierțați că vă las singură, mai sînt multe din cele nefăcute care ne așteaptă, vă propun să ne vedem la sediul, după amiază, la șase. Alexandra Terenția incuviință rece, distant, și se despărțiră.

— Te întorci să mă ieși de la Primărie, îi spuse Dumitru șoferului care demară lent pe șoseaua bolovănoasă urmat de norul de praaf al acelei toamne sece-toase și tirzii.

Din seninul care spăla cu limpezimea lui pădurile pînă la Cornul Caprei și dincolo de el, și Cireșul întreg, și Cireșul sălbatic, ochii lui Dumitru coborîră norii cîltoși ai unei primăveri de demult, și cum trecea el pe ulițele și astăzi pustii, simți biciul subțire al vîntului de baltă și parcă îl învălui mirosul de frunză putredă și jilavă care îmbalsămează amar cîmpul și curțile și prispele și finarele după prima

incovrigate. Așa muriseră și copiii lui Ghiță Praz, îi plezneă dimineața „un dor de cap“, cum zicea el, o durere dulce ca o sfirșeală. — „Mă doare dulce“ — spunea fetița care murise întii, apoi îi lua o toropeală și zăceau adormiți pe jumătate și scinceau în toropeala asta a lor cînd se apropia de ei Ghiță sau muțerea lui: „Nu mă mișca, scincea fiecare la rîndul lui și la fel, mai dorm nițel și imi trece“, însă nu le trecea și somnul pune și mai tare stăpînire pe trupul lor slab și puțin și pe urmă și au mai puteau să-i trezească, zăceau cum îi așezau, cu capul greu și pleoapele grele căzute peste lumina ochilor și cînd muțerea lui Ghiță vruse să-i deschidă fetiței un ochi și îl ridicase pleoapa, izvorul de lumină se ascunsese sub fruntea fierbinte și robită de sudoare.

— A fost greu cu pomenile — zisesse Ghiță Praz, fiindcă ei, săracii, dacă n-au mai avut zile s-au dus și au scăpat, însă eu am rămas să întind pomenile pe urma lor și n-ai ce să dai la oameni, patru pomeni la rînd, fiindcă omul vine la tine să zică „Dumnezeu să-l ierte“ și tu trebuie să-i pui ceva dinainte. Cu fetița — zicea el — am ieșit mai bine, era după Crăciun, ni s-a mai găsit ceva prin casă, pe urmă ne-am cam făcut de rușine, și cum a murit ăsta din urmă, în postul pastelui... și ridica din umeri nepuțincios, nu mai avea ce spune, pomana fusese numai cu numele...

Dumitru Dumitru intră în curte și se duse întins la prispa mărunț și urcă treptele de piatră pusă una peste alta. Nu se auzea nimic, prispa goală, ușa casei închisă, pe după gemurii nici un obraz și el bătu incetșor, mai mult zgirie cu unghiile tăblia ușii.

Cineva dinăuntru apăsa clanța și Dumitru se strecură cu ochii pe drumul pustiu. Vîntul se făcuse mai aspru, vița de vie se zbătea sub ștreasă, parcă o plesnea cineva, pe prispa de pămînt se rostogoliră citeva boabe negre și se zdorbiră, și cînd Dumitru închise el, ușa, în scîndura ei săbufni ca o rafală pe front.

(Fragmente din romanul cu același titlu)

Calitatea comediei actuale

SAPTE zile de reprezentații și discuții specializate au permis artiștilor, oamenilor de teatru aflați la Galați o conturare a ceea ce e cultura comediei în momentul actual. Gama comică e amplă, după cum se știe, dar dacă toate modalitățile sînt bune, fiecare e însă în felul ei și rămîne a se studia cazul de oportunitate în împrejurarea dată, căci a trata, de pildă, exclusiv în manieră bufă o comedie politică înseamnă a o decalbra — ceea ce s-a și putut vedea, de altminteri, pe scena acestui festival de anvergură republicană numit Colocviul despre arta comediei (aflat acum la a doua sa ediție anuală).

Literatura propusă de spectacolele intrate în competiție a fost prestigioasă: nici o bagatelă, nici un titlu echivoc, nici un autor mărunț: Alecsandri, Al. Kirilșescu, M. Sorbul, Gib Mihăescu, Aurel Baranga, Gogol, Cehov, Brecht, Dürrenmatt. Au lipsit însă comediografii noștri actuali, pentru că lipsesc și de pe afișul stagiunii. Dacă sumarizăm comediele tipărite ale lui Teodor Mazilu, Ion Băleșu (care a propus recent și două lucrări noi), Dumitru Radu Popescu, Marin Sorescu, Dumitru Solomon (care a propus recent și o lucrare nouă), Nicuță Tănase, Aurel Storin, Mehes György, noua comedie a lui Paul Everac (reprezentată recent), a lui Mircea Radu Iacoban (tipărită recent), cea a debutantului Dan Stoica (tipărită recent), a lui Sütö Andras (reprezentată recent) și altele, observăm că există un fond de comedie românească actuală care e însă puțin, anevoios ori deloc fructificat.

ÎN ultima vreme, datorită și unor impulsuri ale cercetării literare teatrologice, precum și unei utile directive repertoriale, s-a invoiat intrucivă acțiunea de reevaluare a pieselor originale uitate ori prea puțin cunoscute. Chiar la Galați a fost prezentată, în premieră absolută, o comedie temeinică, de filiație caragialiană, a lui Gib Mihăescu, *Confrăii*, zeflemisind în culori tari fauna de odinioară a Palatului de Justiție și moravurile decrepite ale familiei burgheze; dacă tinărul regizor Bogdan Berciu și trupa băimăreană nu s-ar fi apropiat de ea cu atîta timiditate, poate și cu o oarecare neîncredere, probabil că momentele reușite din reprezentație și orientarea socială ar fi fost dominante. Tot astfel, farsa populară *Dracul* de Mihail Sorbul, veselă și antimistică, dacă ar fi fost montată de regizorul Eugen Trăian Bordsănuș și echipa botoșăneană nu ca acum o sută de ani, ci cu fantezia și știința noastră de azi, s-ar fi relevat drept ceea ce este și s-ar fi justificat.

În spectacolul *Gaițele* de Kirilșescu, realizat sub emblema Teatrului Național de Horea Popescu, cu o distribuție extraordinară, regizoral s-a desenat, la un moment dat, intenția de a se pune un accent tragic nou în dezvoltarea acestor vîetăți uscate, dintr-un cuib provincial în care nu se află nici o albină lucrătoare, ci numai viespi. (Pentru viziunea ei originală în această direcție, asupra personajului Aneta Duduleanu, Tamara Bu-

ciuceanu a fost menționată). Dar intenția s-a volatilizat relativ iute, umorul feroce s-a domolit și s-a stins, reprezentația derulindu-se apoi monoton, fără nici o idee. Reluînd savuroasa comedie a lui Alecsandri, *Sinziana și Pepelea*, regizorul Sergiu Savin și echipa sibiană au pornit tinerete la drum, propunînd inițial o modalitate de inscenare degajată și jucăușă în spiritul textului. Dar pe drum ei au epurat fără noimă tocmai ceea ce constituia înțelesul întreprinderii lui Alecsandri, subliniind pînă la dispariție textul și hipertrofiînd pretextul adică feeria pe care dramaturgul brodase ca pe o canava. A rezultat o reprezentație gratuită, de eclecticism stilistic supărător și mai ales fără haz.

ȘI în acest caz, și în altele, dezbaterea a amendat o anumite tendință de depolitizare a spectacolului comic prin diminuarea satiriei și mărunțirea implicațiilor sociale, constatînd în schimb, cu amărăciune, o exacerbare a mijloacelor burlești folosite în sine.

Cu deosebire s-a luat atitudine împotriva manifestărilor cabotine, chiar și atunci cînd ele s-au făcut observate la actori de mina întâi. S-a reamintit cu deplină îndreptățire, că școala românească de comedie s-a impus în mișcarea noastră teatrală și în lume prin valoarea problematicii, prin strălucirea imaginației comice în compoziția scenică, prin verba interpretării aplicată la obiectul satirizat, prin stilul spiritual al montării, în care efectele verbale, gestice, mimice, scenografice, muzicale, sînt subordonate țelului politic, social, etc. într-o ambianță de naturăle și spontaneitate.

Din fericire, unele exemple au argumentat aceste considerații, demonstrînd din nou posibilitățile reale pe care le avem. Deși realizată mai modest (la Satu Mare, regizor Ion Deloreanu), *Opinia publică* de Aurel Baranga a dovedit cit de rezistentă e în timp și ce sentiment actual inculcă satira autentică și viguroasă, cită priză are la public prin adevărurile tăioase rostite direct de personajul principal (tinărul debutant Andrei Ralea a fost menționat pentru interpretarea rolului Chitaru). *Ursul*, schiță de Cehov, jucată în mare tensiune comică de o formație restrînsă a Teatrului „Nottara” (regizor George Rafael), ne-a reamintit cit de bogată e verba latină a actorilor noștri, chiar cînd se aplică unor texte de alt temperament. Melania Cirje a dobîndit premiul pentru cea mai bună interpretare a unui rol feminin, iar compoziția originală a lui Ștefan Iordache a fost menționată în chip special. Un rol episodic de citeva minute a prilejuit o adevărată explozie comică în mijlocul reprezentației altminteri obișnuite cu *Jucătorii de cărți*: a intrat în scenă, ca un bolid, George Constantin. Premiul ce i-a fost decernat a vizat imaginația fierbinte a actorului în construirea personajului, responsabilitatea creatoare convertită în minuțioasă alegere a detaliilor caracterizante. Prelucrînd scenic cu simț politic comedia amară a lui Brecht *Domnul Punctila și sluga sa Matî*, Adrian Lupu (premiul pentru regie) a realizat (cu

trupa gălățeană) un spectacol puternic, desenat în tuș, sugerînd că în spatele zglobului moșier etern ebrietat se află sinistre forțe extremiste ce-l obligă să acționeze conform intereselor de clasă atunci cînd, pierzîndu-și vremelnic rațiunea, el face vagi gesturi excentrice. Actorii l-au urmat cu convingere și cu personalitate pe regizor (Mihail M'hail și Mitică Iancu — ex-aequo, premiul de interpretare a unui rol masculin, Liliiana Lupan, mențiune). Iar unele excese demonstrative au apărut doar ca excrescențe minore pe arborescența robustă a argumentelor artistice.

Punctul maxim al acestui voios festival și motivul pozitiv cel mai frecvent invocat în dezbateri l-a constituit *Romulus cel Mare* de Dürrenmatt. În viziunea Teatrului Național din București, i s-a acordat spectacolului (regizor Sanda Manu, scenograf I. Popescu-Udrîște) distincția cea mai înaltă, iar protagonistului, artistul poporului Radu Belligan, Marele premiu de interpretare, apreciîndu-se că în această montare și în această interpretare s-au relevat cu deosebire modul propriu românesc de a face comedie spirituală, problematică, afirmînd indirect, cu subtilitate și precizie, idealul nostru umanist, răspunzînd exigențelor artistice actuale și gustului actual al publicului nostru.

COLOCVIUL a beneficiat de contribuții teoretice remarcabile, de opinii interesante — susținute de dramaturgi, regizori, actori, critici, directori, secretari literari, profesori universitari, spectatori, activiști culturali din

toată țara — a înregistrat polemici vii, de substanță, controversate creatoare și a impus prin atmosfera de colegialitate și franchețe caracteristică tuturor manifestărilor de cultură teatrală din ultimii ani. Inițiatorii și gazdele — Asociația oamenilor de artă, Comitetul județean de cultură și educație socialistă, Teatrul dramatic din Galați — au asigurat o desfășurare ireproșabilă complexului program de activități și au dovedit o ospitalitate fără cusur. Autoritatea politică și de stat locală a dat întregul sprijin necesar, iar Consiliul culturii și educației socialiste, egida efectivă, sub care o atare reuniune devine, și de drept, de însemnătate republicană. Publicul, umplînd sălile, iar unora luîndu-le cu asalt, a întîmpinat admirabil spectacolele, exprimîndu-și într-un mod specific și net adevărate și rezervele, cu cel mai adînc respect pentru artiști. Acestui public va trebui să-l dăruim hotărît mai multă, mai bună și mai eficientă comedie — a spus, cu toată îndreptățirea, artista emerită Dina Cocea, în consens cu cerința politică a calității eficiente, devenită azi o deviză a noastră a tuturor — rostind astfel nu numai cuvîntul ultim al ediției a doua, ci și primul al viitoarei ediții, a treia, a Colocviului despre arta comediei.

Valentin Silvestru

Spectacolul *Romulus cel Mare* al Teatrului Național din București a fost distins cu premiul cel mai important la Colocviul despre arta comediei de la Galați, iar protagonistul, artistul poporului Radu Belligan, a obținut Marele premiu de interpretare.

În fotografie, personajele Odoacru (Gheorghe Dinică) și Romulus (Radu Belligan).

Seriozitatea revistei

SUCCESSUL de public și de critică al spectacolului *Camping-Boema* se datorează, în primul rînd, textierului Mihai Maximilian (poate cel mai bun în gen la ora actuală) și compozitorului Vasile Veselovski (vechi și fertil partener al primului). Așa se face că scenariul reprezentației este compus, în general, din cuplete, monoloage, sketch-uri de bun gust și haz eficient: momentele *Tufu lui tătutu*, *Tur-Retur Buțea—Hollywood*, *Să fim subtili*, *Ceva gen filmul „Șatra”*, *Quintetul „Terminabile”* sînt tot atîtea puncte de reper nu doar ale prezentei reviste, ci chiar ale divertismentului contemporan. Cu atît mai mult nedumeresc, prin contrast, unele tablouri lipsite de noimă, cum ar fi cel al *Oprii liftului între etaje*, ori al *Marii admiratoare*.

Fiește că un bun scenariu de revistă nu poate fi pus în valoare decît de excelenți cunoscători ai domeniului. În cazul de față trupa este cea mai bună (posibilă) de la noi: Stela Popescu și Ștefan Bănică, alî cuplu verificat și popular al divertismentului, au știut să ofere fiecărei apariții „ingredientele” necesare; în plus, acțiunea a adus pe scenă farmec și simț al măsurii (atît de rar întîlnite în astfel de reprezentații!); în minus, partenerul ei și-a împănă jocul cu unele ricusuri importate dintr-o altă zonă spectaculară.

De asemeni, un bun debut la revistă își face acțiunea de proză Ana Maria Dominic-Moculescu (trecută pe afiș doar cu prenumele), căreia, un plus de activitate în registrul estradei îi va anula probabil micile și inerentele stîngăcii. Tot ca actori apar aici, cu surprinzător succes, Margareta Pislaru și Horia Moculescu, totodată excelenți susținători al partiturii muzicale. Aș putea spune chiar că nota generală a interpreților este atît de înaltă, incît aproape că acoperă diletantismul corpului de balet (condus de Sandu

Feyer) și paupertatea scenografiei (semnată de Liliiana Referendaru).

Tot la „Tănase”, am văzut recent comedia muzicală *Salutări de la Vasile* de Aurel Storin și Vasile V. Vasilache. Fierște, e mai greu să scrii un scenariu unitar, care să aibă continuitate, intrigă, deznădămint decît să juxtapui momente diverse ca stil și tematică. Dar, ca și Mihai Maximilian, Aurel Storin nu este un novice în gen și asta se cunoaște din comicul acceptabil al situațiilor, din pregnanța moralei, din abila inserare a textelor cîntecelor în partitura dramatică. Consecrată „debutului în teatru” — zice autorul, dar și debutului în viața de familie, aș zice eu, — aducînd pe scenă bariton pe cit de tranșic pe atît celebri și nefericiți cîntăreți de bar, tragediene zaharisite sau pianiste stăfide, scenariul glumește — în general — cu bun-gust pe seama unor oameni bine-cunoscuți, atît autorului cit și regizorului Nicolae Dinănescu. Și fiindcă scenariul are, oricum, averseiune față de cronicarii teatrali — exprimată prin versurile cîntate de Nicu Constantin („Uite Mișule mă-nebunește / Omul care mă cronicărește”), exprim decît, citeva rezerve, legate fie de un didacticism depășit al anumitor replici („Viața nu-i o loterie!”), ori de o onomastică dubioasă (Maria Fluture, fata lui madam... Omidă!), fie de intrarea și ieșirea nejustificată din scenă, ori de aparițiile aberante ale balerinilor, de-a dreptul inutile în același spectacol.

Hazul lui Dem. Rădulescu, farmecul Cristinei Stamate și simțul măsurii din jocul lui Nicolae Dinică și al Paulei Rădulescu au contrabalansat celelalte creații actoricești, spectacolul pîrînd a fi, în final, echilibrat. O comedie veselă, spumoasă, serioasă în fond, intrutotul recomandabilă.

Bogdan Ulmu

Radio Televiziune

● CINE a scris articole sau chiar cărți fără să fi intrat vreodată într-o tipografie are, absolut sigur, o viziune lacunară asupra propriilor opere. Căci pagina scrisă nu a devenit articol iar paginile scrise nu au devenit volum odată predate secretarului responsabil de redacție sau editorului deși, poate, o anumite detașare față de cuvintele trecute pe hîrtie apare odată cu îndeplinirea susnumitelor operații, ca și cum despărțirea de ele le-ar da automat dreptul de a deveni de sine stătătoare. Așa și este dintr-un punct de vedere, căci despărțirea de cuvinte este un act strălucitor, înobilat de atîta curaj și de atîta renunțare. Ce se întîmplă mai departe, însă, nu este nicîderum o problemă „tehnică”, „de specialitate”, căci mai departe de pragul redacțiilor se deschide lumea fascinantă a tipografiilor, cu aerul lor de neconfundat, tumultuos, incendiat de emoții și nerăbdare, clădite — toate — pe gestul artiza-

Laudă tipografilor

nal, de minuție și finețe al muncitorului. Aici, măiestruose mașini supun literele și frazele unor noi legi, forme și culorile se alătură după o melodioasă coerență, virgulele și punctele încep să cînte, iar pagina începe a trăi, pagina cotidianului, a revistei sau a tratatului de mecanică, pagină ce trebuie să fie totdeauna frumoasă, neașteptată și interesantă pentru ochiul nerăbdător al cititorului. Trei printre lungi șiruri de cărți, deocamdată metalice și greoaie, pentru ca mai tirziu de aici să se ridice și să-și desfășoare grațios paginile-petală un album de artă sau un abecedar, treci pe lingă masa unde se face prima sau ultima corectură, pe lingă masa unde informacțiile și articolele devin pagină, treci printre mîrosuri de cerneluri și sunete tari, lumina este puternică și pretutindeni te întîmpină ochii tipografilor: atenți, cercetători, încărcati de încordare și bună dispoziție. A asculta opiniile tipografilor este una dintre lecțiile cele mai clare și drepte pe

care le poate asculta un scriitor. Oameni de mare cultură, ce înțeleg deopotrivă semnificația „de a dîncime” dar și pe cea „de suprafață” a textului, tipografii dau de cele mai multe ori verdicte fără de greș. Ei merg drept la țintă, ochișurile li se par inutile, sînt fermi și de bună credință, pentru că în primul rînd își iubesc și își respectă cu sfințenie meseria. A lucra la o carte bună sau la un număr reușit de gazetă este pentru ei o mare bucurie și atunci nici oboseala nici timpul nu mai au nici o importanță. Adevărații gazetari, cei care întirzie pînă noaptea firziu în redacție pentru a putea pleca cu revista „caldă” sub braț (deși numai peste citeva ore ea poate fi cumpărată fără efort de la chioscul din colțul străzii), adevărații editori care transformă fiecare dintre cele peste 100 de apariții ale anului într-un eveniment, au văzut în tipograf un colaborator și un prieten. Căci în construcția unei pagini de ziar sau a unei cărți nimic nu este indiferent, iar cel care hotărîște litera și repartiția spațiilor albe face muncă de creație. Scriu aceste cuvinte și mă gîndesc la cel care peste citeva ore le va culege și va zîmbi amuzat de retorica ușor desuetă (prin sentimentalism) a frazelor. Lauda tipografilor, ca orice adevărată laudă, trebuie rostită cit mai simplu și firesc. Pentru

În această săptămână, o nouă premieră românească: **Impuşcături sub clar de lună**, ... film scris de Petre Sălcudeanu și regizat de Mircea Mureșan. În imagine, de la stînga, actorii Ion Caramitru, Dan Nuțu, Mircea Diaconu, Octavian Cotescu, Avram Besoiu, Amza Pellea

Un fel de antologie

● **INCREDEREA** în perenitatea reușitelor sale, voința de a se confrunta cu succesele proprii (ori — cine știe — dacă nu o mai puțin stimabilă dorință de a-și ascunde neîmplinirile în faldurile veșmintelor) — deaceiași mereu Studioul „Animafilm” să prezinte cronicarilor și a.ior invitați aceeași selecție, un fel de antologie alcătuită de-a lungul timpului. Peliculele se adună (câci se produc anual peste 30 de scurt-metraje), dar puține sînt demne de a fi reluate în suita de proiecții oferite, cu amabilitate, tuturor. C.e.e, multe, pe care le vedem prin cinematografe nu sînt mai deloc autoizogabile.

Desigur, picturile-metafore ale lui Sabin Bălașa (în ultima vreme a realizat doar **Galaxie** — 1973 și **Odă** — 1975) sau simbolurile înălțuite sculpturale de Mihai Bădică (**Icar** — 1973 și **Geneză** — 1975) își pastrează intact tezaurul de frumusețe, precum și substanța meditației. Adrian Petringenaru se redescoperă pe sine, mai original și mai dinamic, într-un tensionat drum (de la **Călătoria lui Ion** — 1974 la **Cale lungă** — 1976) către soare, într-un traiect plastic restructurat din desenele lui Florin Pucă. Iar Omulețul lui Ion Popescu-Gopo își regăsește grația și aura maiestuoasă de altădată, retrăind itinerariul **Infinit** (1977) al zimbetului și ideii. Numai Ion Truică revine ritmic și consecvent, își reia hieratic stilizările, își ordonează spațial, pe aceeași orizontale coloristice, gîndurile (**Marea zădăre** — 1974, **Hidalgo** — 1975, **Văzduh** — 1976, **Furtuna** — 1977).

Cineaști cunoscuți și recunoscuți, evoluții firese așteptate (chiar dacă și ele sînt uneori paradoxal sacadate de pauze) se fixează rînd pe rînd în antologia propusă de Studioul „Animafilm”. În rest, noutățile sînt puține. O lumină nouă, ceva mai unitară, se profilează totuși; cu toate că decalajul dintre aspirațiile filmelor dedicate maturilor și dintre ambițiile peliculelor pentru copii este în continuare sensibil, un aer proaspăt se simte odată cu lansarea unor noi și amuzante personaje de serial. E drept că văzute în succesiune, episoadele își dezvăluie nu numai farmecul, ci și stingăciile, graba de a valorifica o izbîndă, altfel prețioasă. (Această stereotipă introducere „jucată” de Margareta Pislaru îl readuce pe ecran pe Pătrățul; față de **Clătite cu surprize**, primul din seria Bălănel, celelalte episoade devin, nu rareori, sărace.)

Nivelul general al animației românești rămîne încă în urma baremurilor pe care și le-a stabilit. Cineaștii, ei în primul rînd, pot și trebuie să trăiască sub semnul propriilor exigențe, dar nu numai atunci cînd își enunță frumoasele proiecte.

D.I. Suchianu

Ioana Creangă

Wayne, Trevor, Walsh

NUMAI un an după **Diligența** lui John Ford (1939), primul film care, ca un munte țîșnit direct din șes, ridică westernul la înălțime de mare artă, numai un an după acest succes istoric, regizorul Raoul Walsh compune o poveste de Far-West de o valoare egală. Cu aceeași protagoniști: John Wayne și Claire Trevor: **Poruncă întunecată**. (Francezii au tradus mai interesant titlul: **Escadronul negru**.) E vorba de o întâmplare originală cu privire la ciocnirea între două realități foarte dramatice amîndouă: războiul de secesiune și tilhăria de drumul mare, care dăduse naștere aceluia erou al legii: șeriful. Bineînțeles, adeseori trupele regulate, atît cele nordiste, cit și cele sudiste, se dedau, în cadrul și sub scuză războiului, la acte de banditism și de cruzime. Romanul **Pe aripile vîntului** le-a descris foarte plastic. Dar în filmul lui Walsh (după romanul lui W.R. Burnett) nu militarii devin bandiți, ci, invers, bandiții se costumează în militari și se prefac în armată sudistă regulată (uniforme negre, de unde și titlul „Escadronul negru”, titlu pe care ar fi trebuit să-l adoptăm și noi). E curios cum cele două dicționare cinematografice românești nu pomenește de această remarcabilă operă, deși ea figurează pînă și în imperfectul dicționar al lui Charles Ford.

Ca și în **Diligența**, personajele nu-s tipuri de psihologie tranșată, adică sau foarte răi sau foarte buni, ci așa cum sînt oamenii adevărați, cu calități și cusururi.

Iată de pildă John Wayne, șeriful de o intransigență morală eroică, care însă fusese capabil, înainte de alegeți, să practice un curios fel de a fi dentist. Dentist „adjunct”. Sau mai exact samsar de măsele. Funcția lui era să se certe cu cite unul și să-l pocnească în falcă astfel încît unul din dinți să înceapă a se urni din rădăcina lui natală. Restul, îl termina bătrînul dentist. Pacientul n-avea de făcut decît să-și proptească genunchiul în pieptul eminentului chirurg.

Tot așa protagonistă Claire Trevor. Fiică de bancher, are tot soiul de instincte snobe și meschine, care acoperă momentan un suflet generos și iscusit în arta de a descoperi la oameni ce e cu adevărat prețios. Rolurile ei din **Diligența**, **Periferie**, **Kay Largo** sînt capodopere actoricești. În ordinea umoristică voi cita o sprîntară caracterizare a artei sale. Citez: „Consacrarea artistică o datorează grație sensibilității dramatice a registrului de caracterizare străbătut de accente acut psihologice”. Acuma cred că știți tot. Totuși, cred că această frază, citită pe de-a-ndoaselea, e și mai frumoasă.

Wayne are astăzi 70 de ani. Claire Trevor șaptezeci fără doi. Și în filmul de care ne ocupăm, el are 30 de ani și ea 28. Și sînt amîndoi de o frumusețe, de o grație neînchipuită. Mai apare în acest film și un alt mare actor american: Walter Pidgeon. Personaj interesant, capabil de cele mai mari mirșavii, dar sincer doritor să pară un intelectual merituos și un ca-

racter nobil, dintr-o bucată. Maică-so (aceeași mamă care în **Periferie** își renegea și totodată adora fiul, pe fiorosul gangster Humphrey Bogart) stă nedeslipită de fiul ei (Pidgeon) pentru a-l ține pe drumul drept. Cînd acesta e gata să comită o mare mișelie, bătrîna, cu o pușcă în mină, îi ține calea. Un tilhar din banda lui vede scena prin fereastră și trage în femeie. El, inebunit de durere, îi spune: Am să-l ucid pe nemernicul care... (care în fond crezuse că-l apără). „Nu (îi spune muribunda), n-ai să mai uci niciodată pe nimeni...” Asta spus cu o nesfirșită tandrețe.

Repet, filmul **Poruncă întunecată**, pe lângă o fotografie magnifică și un joc actoricesc desăvîrșit, mișună de situații sufletești subtile, uneori nostime, ca de pildă duelul electoral pentru postul de șerif, duel interpretat de Wayne și Pidgeon. Unul, diabolic, își laudă adversarul, amintind, ca un merit în plus, că nu știe să citească, și totuși... etc., etc. Celălalt ia la rîndul său cuvîntul și, cu multe vorbe de spirit, arată că mult mai important e să prinzi pe hoți decît să știi să citești niște legi care se calcă tot timpul...

Rareori un film de aventuri a avut atîtea replici spirituale. Acest film, bătrîn de aproape 40 de ani, este de o prospețime încîntătoare.

SECVENȚA

● Prea rar, mult prea rar fată de cit s-ar conveni. dăm atenție scurt-metraajelor documentare — mă gîndeam zilele trecute, privînd un asemenea film realment remarcabil: **Universul materiei cenușii**. Tandemul realizatorilor — regizorul Zoltan Terner și doctorul psihiatru Virgil Sorin — se află, de nu mă înșel, la a treia colaborare. Filmele lor au avut de la început un stil, un stil anume care a știut mereu nu să prozaizeze, nu să coboare informația științifică sub nivelul mării, ci să înalțe, blind dar abil, gîndurile spectatorului pînă în acele zone rarefiate unde respirația este dificilă, în principiu, pentru profani. Numai că — minune! — acesți profani, eu de pildă, sau vecinii mei de stal, nu ne sufocăm, dimpotrivă, respirăm calm și normal, urmărind încordați zece minute de film clare, riguroase și fascinante, în care acești doi oameni ne vorbesc despre cum personalitatea umană se degradează atunci cînd visele (din somn) îi sînt interzise, atunci cînd contactele cu exteriorul îi sînt de asemenea interzise; zece minute de tulburător eseu asupra universului materiei cenușii, asupra creierului care — nu-i așa? — este cea mai rece parte a corpului, cum spunea Aristotel...

a. bc.

TELECINEMA

Viața în foiletoane

■ IATĂ că veni vremea ca și doamna Onedin, Ann Onedin, pe scurt spus, să dea piept cu viața. Și ce viață! — glăsuia patetic, agitat episodul de duminică. Un episod demn de cea mai bună literatură populistă și „mizerabilistă” (chiar: v-ați gîndit cumva ce just și grandios **Mizerabilii** ne-ar putea da această atît de solidă și exactă echipă a **Liniei maritime Onedin**?). Ca-n orice pagină scrisă sau cinematografică de acest gen care se respectă, mizeria este enormă, la toate nivelurile și în toate detaliile; ca-n totdeauna motivele fundamentale sînt înjosirea femeii (avem aici un fel de Fantine fanată și buhăită), destinul incert și profund dramatic (în perspectivă) al copilului (insistentă, obsedantă prezență sonoră în episod) și ravagiile alcoolismului, indeosebi în rîndurile populației mascule (avem, prin urmare, și un exemplar violent, cu comportări zoliste).

În miezul faptelor și întâmplărilor, al urletelor și suspinelor, al banilor numărați centimă cu centimă și maldărului de rufe de spălat, al tandreței rivnite și al abjecției

concrete stă figura tipică de martir nu resemnat ci voluntar, femeia căzută vijelios dintr-o condiție confortabilă, incasind și înțelegînd pe măsură ce încasează, stringînd din dinți și izbutind pînă la urmă să scoată demn capul deasupra apei: Ann Onedin. Situația lucrată apăsător (iarăși în buna tradiție a genului), cu contraste enorme, cu felii masive tăiate scurt, dintr-o bucată, cu patos hohotitor, în care plînsul e plîns lar rinjetul e rinjet pînă la capăt.

Dacă în clanul Onedin împrejurările sînt încă tulburi, în clanul Nickleby ele s-au limpezit, firește, odată cu ultimul episod (luni seara). Sigur, nu toate s-au isprăvit cu bine dar, în ansamblu, bilanțul este pozitiv. Omul rău (unchiul) a fost pus la punct, machiavelismele au eșuat zgomotos, junele Nicholas își găsește liniștea și fericirea în amor, o binevenită și tipic dickeniană atmosferă de puritate (nu chiar puritanism) morală plutește difuz dar statornic peste citeva destine încercate și ele, mă rog, nu chiar ca în **Onedin**, dar încercate, fiindcă încerca-

rea este sarea bucatelor și episoadelor oricărui basm. Foileton nu mai puțin solid care, spre deosebire de altele, și spre surpriza mea, a văzut (poate chiar și acolo unde ea nu e vizibilă pentru bunul motiv că nu există) tocmai aura aceasta de basm a filei lui Dickens, tocmai chipul acesta în care părintele lui Oliver, David și Nicholas, a știut să vadă cit basm sănătos e uneori în realitate.

S-ar conveni — dacă ar fi într-o dispoziție lirică — să înalț o precinstiță odă acestor două admirabile seriale, serialului britanic în genere, uimitor amestec de teatru filmat și film pur singe, de rigoare și seriozitate, ceva — cum să spun? — asemănător unei persoane distinse (uneori chiar cam scrobîtită), cu care se poate însă purta o discuție în egală măsură destinsă și expresivă. Pînă una alta însă, trebuie să-mi adun puterile și să-mi dozez exact speranța și teama pentru săptămîna viitoare, cînd ni se anunță o ecranizare după Balzac: **Comedia umană**. În foileton, firește.

Aurel Bădescu

că ei chiar, tipografiile sînt oameni ce iubesc claritatea ca pe o formă a măsurii și echilibrului în toate, ei sînt modesti, cultivînd chiar un orgoliu al modestiei lor binecunoscută, retrăgîndu-se dincolo de cuvînte, pentru ca acestea să ajungă mai repede și mai bine la cititor. „Aș vrea ca cititorul să se gîndească și la

eforturile tipografilor, care prin noaptea lor albe...”, iată mesajul unuia dintre acești minunați oameni, mesaj rostit în documentarul TV **Tipografiile — tradiție și contemporaneitate** (de Rodica Becleanu și Doru Lepădat), documentar transmis luni seara pe programul II și reluat marți dimineața pe programul I, marți 13 decembrie, adică exact de Ziua

Ioana Mălin

Un drum de umbre luminoase

Pe o stradă veche din București, strada Mihai Eminescu, acolo unde orașul aruncă încă spre cer ca era de fum ca-n desenele de copii și unde casele poartă în linii savoare celuilalt sfârșit de veac, o întâlnești pe Cella Delavrancea. Te întâmpină în prag - subțire, distinsă, elegantă. Te invită într-un salon cu ferestre înalte cit tot peretele, cu draperii bogate și cu fotolii adânci, cu saute'e clasice și fotografii îngălbenite. Cu soborul pian Bechstein străjuind ca un ochi negru această compoziție de epocă, de sub pleoapa ridicată a capacului. A sosit poșta și pe masă se odihnesc printre scrisori cele mai neasteptate publicații: de la România literară la Sportul. Sintem în decembrie 1977. Această contemporană a noastră împlinește 90 de ani. Cu luciditatea neaținsă de vîrstă. Cu înțelepciunea neafectată de timp.

■ Pianul abstract

- Mult stimată Cella Delavrancea, cîndva mi-ați mărturisit că viața dumneavoastră se confundă cu muzica pînă în planul cotidian: „Indiferent unde sint, cu cine vorbesc, ce fac oamenii din jurul meu, eu aud cîntînd incontinuu". Era o figură de stil sau o mărturisire concretă?

- O mărturisire concretă. Muzica mi-a pătruns, mi s-a încrustat pe scoarța cerebrală. Ființa mea biologică i se supune fără crîcnire, ziua și noaptea aud melodii, ca și cum le-aș cînta eu însămi. Ziua nu mă corectez, căci sint de obicei purtată de alte preocupări. Noaptea, însă, pînă să adorm, studiul acesta, întezit de liniștea mare din jur, devine neiertător. Dacă greșesc o modulație sau „cînt" un alt ton, mă întorc și reiau. Cel mai sugestiv deget este - Leonardo da Vinci îl pictează mereu - al doilea: degetul care-mi procură cele mai bune vibrații. Il folosesc în locurile cele mai gingașe, unde știu că am nevoie de efectele cele mai personale. Și tot așa, pînă la istovire... Sint sclava acestui pian abstract, de care nu scap decît întorcîndu-mă la pianul concret.

- De cînd ați intrat în această dulce sclavie?

- Dintotdeauna. Pentru că m-am născut într-o casă plină de muzică. Mama era o foarte bună pianistă și, pentru că familia noastră nu era atît de instaurată pe cît era de numeroasă, dădea și lecții de pian acasă. Imi povestea că aveam o sensibilitate ieșită din comun. Încă de pe la 9 luni, era destul să se așeze la pian și să-mi cînte o anume noaptea de Chopin ca eu să încetez să plîng, din plînsul cel mai vehement. Mai tîrziu a observat un alt semn: în gamă există un interval între „fa" și „si" foarte dezagreabil la auz, se numește „triton". Era destul să ajungă la acest interval ca mie să mi se facă greață. Pur și simplu o greață fizică. Iar și mai tîrziu, pe la 4 ani, am început într-o bună zi să cînt la pian, în picioare. „Șapte gîște potcovite / au venit să se mîrite", o melodie auzită probabil de la flașnetarul care-și pornea aparatul sub ferestrele noastre. Atunci și-a dat seama definitiv mama că trebuie să mă abandoneze acestei dulci sclavii. După care, curînd, am început să iau lecții de pian.

■ Suprarealismul bine temperat

- Pe la cinci ani, mama mă învățase să scriu folosînd pezmeci pe care erau sculptate litere. Începusem să învăț și franțuzește, astfel că eram în stare să scriu acum în două limbi, folosînd o curioasă metodă fonetică. Ajunsesem chiar la metode originale de a comunica mamei gîndurile năpraznice, nesuferind păsuire pînă după terminarea lecțiilor de pian ce mi se păreau interminabile: strecuram pe sub ușă noștime bilețele. Mama mi le-a păstrat pînă am crescut mare. Mi-a mai păstrat și alte scrisori. Una era adresată Emiluței, o croitoreasă ce lucra la noi din cînd în cînd. Iată această scrisorică, o citesc pentru că dovedește simțul de sinestezie dezvoltat pe care-l aveam: „Emiluțo, eu te iubesc atît de mult, ah, ah, ah! - scriam cu exaltare. Nu te iubesc ca pe mama, ah, ah, ah! Te iubesc ca pe macul meu roșu de pe pălăria mea de vară". O întrebare a simțurilor demnă de un simbolist.

- În literatura și mai ales în publicistica dv. se observă această

Fotografie de Ion Miclea

synestezie - o vioiciune amintind sunetul muzical, o libertate sonică și asociativă ce pare sortită suprarealismului. Și totuși, ceea ce plutește stilistic în suprarealism este la bază clasicist, tradițional. Cum explicați această reținere, această veșnică întoarcere din drum?

- Poate datorită lui Johann Sebastian Bach, acest demiurg al fugilor și armoniilor. Poate datorită lui mă opresc din drumul spre absurd la acel nivel care poate fi denumit doar sensibilitate acută.

■ Timp din eternitate

- Ați vorbit în trecut de atmosfera din casa părintească. Aș vrea să vă rog s-o descrieți mai pe larg.

- Climatul în care am crescut a fost luminos și vibrant, de admirație pentru artă și bunătate pentru oameni. Tata adora pe mama, mama adora pe tata. Între ei domnea o înțelegere absolută, fie că era în privința unei opinii literare, fie în opinia purtată unei persoane. Tata era nervos din fire, surmenat de diferitele activități ce-i răpeau timpul pe care l-ar fi vrut dăruit literaturii; era bun și generos pînă la exagerare. Mama, indulgentă, fină psiholoagă, foarte sever crescută, știa să se domine și apăra atmosfera vieții noastre de tot ce ar fi fost lipsit de cuviință și bună voie. Noi n-am auzit niciodată pronunțate cuvintele „drac", „ce dracu!", „al dracului" etc. O guvernantă englezoaică l-a întrebât odată pe tata la masă: „Ce vrea să însemne cuvîntul „dăbitoc"? - îl pronunțai cînd vă vîd supărat." Tata a ris și i-a explicat: era singura supapă cînd îl exaspera prea tare cineva. Tata, deși mai îngăduitor decît mama în privința educației noastre, ne impunea respect prin sfaturile pe care le dădea, prin stăvilele pe care le puneau exagerărilor din temperamentul celor patru fiice care eram. De pildă, cînd rîdeam prea zgometos ori prea lung... Era mai degrabă o dojană artistică decît una morală, căci îi plăcea să impună în orice o disciplină estetică, pînă și în aceste veselii de copil. Mai larg era, în schimb, în privința lecturilor. Dacă mama ne oprea să citim din clasicii pe care-l socotea nepotrivii vîrstei, tata ne dădea voie să citim orice, cu condiția să fie literatură bună, socotind că pentru lectură nu

există limite de vîrstă, că la orice vîrstă se imprimă în cititor ceva potrivit, ceva valoros. Uneori ne împingea chiar el înainte această poftă de nouitate, citindu-ne din literatura fantastică a lui Edgar Poe. Fapt care, în treacăt fie spus, a contribuit la marea mea frică de întineric, care mă bîntuie și acum. Tot, tata, mai tîrziu, pentru a-și repara probabil această imprudență, voia să mă stimuleze oferindu-mi mici sume de bani în schimbul unui propus act de curaj. Imi oferea, de pildă, cinci lei ca să-i aduc noaptea o frunză de viță din fundul grădinii. Dar recompensele acestea n-a avut niciodată ocazia să le onoreze!

- Pe Barbu Delavrancea, Vlahuță - după 23 de ani de prietenie - îl descria în 1909 astfel: „Nota fundamentală a firii lui de risipitor este nepăsarea. O nepăsare măreață ca a naturii. Timpul lui - ca și cînd ar fi eternitate - nu și-l socotește. Și nimic din ce e a lui nu-l preocupă". Vă regăsiți, măcar parțial, firea în această descriere a firii tatălui dumneavoastră?

- Regăsesc aici foarte bine o anume împăcare generoasă cu timpul, pe care o trăiesc secundă cu secundă. Asta dă vieții mele o mare libertate, o seninătate care mă face să aștept cu egală răbdare și bucuria, și durerea. Prin acest potențial pe care mi-l creez, obțin un acut și mereu nou simț de contemporaneitate. Iată, am cutreierat mult în spațiu și timp ca să mă fi putut blaza, ori măcar să fi putut acumula o experiență oarecare, dar mă simt mereu prietenă cu oamenii din jurul meu și nu m-am supărat pe ei nici cînd aș fi avut dreptul să mă simt rănită de ingratitudinea unora...

■ Meseria de băiat

- ...M-am născut pe strada Lipscani, la etajul unei clădiri unde azi e la parter un magazin de artizanat. Peste drum de clădirea Băncii Naționale. Tata făcea haz: ești predestinată să fii bogată. Tot tata povestea că, mică, în fașă, mă scotea să vîd stelele. Dacă era lună plină, întindeam mina s-o ating. „Poate de atunci ți-a fost scris să ai imaginație". Tata mă răsfața pentru că si-a dorit un băiat și n-a izbutit să aibă decît fete. Eram prima din patru, și cea mai apropiată de firea unui băiat. Protejam, opăram, eram miloasă. Imi făceam bilan-

țuri de felul următor: Azi am vorbit cu un cerșetor. Am ajutat o furnică etc. În același timp dictam asupra programului surorilor mai mici, conduceam jocurile, alegeam piesele de teatru pe care le interpretam. Imi povesteam visele în felul acesta mincinos și foarte îngăduitor: „Am visat - îi spuneam surorii mele Beb - că purtai o rochiță roz. - Cum roz? - riposta ea - eu vreau să am o rochie bleu. - Da, da, mi-am amintit, tu aveai de fapt o rochie bleu". Imaginația era foarte mare. Poate din cauza lunii, dar cu siguranță din cauza părinților, pe care-i auzeam vorbind numai despre poezie, muzică, filosofie. Un climat intelectual care a devenit curînd natural, pe care nici nu ni l-am fi putut închipui altfel.

■ Scenariile copilăriei

- Ce locuințe vă mai amintiți? Unde vi se desfășoară scenariile copilăriei?

- În afara casei unde m-am născut, toate casele celelalte - multe - unde am locuit au fost demolate. Am stat un timp pe actuala stradă Sahia, peste drum de „Casa Cesianu", astăzi sediul Ambasadei maghiare la București. Țin minte că de aici mi s-a tras o frică mare: clădirea tocmai fusese terminată în acel an și, potrivit unui obicei, proprietarii au dăruit lucrătorilor diferite obiecte de îmbrăcăminte pe care aceștia le-au etalat, potrivit aceluiași obicei, pe acoperiș. Ei bine, acele prăjini cu cămăși plutitoare în întinericul nopții se transformau în imaginația mea în stafii care-mi torturau nopțile. Locuiam în patru camere dintr-o casă vagon și tot ce mi se pare mai limpede din acel timp este că aveam o grădină mică și cultivam ridichi. Ne-am mutat apoi lingă Grădina Icoanei, într-o casă cam pe locul unde e azi locuința actriței Aura Buzescu. Grădina noastră, imensă, trecea peste actuala stradă Dumbrava Roșie și ajungea pînă în strada Aurel Vlaicu. Pe urmă am făcut un salt în strada Primăverii (actuala Mendeleev), pe locul unde este azi Ministerul Industriei Electrice. Iarăși o grădină mare care se întindea peste locul care azi se cheamă Bulevardul Magheru, peste amplasamentul fostului bloc „Casota", pînă în Institutul de folclor de azi. Și din nou ne-am mutat la Grădina Icoanei, mama devenind directoare la Școala Centrală de Fete. După care a venit refugiu la Vaslui, apoi la Iași, apoi lunile de front, ca soră de ocrotire, la Cotănești, pe Trotuș, apoi, cițiva ani la Paris (elevă la Conservatorul francez, unde am ieșit cu marele premiu I), încă unul, cu soțul meu, într-o locuință la Șosea, și, în sfîrșit, din 1922, această casă de pe strada Eminescu nr. 155, fostă Romană nr. 224, de unde nu m-am mai mutat.

- Ce vă sugerează anii aceia mereu schimbători?

- Un București pitoresc, cu olteni făcîndu-și apariția dimineața, dinspre gări, atît de încărcăți cu marfa cobilițelor încît păreau că merg în buiestru... Unii se opreau la ușa casei noastre, ca acel Ilie, negustorul de flori și de pește, care a devenit finul nostru; sau ca acei te-muți Zdrelea și Măruntelu, foști hoți celebri, care după eliberarea din închisoare s-au făcut vinzători cinstiți și ne aduceau zarzavaturi, primiți de tata, cu indulgență, în casă. Mai era epoca de glorie a flașnetelor care poposeau sub ferestre și-și desfășurau repertoriul fix, cu un fel de ritual de abonament.

■ Debutul

- Dacă nu mă înșel, povestirea dv. de debut literar se cheamă Flașnetarul...

- Debutul meu adevărat este în scrisori. Scriam scrisori atît de literare că tata le aduna pe surori, cînd eram la Paris, la studii, sau în Germania și Anglia, în turnee de pianistă, și li le citea cu voce tare. Chiar și azi, dacă n-am mai mult de patru cărți publicate, am zeci de mii de pagini de scrisori, risipite în toată lumea, care - sint sigură - vor rămîne îngropate în scriaturi. Dar să răspund întrebării. „Tată, tu ai să scrii cîndva", mi-a prevestit părintele meu. Și, cînd un cunoscut jurnal mi-a cerut o colaborare literară, mi-am amintit de flașnetarul amărit care-și desfășura cîntecele la poarta noastră, însoțit de papagalul său. Avea replici grozave. Cînd, odată,

I-am invitat pentru o anume zi, mi-a spus că nu poate, e promis pentru data aceea unui ministru. „Care ministru?” l-am întrebat. „Nu știu, unul mic!” a răspuns flegmatic. Avea o scară de valori specială. Pe unii abonați îi vizita cu papagali, pe alții cu șoareci etc. Pină cind, într-o zi, pe Calea Victoriei, am dat de un alt flașnetar care cînta aceleași melodii ca al nostru. Mi-a spus că sînt frați, dar cînd i-am povestit celuilalt totul, pe fața lui s-a aprins o ură teribilă: „Nu mi-e frate, este un hoț care mi-a furat, cîntecul”. Și atunci, în acea clipă, din acel gest trecător, s-a născut povestirea mea de debut. Vreau să spun că n-am căutat anume ceva, că totul a țîșnit din mine fără să cer, fără să sper. Așa am scris, așa scriu totul – fără crize, fără combustie chinuitoare. Cînd scriu, pot să scriu într-o gară, cu sute de martori, în cea mai mare gălăgie, nimic nu mă cîlîtește din șuvoiul în care am intrat.

■ Prietenii familiei

– Este timpul să vă rog să vă întoarceți cu gîndul la prietenii și la oamenii pe care i-ați cunoscut mai bine, mai ales că lucrați în prezent tocmai la o carte de amintiri.

– În casa părintească veneau mulți – era o casă deschisă și sinceră. Cei mai buni prieteni ai tatălui meu au fost Caragiale și Vlahuță, despre care am scris ori am evocat verbal amintiri atît de multe încît ezit să le repet acum. Iată însă un alt personaj de istorie literară care îmi vine în minte: un bărbat pătrat și dulce ca o pernă de puf. Tata venea cu el acasă ducîndu-l de umeri, cum făcea cu cei dragi. Parcă mă văd, eram cu surorile în salonul de la Școala Centrală și croșetam canadiene pentru soldați. „Foarte frumos, foarte frumos, așa să faceți, așa să faceți”, a zis admirativ oaspetele, și a dispărut cu tata în birou. Fusese Ghenea. Tata îi spunea Costică, erau prieteni, discutau politică și benchețuiau uneori în restaurantul său din gara Ploiești. O altă prezență meteorică era Nicolae Iorga, unul din marii prieteni și admiratori ai tatei. Mi-l amintesc tot așa, trecînd furtunatic printr-un hol și mistuindu-se dincolo de ușa biroului. Nu avea încă figura celebră, barba era doar în formare. Masiv și impunător, îl covârșea pînă și pe taică-meu, care era înalt și stăpîn pe sine, prin carura enormă, prin vorba gîfîită și prin gesturile largi. Mai tîrziu, la Napoli, am văzut într-un muzeu o caracatiță imensă, asimetrică: era exact portretul generic al dominatorului Iorga, privindu-te parcă din apă cu un ochi genial. O figură aparte era pictorul Nicolae Grigorescu: în ciuda staturii scunde, era suveran printre oaspeții casei noastre. Te domina prin ochii săi negri și mari, sfredelitori. Vorbea scurt, te emoționa prin tăceri. Noi, copiii, îl primeam cu marea emoție cu care așteptăm generalul pe cîmpul de luptă. Dacă eram la pian și auzeam „A sosit dl. Grigorescu” trebuia să sar de pe scaun și să încetez căci altminteri oaspetele – nu putea suporta muzica – își astupa urechile cu mîinile și figura lui frumoasă se crispa de o durere aproape fizică. Odată m-a chemat să-i pozez: n-a ieșit nimic, căci n-am putut rezista privirii sfredelitoare a pictorului, care șuiera în același timp absent, sub puterea inspirației...

■ O generație de stele

– Din generația imediat următoare, cu cine ați avut relații de prietenie?

– Să încep cu prietenii din Franța, pentru a nu-i uita tocmai pe ei: Jean-Louis Vaudoyer și Charles Du Bos, primul romancier, al doilea filosof – amîndoi critici de artă – la amîndoi mă duceam adesea, și cîntam la pian de fiecare dată, pentru că simțeam că mă prețuiesc. Am cunoscut mulți alți scriitori, dar cu aceștia doi m-am legat statornic. Acum, cînd mă duc la Paris, nu-i mai găsesc pe nici unul – au pierit cu toții și rămîn ca într-o pădure tăiată, un singur pomîșor uitat de seculărea timpului – și acolo, într-adevăr, mă simt orfană. Tinăra fiind, încă elevă la Conservator, m-a auzit Gabriel Fauré cîntînd o bucată scrisă de el, *Nocturnă*. I-a plăcut atît de mult că m-a rugat să-i mai „lucrez” și alte compoziții. Studiam tocmai *Thème et variations* și pe fiecare

variație scrisesem ceva – o imagine. A fost entuziasmat de interpretările mele, literare și muzicale. După două luni m-a chemat în biroul lui directorial și mi-a întins un manuscris. Era un „impromptu” scris de el pentru mine, dedicat mie. L-am învățat în patru zile, exaltată de mîndrie. Bucata asta a fost aleasă acum 4 ani la *Concursul Marguerite Long* ca piesă obligatorie – și am rețîit emoția cu putere sporită.

– Din țară?

– Din țară voi începe cu Octavian Goga, pe care-l vedeam des în casa părintească; venise de curînd din Transilvania și voia să plece cu o bursă la Paris; îl poreclisem „Pribeagul”, în ironie, pentru că lua o expresie de osîndă vorbind mereu de plecarea atît de dorită. Pictorul Gheorghe Petrașcu, pe care tata îl poreclise „Baciul”, era bonom și masiv, neavînd nimic rafinat în fizic, dar păstrînd o omenie caldă și naturală. Victor Eftimiu – care spunea mai tîrziu că pianul este „mon violon d'Ingres” – avea un profil de cuceritor antic, sicilian, o inteligență neobosită, scilpitoare, dar repede volatilizată, odată cu persoana lui fizică. Poetul Vasile Voiculescu era un misterios purtînd pe față nenumărate fețe suprapuse. Liviu Rebreanu – cu o aureolă de aur verde și argintiu învăluindu-l ca un nor – era un taciturn pentru că nu-și știa apăsura sentimentalității altfel decît prin tăcere.

■ Șirul de umbre

...Cu Ionel Teodoreanu eram prieteni și rude; mă poțea: „duduie Celica, poți să vii puțin la mine?”, și după ce scrisese de la 5 dimineața și apoi alergase după treburi, găsea un răgaz să-mi citească cu vocea-i frumoasă ultimele capitole. Compozitorul Mihail Jora, prototip de boier vechi moldavean, era ascuțit, trufaș, cu tășuri de brici, cu mult farmec, cu un suflet de fier pe care nimic nu-l putea clinti. Părea cioplit din unghiuri, și chiar scrisul îi era din unghiuri, și omul acesta dintr-o bucată era erou de război, avea un picior ciuntit în „războiul cel mare”. Apoi îmi vine în minte George Enescu, omul pe care nimeni nu l-a ghicit ce gîndește – cu privirea piezișă și cu nas de șoim. Părul negru îi făcea întunericul de care avea nevoie ca să-și apere singurătatea clo-cotînd de geniu. Porecla de „Sfinx” – „Pinx”, în intimitate – i se potrivea de minune. Și iată-o, în sfîrșit, pe Militza, strălucitoarea sculptoriță Militza Petrașcu, care mi-a fost prietenă, cu glasul ei pierzîndu-se ca într-un nor, cu inteligența sondînd ca un mare chirurg, cu vorbele ei suprapuse mereu, dar exprimînd întotdeauna esența esențialului, cu temperamentul său de izvor radioactiv, cu nervozitatea ei fină, de cal arab... Am lăsat-o la urmă ca pe ultima plecată... Șir de umbre mîrgînînd un drum...

■ Posesiunea pierderilor

– ...Un drum de umbre luminoase, dacă ne gîndim bine, căci umbrele acestora s-au desprins din neant și vor da lumină încă multă vreme.

– Da, un drum de umbre luminoase. De la o vîrstă încolo, viața este doar posesiunea pierderilor. Dar îți rămîn, paradoxal, consolări mai simple. Se întîmplă adesea ceva ciudat. Mă urc într-un autobuz sau într-un tramvai, mă uit la oameni și îmi vine să le strig tuturor – indiferent cine sînt ei – niște vorbe care ar deveni pur și simplu deplasate dacă mi-ar zbura de pe buze: „Mă bucur, – îmi vine să strig – mă bucur că sîntem toți împreună, mă bucur, indiferent cine sînteți, că sîntem aici împreună”. Și, bineînțeles că mă abțin, pentru că lumea ar crede că sînt nebună. Ce-o fi însemnînd asta? Vă rog să mă credeți, am călătorit destul, am stat luni și ani departe de casă și oriunde am fost am simțit că persoana mea este limitată, ceea ce-mi dădea un sentiment de fragilitate și de trecere, în timp ce – cum să vă spun? – tramvaietele acelea anonime și adesea aglomerate dau ființei mele – paradoxal – iluzia perenității. Vă rog să mă credeți, nu exagerez, dar oare e bine să mă laud cu asemenea lucruri?

Romulus Rusan

Cella Delavrancea și Barbu Șt. Delavrancea în 1910

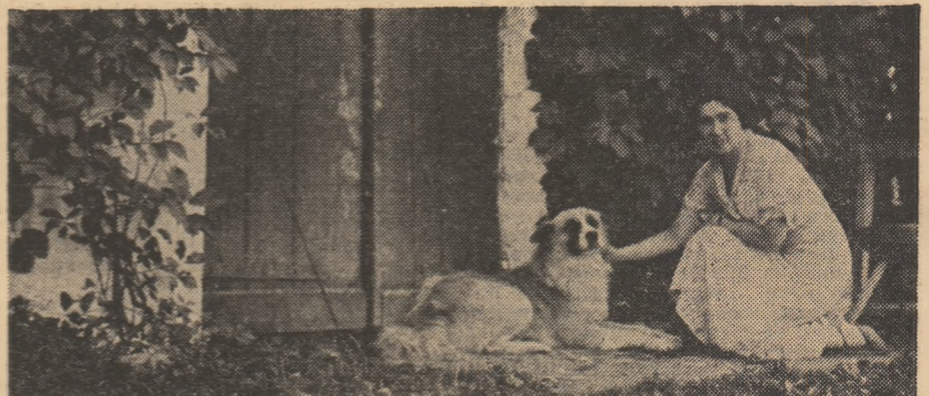
Ce'la Delavrancea, Barbu Delavrancea și A. Vlahuță, lingă biserica brîncovenărcă d'n Bordești

„Flacăra literară, artistică, socială” din 1 martie 1914

Soră de caritate în timpul primului război mondial

În 1930

Din „Caietele mele”

■ Stilul extrage esența durabilului în expresia unui neam și-l conformează ritmului unei epoci.

■ Arta singură creează viața – pentru că, tot ca Natura, caută Forma.

■ Geniul trăiește prin el însuși: este dator să-și asculte universul interior.

■ Munca este politeța pe care o face talentul aspirației către permanență.

■ Propriu poeziei este de-a emoționa nu prin ce spune, dar prin ce suscită.

■ Parodia unui principiu este, față de Etică, greșeala de măsură într-o frază muzicală, adică o falsă repartizare a valorilor în ritm.

■ Tragedia este negația voinței în fața unei activități superioare ei.

■ Jazzul se cațără pe nervii omului ca o maimuță pe bananier. Sincopetele din el tîlmăcesc fetișismul.

■ În blestem se înscrie un romantism în care slăbiciunea este antidotul unui avînt dezrădăcinat din Timp.

■ Cînd cadențarea tradiției cu inovația nu se sincronizează cu mersul istoric al Timpului, se închistează în inerție, făcînd obstacol pulsației vieții, se mineralizează și ni se înfățișează formalismul totdeauna steril și dușmănos față de avîntul creator.

Cella Delavrancea

WILLIAM L. SHIRER

Author of THE RISE AND FALL OF THE THIRD REICH

20TH CENTURY JOURNEY

A Memoir of a Life and the Times
THE START: 1904-1930

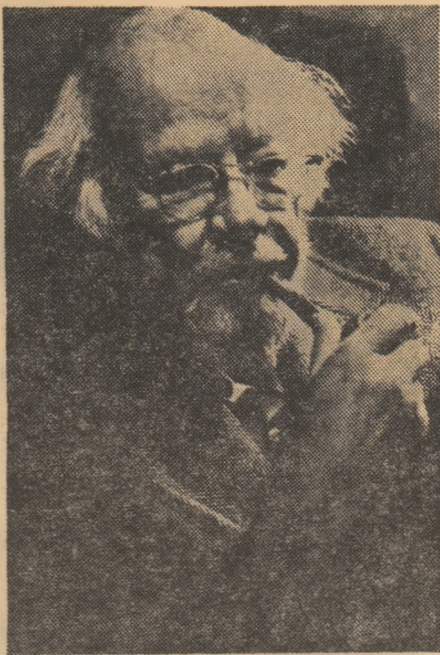
„Să ai 21 de ani, să vii direct din Iowa și să te pomeniști de capul tău, cu desăvârșire liber, ba chiar și cu o slujbă, la Paris, la mijlocul anilor '20" părea să fie raiul pe pământ. Persoajul euforic primit în redacția ediției pariziene a lui „Chicago Tribune" în 1925, „epocă de aur, cînd puteai să fii minunat de lipsit de griji în această metropolă frumoasă, civilizată, fără constrîngerile puritane, burgheze, care îl sufocaseră pe tînărul american acasă", este astăzi un patriarh cu barbă albă, fericit să trăiască într-o locuință liniștită de provincie în America.

Călătorie prin secolul 20, primul volum al memoriilor lui William L. Shirer, se încheie în vara anului 1930 cînd, corespondent la Viena al ziarului la care debutase, primește o telegramă de la redacție: „Pleacă în India". Cei doi ani petrecuți ulterior în India aveau să-l transforme întreaga viață, intrucît acolo l-a cunoscut pe Mahatma-Gandhi, a devenit prietenul și discipolul lui. Dar anii din India și ceea ce le-a urmat, activitatea sa de reporter în Italia lui Mussolini, la Berlin în anii ascensiunii lui Hitler, de corespondent de război în Europa pînă în 1945, vor constitui subiectul celui de-al doilea volum de memorii, programat să vizeze perioada 1930-1945.

Ținînd seama de pasiunea cu care William L. Shirer s-a dedicat carierei de ziarist, cititorul este în drept să se întrebze de ce a devenit celebru nu ca unul dintre marii gazetari ai lumii, ci ca istoricul Ascensiunii și prăbușirii celui de-al treilea Reich. Răspunsul îl dă Shirer însuși, într-un interviu acordat de curînd revistei „The New York Times Book Review": la sfîrșitul războiului s-a înopărit în patrie, după două decenii de pelerinări, refuzînd oferta de a se angaja ca principal corespondent european al companiei C.B.S. în Statele Unite a ajuns un foarte apreciat radio-comentator, dar în 1947 a căzut victimă epurării mearthiste. Trecut pe „lista neagră" pentru că semnase un apel în favoarea „celor zece de la Hollywood", a rămas pe drumuri. Vreme de cinci ani și-a întretinut familia (ținînd conferințe prin universități). „aproape singurul loc din țară unde mai exista oarecare respect pentru libertatea cuvîntului". Avînd mult timp la dispoziție, a început să scrie atît de cunoscuta azi istorie a celui de-al treilea Reich, pe care îl observase și îl urise trăind ani în sir chiar în inima lui. Pentru el, totul s-a terminat cu bine. Pentru alții, însă, de pildă pentru prietenul lui, Joseph Barnes, de la „Herald Tribune", prigoana mearthistă a însemnat sfîrșitul brutal al unei cariere promițătoare. Întrebat de un reporter de ce unii intelectuali americani, ca Barnes, Henry Steele Commager și el însuși au luat atitudine împotriva vinătorii de vrăjitoare, în timp ce alții n-au făcut-o, Shirer a răspuns: „Fred că este o chestiune de caracter". În această ordine de idei, autorul a citat o replică a lui Hitler la un dejun oferit de el corespondenților străini la Nürnberg: „Să știți că fiecare își are prețul lui și v-ați mira dacă ați afla cît de mic este acest preț".

Întotdeauna de partea cauzelor generoase, William L. Shirer care, student fiind, a publicat în gazeta universității un protest energetic împotriva respingerii amendamentului constituțional privind munca conșilor de către Congresul din Iowa, iar în prezent este iritat de reducerea alocațiilor bugetare pentru învățămînt și de voia filmelor și a cărților desure nazism, nu s-a lăsat nici cumpărat, nici intimidat. Nici măcar simpatia inflăcărată ale tineretii nu l-au determinat să se abată — fie chiar prin omisiune — de la principiile lui directoare.

Să ne întorcem, deci, cu 52 de ani în urmă, la Paris, în redacția lui „Chicago Tribune", unde colegii lui Shirer se numeau Jim Thurber, Elliot Paul și Eugene Jolas, pe vremea aceea foarte tineri aspiranți la gloria literară.

William L. Shirer, astăzi

James Thurber (1925)

Ezra Pound, in 1923

William L. Shirer:

EDIȚIA pariziană a lui „Chicago Tribune" nu semăna cu nici un alt ziar de pe glob. Aveai dreptul să fii sceptic citind, în fiecare zi, pe frontispiciu ediției din Chicago a lui „Tribune" că ar fi „Cel mai Mare Ziar din Lume". În realitate era departe de a fi cel mai mare, ba chiar, mulți — la Chicago și prin alte părți — îl considerau unul din cele mai proaste din lume.

Nu incapa însă îndoială că ediția lui pariziană era cea mai trăzînită gazetă din lume, un ziar fără pereche de aiuristic și cu totul altceva decît și-a propus să facă din el — și credea că și este — proprietarul lui, aristocraticul colonel Robert Rutherford McCormick.

Primul număr a apărut la 4 iulie 1917, cînd cel dintîi contingent de soldați americani de sub comanda generalului John J. Pershing mărșăluia pe Champs Elysees cu un aer prea puțin marțial sub caschetele lor de campanie cu cozoroc lat. Se numea Ediția de campanie a lui „Chicago Tribune" și urmărea să ofere soldaților o brumă de contact spiritual cu ceea ce lăseseră acasă: comicsuri, știri sportive, reportaje despre ceea ce făceau pentru a sprijini războiul cei rămași în America. Era, cum a spus Aleck Woolcott, pe atunci în redacția revistei „Stars and Stripes", „darul colonelului McCormick pentru Forța expediționară americană". Colonelul, care comanda pe atunci un regiment de artilerie, era foarte mîndru de ziar. Înainte de sfîrșitul războiului a ajuns să fie citit de un milion de răcani și, mai mult decît atît, aducea și un mic profit, care era cedat Forței expediționare.

După armistițiu, McCormick a decis să continue editarea ziarului. Vroia să facă din el un rival al „Herald"-ului parizian, inițiat cu treizeci de ani în urmă de James Gordon Bennett de la „New York Herald". Colonelul, după cum aveam să aflăm chiar de la el, avea o părere proastă despre ziarele din New York și despre editorii din New York, care nu i se păreau a fi îndeajuns de americani. Europa, hotărîse el, are nevoie de un ziar sută la sută american, care să prezinte punctul de vedere american despre o Europă pe care, după părerea lui, trupele noastre o eliberaseră de oribila primejdie a dominației germane. Dorea ca europenii să știe ce gîndește „Tribune", și, implicit, America, despre intențiile lor: Tratatul de la Versailles, căruia i se opunea; datorile de război, pe care le voia plătite imediat; Liga Națiunilor, pe care o considera subversivă; ocuparea de către aliați a Renaniei, care nu-i prea plăcea. Tinea ca Europa să se pătrundă de conștiința noii puteri a Statelor Unite. Toate acestea, credea el, puteau fi îndeplinite menținînd o ediție europeană a lui „Tribune". Va fi, spunea el, „vocea Americii în Europa". Va fi „americană, nu europeană".

N-a ieșit deloc așa. Din motive pe care nici colonelul autocrat nici nimeni altcineva nu le-a înțeles vreodată — și poate că misterul este insolubil — „Tribune" a devenit organul expatriatilor de pe cheiul sting, în întregime scris și aproape în întregime citit de boemii din Montparnasse, care disprețuiau toate standardele și valorile americane și în special pe cele ale Vestului Mijlociu, atît de drag colonelului. Ediția pariziană se ocupa de predilecțiile cu scriitorii, pictorii și cheflii din Cartierul latin, scriînd despre cărțile lor, despre micile lor reviste, despre tablourile lor, despre viața lor, despre poveștile lor de dragoste; o interesau mai mult literatura, teatrul, expozițiile, concertele, birfele din cafenelele de pe cheiul sting al Senei decît ceea ce se întimpla în colonia americană de pe cheiul drept, formată din oameni de

afaceri și din persoane cu viitor în înalta societate, sau în politica și economia unei Europe în declin în acel scurt interludiu de pace între războaie, sau chiar decît știrile de acasă.

Departee de a fi „vocea Americii în Europa", fantastica gazetă s-a dovedit a fi vocea exilaților de bună voie din America, fugiți din țara lor, deloc convingși că ea ar merita să fie salvată și incredințați că Europa este singurul loc unde pot trăi și munci în libertate și în bună cuvință. Dacă ar fi citit-o, sau dacă ar fi înțeles ce scrie, McCormick ar fi avut un atac de apoplexie sau ar fi desfințat imediat ziarul — sau poate s-ar fi întimplat amîndouă aceste lucruri. Era mult mai „ne-americană" decît ziarul din New York pe care el le disprețuia.

A scoate, seară de seară, ediția pariziană a lui „Tribune", era, mi-am dat curînd seama, în primul rînd o chestiune de imaginație. Sursele noastre de informații erau atît de sărăcăcioase, incit, pentru a umple opt pagini, trebuia să brodăm foarte mult și uneori să inventăm pur și simplu. Biroul din Londra ne trimitea telegrafic, în fiecare seară, cîteva sute de cuvinte cuprînzînd ceea ce putea extrage din ziarele și agențiile de presă britanice, dar erau prea puține informații despre America. Or, se presupunea că un ziar american publicat în Europa trebuie să conțină știri din țară. În această privință depindeam doar de cele o sută de cuvinte zilnice de la corespondentul din New York al ediției americane, care ne soseau prin cablu în jurul orei zece seara. Dacă le-am fi folosit așa cum le primeam, n-ar fi acoperit mai mult de cîteva centimetri dintr-o coloană, dar noi trebuia să umplem opt pînă la zece coloane pe prima pagină și în interior. Așa că, atunci cînd ne întorcem de la cafea, ne puneam pe treabă, pentru a transforma cele o sută de cuvinte ale telegramelor din țară în cîteva mii de cuvinte. Aici, intervenea imaginația.

Maș alea a lui Thurber. Se dovedise genial. Redactorul de servicii îi azvirla opt sau zece cuvinte în limbaj telegrafic și îi spunea: „Dă-mi o coloană despre asta, Jim" Thurber răspundea „am înțeles" și se așternea vesel pe lucru. În toamna și iarna aceea se specializase în președintele Coolidge, ale cărui discursuri găunoase îi făceau atîta plăcere, incit nici n-a simțit cînd au trecut zilele păcătoase, reci și ploioase, ale aceluia anotimp.

La începutul lui octombrie, președintele a vorbit la convenția Legiunii americane, în Omaha. A sosit o telegramă cu următorul conținut: „Coolidge către Legiunea Omaha contra militarismului și toleranței vieții americane". Thurber nu avea nevoie de mai mult și, pe baza ei, a compus o coloană și jumătate cu cele mai frumoase clișee care au răsănat vreodată de la Washington sau de la Omaha și pe care, n-am nici o îndoială, în cea mai mare parte Coolidge le și folosea. După cîteva săptămîni, Thurber a luat-o de la capăt. Președintele vorbea la Washington, la convenția internațională a Y.M.C.A. și telegraful ne-a adus doar atît: „Coolidge spune convenției internaționale Y.M.C.A. tineret americană necesită controlul extrapărintesc sporit acasă". Predicile nesărate ale lui Coolidge, starea de spirit a tineretului american răzvrătit, capricios, din epoca jazzului, starea de spirit încă și mai proastă a părinților inebunîți de dorința de a bea într-o epocă a ginului de contrabandă și a unor profituri ametoitoare la bursă — Jim a dat curs liber fanteziei sale în toate aceste direcții. Rezultatul a fost încă o creație clasică.

După cîteva vreme, Thurber își pierdea răbdarea dacă trecea prea mult timp fără un discurs al lui Coolidge, și, incapabil să se stăpînească, inventa pur și

simpliciter o relatare despre marele nostru președinte yankeu. Odată l-a făcut pe Coolidge să proclame, într-o cuvîntare adresată unui congres al bisericilor protestante, că „un om lipsit de evlavie nu este un om evlavios".

În toamna aceea a murit marele baseball-ist Christy Matthewson și îmi amintesc cum i-a dat redactorul de noapte lui Thurber o telegramă de cinci cuvinte: „Christy Matthewson mort azi Saranac". Ca și mine, Jim iubea sportul și, pe vremea aceea, mai ales baseball-ul despre care și știa foarte multe. A luat telegrama mormînd: „Păcat. Mare baseball-ist. Mare om". S-a așezat și, scotînd tainicurile memoriei sale — nu aveam nici „morgă", nici dosare cu tăieturi de presă — a scris unul dintre cele mai frumoase omagii pe care le-am citit vreodată, plin de date exacte despre scorurile realizate de jucător, cu relații despre cîteva din meciurile lui glorioase în Seriiile mondiale și conținînd o admirabilă evocare a personalității lui.

Am devenit cu toții mai mult sau mai puțin experți în acest gen de „dezvoltare" a știrilor. Șansa mea a venit la o săptămînă după ce intrasem în redacție. Dirijabilul „Shenandoah" aparținînd marinei americane s-a prăbușit în timpul unei furtuni deasupra statului Ohio și, pe baza obișnuitei telegrame de zece cuvinte, am scris două coloane de descriere „colorată". N-a trecut nici o lună și submarinul american S-51 s-a scufundat în urma unei ciocniri în apropiere de insula Block. Și-au pierdut viața 34 de membri ai echipajului. Nu-i exclus ca amănuntele zguduitoare ale acestor două tragedii, născocite de imaginația mea, să fi fost cam exagerate în raport cu faptele reale. Așa cum Thurber era un as în materie de Coolidge, eu am început să fiu căutat pentru capacitatea mea de a inventa detaliile unor accidente tragice în aer și pe mare.

„Reportajul" sportiv îl scria ba unul, ba celălalt. Telegramele ne aduceau numai scorurile pe reprice ale marilor meciuri de fotbal american din toamna aceea. Pornind de la ele, construim o relatare fază cu fază, cît mai vie cu putință și atingînd culmi ale măiestriei în reportajele despre meciurile Harvard-Yale și Armata-Notre Dame. Foștii studenți, aflați la Paris, ne spuneau reporterii noștri locali, discutau zile în șir fazele de joc magistral scornite de noi. Scorurile, bineînțeles, erau reale.

Intrucit nici măcar dînd friu liber fanteziei noastre nu puteam umple coloanele ziarului rezervate știrilor din țară, trebuia să scriem și despre ceea ce se întimpla în colonia anglo-americană din Paris. Reporterii noștri considerau adesea atît de ridicole sarcinile în această privință incit strecurau, în glumă, cele mai năstrușnice întimplări, siguri că secretariatul de redacție le va prinde, se va amuza și le va scoate înainte de a ajunge la tipar. Citeodată scăpau însă atenției secretariatului, a corecturii și a redactorului-șef și apăreau pe prima pagină sau în interior — cu rezultate dezastruoase.

Thurber era incorrigibil: compunea cele mai neverosimile povești și apoi aștepta, diabolic, să vadă dacă redactorul-șef le va descoperi. Odată, într-o seară sărăcă în știri, a scris un lung articol despre circa o duzină de personalități internaționale, renumiți oameni de stat și lideri ai vieții sociale din Europa occidentală, implicîndu-i în șantaj, jafuri, violuri și multe alte fărădelegi. Sordida poveste a trecut pe la secretariatul de redacție și pe la corectură, a fost paginată cu un titlu senzațional și a fost prinsă abia în ultima clipă de Darrah, administratorul ziarului, care aproape că l-a concediat pe loc pe Thurber. „Asta ar fi costat ziarul

F. Scott Fitzgerald

James Joyce

Ernest Hemingway

Un idol al epocii: Isadora Duncan

„CĂLĂTORIE PRIN SECOLUL 20”

un miliard de dolari daune pentru calomnie”, l-a certat Darrah. Ar fi fost o sumă care nici măcar colonelul McCormick și-o putea permite.

FARSELE nu epuizau însă activitatea noastră la ziarul acela trăznit. Lumea literară și artistică a Parisului era, în anul acela, în plină efervescență. Europa însăși, după mizeriile îndelungatului război și după izbucnirile primilor ani neliniștiți de pace, părea să se așeze, în sfârșit, încercând să găsească, prin Liga Națiunilor și prin diverse pacte de neagresiune, o cale de ieșire a altui conflict devastator. „Tribune” se ocupa mai temeinic de toate aceste evoluții decât rivalii ei parizieni „Herald” și „Times”, fiind ajutată, în altelea rând, de corespondențele trimise din Chicago de colaboratorii din spitalele europene, dar în primul rând, de activitatea reporterilor ei locali, pe care artiștii și scriitorii îi interesau mai mult decât orice altceva. Acestea erau scrierile care au început să mă pasioneze cel mai mult, pe lângă viața mea personală, legată, pe atunci, de extraordinara descoperire a Parisului.

Dacă murise și fusese înlocuit de surrealism. Tinerii scriitori americani de la Paris nu erau însă prea afectați de magia dadaistilor și a suprarealiștilor. Păreau să considere că bătălia cu proza lor limbă, pe care încercau să o elibereze de afectarea și de sterilitatea anepelică, este de natură să acapareze tot timpul și toată energia unui scriitor american. Erau, totuși, foarte mult, sub influența unui geniu irlandez, James Joyce, care se stabilise după război la Paris și care, în 1922, dăruise limbii engleze o odoperă, „Ulyse”. În iarna aceea reze petrecut multe nopți discutând-o în jurul mesei secretariatului de redacție. Eu eu, însă, n-o citisem încă — fusese permisă în țară ca imorală și licențioasă — primele 500 de exemplare expediate la Paris de firma Sylviei Beach, „Shakespeare and Company”, fuseseră confiscate și arse la New York de autoritățile statale americane — nu luam parte la discuție. A trecut destulă vreme până să-mi putut permite să cumpăr cartea, care costa 125 de franci. Puținii bani pe care îi aveam pentru cărți îi cheltuiam în volume franțuzești cumpărate pe un banc sau doi la anticarii de pe cheiurile Senei, ca să mă perfecționez în limba franceză și să prind gustul literaturii franceze.

Îți dădeai totuși seama că mișcă ceva în grupul tinerilor scriitori americani din Paris. Așezați în jurul mesei secretariatului de redacție, Paul, Jolas și Thurber vorbeau despre marea promisiune reprezentată de un tip de care nu auzisem niciodată, Ernest Hemingway. Locuia la Paris, fusese corespondent la International News Service și la „Toronto Star”, făcuse deja două volumase de poeme schițe editate de obscure edituri americane de avangardă din Paris și lucra, în nouă ei, la primul lui roman. Majoritatea scriitorilor americani de pe cheiurile Senei, îți dădeai curind seama, nu făceau altă vorbă decât despre scris — aveau se aștearnă pe muncă serioasă la „arte” săptămâna viitoare sau luna viitoare, dar n-o făceau niciodată; nu făceau să se desprindă de mesele cafelelor și ale barurilor — Hemingway, de exemplu, spunea toată lumea, munea din gură și lua foarte în serios scrisul.

Îm întâlnisem cu Paul și cu Jolas și l-am întâlnit, pentru prima oară, la o serie de Lilas. Ședea la masă cu un bărbat, pentru care aveam un fel de venerație, deoarece avea deja reputația de a fi unul din cei mai buni poeți americani și deoarece era, după Edna St. Vincent Millay, al doilea mare poet pe care îl admiram și-l înțeles. Mai mult

decit atât, cu barba lui roșie, cu pălăria lui cu boruri mari și cu figura lui expresivă, arăta chiar ca un poet. Auzisem butada Gertrudei Stein la adresa lui Pound: că era „ca un crainic de sat, excelent dacă ești în sat, dar dacă nu, nu” tipică, după cum aveam să afl, pentru nonsensurile scrise de ea, deși nu tot ce scria era nonsens. Auzisem despre generozitatea lui Pound față de scriitorii debutanți, despre ajutorul, încurajarea și sfaturile pe care le oferea lor. Acum îl promova pe Hemingway și se spunea că îl salvase pe T.S. Eliot de la un dezastru, sugerându-i modificări de amplasare la „Pământ pustiu”, poemul care continua să fascineze generația mea, și acest lucru avea să fie confirmat cu 40 de ani mai târziu, când au fost publicate fotocopiile manuscriselor, notelor și ale conceptelor.

Pound a intrat imediat în controversă cu insoțitorii mei în legătură cu meritele micilor reviste literare care apăreau pe atunci la Paris. Margaret Anderson mutase acolo „Little Review”, Ernest Walsh și Ethel Moorhead lansaseră la începutul anului „This Quarter”, Jolas și Paul intenționau să scoată „transition” „pentru a revoluționa cuvântul”, spuneau ei, iar Pound însuși, împreună cu Ford Madox Ford, edita „Transatlantic Review”, cu ajutorul lui Hemingway, care era unul dintre principalii colaboratori.

Hemingway n-a participat la discuție. Oarecum spre surprinderea mea, după tot ceea ce auzisem despre el, nu prea arăta și nici nu prea vorbea ca un scriitor. Era înalt și athletic, rumen în obraji și avea ochi vioii și strălucitori. Întorcându-se spre mine, a început să vorbească despre sport: cursa de ciclism de șase zile de la Velodrome d’Hiver, gala de box de la Cirque de Paris și un nou boxer francez de categorie mijlocie despre care credea că ar putea să învingă, tenis și Suzanne Lenglen, grațioasa campioană a Franței. Juca și el mult tenis, mi-a spus, și făcea încă și mai mult box — încerca chiar să-l învețe și pe Ezra Pound arta boxului — și cind nu mai avea de unde să facă rost de amatorii se bătea cu profesioniștii la o sală de sport din apropiere, unde primea cite zece franci de rundă ca partener de antrenament înainte de meciuri. Mă întrebam cum mai găsește timp să și scrie. N-a spus nici un cuvânt despre scris, deși eu speram că o va face, căci, la fel ca majoritatea tinerilor americani de la Paris, încercam să scriu poeme și schițe și constatam că e mai greu decit presupusesem. La început crezusem că e un bun prilej de a vorbi despre acest subiect, dar fără să spună direct, m-a făcut să înțeleg că nu dorește să-l atingă, iar eu eram prea timid pentru a-l aduce în discuție. A fost, totuși, o întâlnire plăcută. S-a arătat destul de prietenos față de un străin care trebuie să-i fi părut foarte tânăr și imatur, un fel de mocofan din propriul său Vest Mijlociu, și am fost frapat de simplitatea și, mai ales, de modestia lui. Aceasta din urmă avea să cam dispară, așa cum se întâmplă cu aproape fiecare scriitor atunci cind începe să fie aclamat, și asta s-a întâmplat cu Hemingway în anul următor cind a apărut „Și soarele răsare”, iar el a fost salutat de mulți recenzenți ca cel mai bun prozator al generației tinere, așa cum Pound susținuse într-una că este.

IN ACEL prim an l-am văzut din cind în cind și pe James Joyce. După ce lucram în tura de noapte și dormeam până la prinz, prima masă a zilei era dejunul, pe care îl luam adesea într-un mic restaurant draguț de pe bulevardul St. Germain. Joyce trecea desori pe acolo, după ce se oprise la librăria Sylviei Beach, în susul străzii. La început mă multumeam să mă zgîiesc la marele om, observînd cum arată, înălțimea lui mijlocie, zveltețea lui, părul pe

care îl purta pieptănat pe spate, deasupra frunții lui înalte, miinile lui elegante, subțiri și aerul lui de încordare. Purta de obicei ochelari colorați, așa că nu i se vedeau ochii, care îi provocaseră multe suferințe (avea glaucom); era amenințat de orbire — soartă îngrozitoare pentru un scriitor. Am început să ne salutăm din cap cind intram în restaurant și, într-o bună zi, adunîndu-mi tot curajul, m-am oprit la masa lui și m-am prezentat ca ziarist la „Tribune” și ca un mare admirator. A fost extrem de politicos, dar mi-am dat seama că prefera să fie lăsat în pace și eu nu am insistat, așa încît n-am prea făcut altceva decît să schimbăm citeva glume. A fost o mare dezamăgire pentru mine. La fel ca și cu Hemingway, ardeam să vorbesc despre scris. Joyce m-a invitat la lecturile pe care le făcea în camera din spatele librăriei Sylviei Beach, „Shakespeare and Company”, dar cum nu aveam decît o noapte liberă pe săptămîna, n-am reușit să mă duc decît o singură dată. A fost o seară memorabilă. Lucra la o nouă carte pe care o numea „Acțiune în curs”. Văzusem citeva extrase într-una din micile reviste, dar nu alesesem mare lucru — părea că scrie într-o duzină de limbi pe care, într-adevăr, le cunoștea, dar pe care eu nu le cunoșteam, și în acest proces crea o limbă nouă, care nu prea era engleză. Era greu de urmărit în scris. Cind o citea însă, cu vocea lui muzicală de tenor, cu intonația cîntătoare a irlandezilor, prindea, dintr-o dată, viață. Ascultată din gura lui Joyce, „Finnegans Wake”, cum avea să se intituleze ulterior cartea, era o incitare, dar pentru mine a rămas aproape cu neputință de citit.

VENEAU și alți scriitori la Paris: Sinclair Lewis, Dos Passos, Dreiser, Sherwood Anderson. Dădeai peste ei la „Dôme” sau la vreo petrecere și era palpabil să-i întâlnești, chiar dacă eu unul n-am ajuns să mă apropiez de adevărat de ei, cu excepția lui Sherwood Anderson, un om extrem de agreabil, cu care am stat de vorbă îndelung și temeinic despre scris și despre scriitorii. Pe Lewis și pe Dos Passos aveam să-i cunosc bine mai târziu.

Edith Wharton, pe care o admiram foarte mult — consideram „Ethan Frome” unul dintre cele mai bune romane scurte pe care le citisem vreodată — locuia într-o elegantă resedință de țară la St. Brice-sous-Forêt, la 12 mile nord de Paris. După ce am trecut în tura de zi, ca reporter, am încercat de multe ori să găsesc un pretext pentru a-i lua un interviu, dar se spunea că tratează foarte de sus gazetarii și n-am izbutit niciodată să-mi fac curaj și să mă duc la ea.

Alt idol literar, mai mare decît Edith Wharton, locuia în toamna și în iarna aceea pe cheiul drept, lângă Etoile. N-a fost însă nevoie să mă duc la el. Într-o noapte a venit el la noi.

Cu puțin înainte de miezul nopții a apărut din senin în redacție, s-a așezat la masa secretariatului, ne-a privit cu ochi încetoșiți — era beat turtă — și a strigat: „Haideti, băieți. Să scoatem năibii blestematul ăsta de ziar”.

— Cine dracu-i ăsta? l-am întrebat în șoaptă pe Thurber.

— Un tip căruia îi zice Scott Fitzgerald, a răspuns Jim, tare.

— N-ai auzit niciodată de el, așa-i?, a intrat în vorbă Fitzgerald, privindu-mă cu surprinzătoare agresivitate. Ești prea tânăr, de, ca să fi auzit de el.

Avea profilul ferm al unui tânăr de pe o reclamă pentru gulere tari, dar nările lui înguste și bărbia proeminentă, ascuțită, între care gura lui cu buze subțiri părea boțită, impresionau neplăcut pe cei care auziseră despre fața lui frumoasă.

Părul pieptănat cu cărare la mijloc îi sporea alura băiețească, făcîndu-l să arate ca un licean care își dă aere.

— Ba am auzit, l-am răspuns. Mai mult, te-am și citit. Cred că ești formidabil.

Gatsby apăruse de curind, Thurber îmi împrumutase exemplarul lui și mi se păruse a fi cel mai frumos scris dintre toate romanele noii generații de scriitori. Bineînțeles însă că, încă de cind eram la școală și citeam primul său roman, „Dincoace de paradis”, îl consideram „formidabil” și cel mai bun purtător de cuvînt al generației „pustaniilor”, care crescuse în anii ginului de contrabandă.

— Bravo, mersi, mi-a spus Fitzgerald. Și acum, ce-ar fi să facem rost de niște drăcii de articole, ca să scoatem drăcia asta de ziar?

— Da, domnule, a consimțit Thurber.

A fost foarte greu să scoatem ziarul în noaptea aceea. Fitzgerald n-a mai vrut să se miște din locul pe care îl ocupase și, cind a venit secretarul de noapte, Ragnar, a trebuit să se aciuiască în altă parte, să dea sarcini pe șoptite și să ascundă în buzunar ceea ce scriam noi, înainte ca Fitzgerald să poată rupe hîrtiile. Pentru a spori harababura, marele scriitor a început să cînte și insista să cîntăm împreună cu el. [...]

Pentru mine fusese o seară decepționantă. Cred că nu eram încă destul de matur ca să nu-mi pese cit de dezagreabil poate fi un scriitor, mai ales cind e beat. Nu conta, de fapt, decît ceea ce scria. Iar Fitzgerald scria la fel de bine ca oricare altul și adesea, ca în „Gatsby”, mai bine. N-am făcut parte niciodată din cercul celor care se adunau în jurul lui Fitzgerald la Paris și pe Riviera la mijlocul deceniului al treilea — soții Gerald Murphy, Archibald MacLeish, Hemingway și Dos Passos. Îl vedeam foarte rar pe Fitzgerald, de obicei la barul Ritz, care făcea parte din terenul meu cind am devenit reporter și pe care el părea să-l prefere cafenelelor din Montparnasse. Era plin de absolvenți ai universităților din Ivy League, care deveniseră oameni de afaceri sau bancheri, fiind decît acceptabil pentru un absolvent al Princeton-ului ca Scott. Mi-am pus însă adesea întrebări în legătură cu viața și cu scrisul lui din anii aceia, temîndu-mă că alcoolul, toate nebuniile pe care și le permitea, arderea luminării de la ambele capete îi va diminua fatal admirabilele talente și capacitatea de a progresa.

Căci, după „Gatsby”, totul a fost doar declin. Declin, până la un sfârșit tragic la 44 de ani, vîrstă la care, cel puțin în Europa, un scriitor, un Thomas Mann de exemplu, abia începea să se manifeste în plenitudinea forței lui, și la care, dacă nu risipeai fără sens ceea ce ți se dăruise, mai aveai în față decenii întregi de creație. Zelda — mi-am dat seama de la prima mea întâlnire cu ea — nu-l prea ajuta, dar revine oare soției unui scriitor această răspundere? Hemingway, cu o anume doză de ipocrizie, considera că, în cazul dat, așa stăteau lucrurile și se plîngea că Zelda îl distruge pe Fitzgerald ca scriitor. Dar diferent cit de distructivă a fost ea, atît pentru el cit și pentru ea însăși, trebuie oare blamată în exclusivitate pentru prăbusirea lui? Mă indoiesc. Se pare că orbește, cu arroganță, el însuși și-a pregătit această prăbușire. Ca atîția alți scriitori din generația lui, după cum avea să se vădească, n-a făcut față — sau n-a supraviețuit — succesului timpuriu, gloriei, aclamațiilor, bogăției aduse de acest succes. În viețile americane, scrisese el cindva, nu există actul 2, și se pare că era decis să-o dovedească în cazul său propriu.

Prezentare și traducere de Felicia Antip

Alberto Moravia — 70

● Alberto Moravia a implinit 70 de ani. Cu acest prilej „Le Figaro” a publicat o amplă discuție cu scriitorul, din care se desprind unele detalii interesante în legătură cu personalitatea sa. Romanțier, eseist, critic de ci-

nema, Moravia a scris până acum aproximativ opt mii de pagini (romane, note de călătorie, nuvele), la care se adaugă peste o mie de articole de critică cinematografică. „Nu-i puțin — apreciază el — dacă te gîndești că scriitorii italieni produc puțin”. Cum lucrează? „Scriu de la opt dimineața pînă la amiază. Simt nevoia să innegresc multă hirtie. La 50 de pagini proaste, ies întotdeauna cinci sau șase convenabile”. Curios și poliglot, Moravia citește mult: „Îmi place să-mi citesc colegii. Îmi place să parcurg un roman bun. Din păcate, găsesc foarte puține și atunci recitesc unii clasici”. Printre cărțile de căpătîi: Dickens, Gide, Fitzgerald, Rimbaud, Machado.

Premiile „Casa de las Americas”

● Prestigioasele premii acordate anual de celebra instituție culturală „Casa de las Americas”, cu sediul în Cuba, la Havana, au revenit pentru acest an următorilor scriitori latino-americani: Mani-Argueta (El Salvador) pentru Scufițe în zona roșie; Eva Claudia Kaiser-Lenoir (Argentina) pentru Grotescul creol — sîitul teatral al unei epoci; Eugenio Hernandez Espinosa (Cuba) pentru eseul Simone; Jorge Musto (Uruguay) pentru piesa de teatru Călătorul; Anibal

„Un pod prea îndepărtat”

● La Arnheim, în Republica Federală Germania, au început turnările filmului A Bridge too far (Un pod prea îndepărtat), ecranizare a cărții cu ace-

Quijada Cerda (Chile) pentru Cununa; Guillermo Sampedro (Mexic) pentru Teama cea de pretutindeni și Alejandro Witker Velazquez (Chile) pentru Operele și zilele lui Recabarren. Premiul extraordinar „Bolivar în America noastră” a fost acordat lucrărilor Acțiunea și utopia oamenilor față de greutățile de Miguel Acosta Saignes (Venezuela) și Bolivar — pionier spiritual al anti-imperialismului de Francisco Pividal (Cuba).

lași titlu de Cornelius Ryan. Din distribuția alcătuită de regizorul Richard Attenborough fac parte Lawrence Olivier, Sean Connery, Dirk Bogarde și Hardy Krüger.

Dante și timpul său

● René A. Gutmann publică, la Editura Nizet, Dante et son temps. În 1925 el publică o traducere în limba franceză a Infernului, cu o elogioasă prefață semnată de D'Annunzio, iar în 1965 un eseu foarte bine primit: Dante et la médecine. Cartea de față îmbrățișează ansamblul operei lui Dante, ca și viața poetului văzută în cadrul amplitudinii epocii. Autorul este la curent cu toate „noutățile Dante”, bibliografia e aproape completă, metoda clară, spiritul critic dovedindu-se pătrunzător în scopul propus. Gutmann scrie un studiu asupra vieții și operei poetului florentin în care istoricul, filologul și medicul ce este se află într-o fericită corelație.

Correspondențe celebre

● E vorba de două volume de corespondențe apărute recent la Ed. Gallimard: un prim volum (1789—1807) cuprinzînd aproape 400 de scrisori ale lui Chateaubriand, celălalt reprezentînd al 13-lea volum din Operele complete ale lui Tocqueville (e vorba de scrisorile lui Alexis de Tocqueville către Louis de Ker-golay).

Mărturii

● Pierre Mendès France, sub titlul Liberté, liberté chérie, reeditează cartea sa apărută în S.U.A. în 1943, cu impresiile încercate de dramatism — după înfringerea Franței în primăvara anului 1940.

Gramsci la Gallimard

● În „Colecția de filosofie” a Editurii Gallimard vor apărea pentru prima dată în traducere franceză cunoscutele Căiete de închisoare ale lui Antonio Gramsci. Ediția va avea la bază corpusul italian din 1975, îngrijit de Robert Paris.

Virginia Woolf inedită

● E vorba de date autobiografice inedite, oferind noi contribuții asupra originii inspirației marii romaniere engleze — date traduse recent și tipărite în Franța după cartea engleză Clipse de viață la Editura Stock de către Colette-Marie Huette. E vorba despre cinci texte autobiografice pe care Leonard Woolf (soțul celebrei scriitoare) i le-a încredințat nepotului său Quentin Bell. Acesta însă, deși cunoștea aceste pagini, nu s-a referit la ele decît puțin în cele două volume ale biografiei consacrate celebrei scriitoare. De unde noutatea lor, comentată recent de Claude Mauriac în „Le Monde des livres” nr. 10 203. (Imaginea, Virginia Woolf, reproducută în „Le Monde”, e un desen semnat de Jean-Pierre Cagnat).

De la scenariu la roman

● De mare succes s-a bucurat la vremea respectivă filmul serial Agbiotantul excelenței sale, realizat de televiziunea sovietică după un scenariu de I. Bogdărin și G. Severski. Autorii, laureați în 1971 al Premiului de stat al R.S.F.S.R. pentru acest scenariu, au primit mii de scrisori în care telespectatorii le sugerau să continue povestea aventurilor contra-spiionului Koltov și a celorlalte personaje atât de izbutite ale filmului. De aici s-a născut ideea scrierii unui roman cu același subiect. Primele două părți ale cărții vor apărea în cursul anului viitor.

Expoziție italo-spaniolă

● La Florența a fost deschisă recent o expoziție intitulată „Democrație și cultură în Spania”. Printre participanți se află personalități prestigioase ale artelor plastice din Italia și Spania: Renato Guttuso, Emilio Vedova, Paolo Massi, Fernando Ferulli, Antonio Calderara, Sebastian Matta și alții. La vernisaj, cuvîntul inaugural a fost rostit de cunoscutul poet Rafael Alberti.

„Duhul necuratului”

● Anul acesta cu ocazia centenarului nașterii prozatorului Elin Pelin, cinematografia bulgară a realizat serialul TV Duhul necuratului, adaptare după povestirea cu același titlu publicată de Elin Pelin la începutul acestui secol. Scenariul semnat de Gheorghe Stoichev, în regia lui Pavel Pavlov, respectă întocmai acțiunea, spiritul și atmosfera povestirii clasice bulgar.

Alegorie cu pisici

● The Ship's Cat (Pisica vaporului) este o poveste în versuri scrisă de Richard Adams, autorul atât de celebrei alegorii (în proză) cu iepuri, Watership Down. Ilustrațiile sînt semnate de Alan Aldridge, accelas care a proiectat un film de desene animate după un disc al lui Elton John, Captain Fantastic.

Amelia Pavel

Utopie și istorie mexicană

● Sub acest titlu a apărut recent, la Paris, cartea lui Georges Baudot, care, în 554 pagini, și-a propus să aducă la lumină primele „cronici” ale civilizației mexicane dintre 1520—1569, așa cum s-au reflectat ele în însemnările călugărilor franciscani.

Totodată, în editura librăriei Perrin, o monografie romanțată, Maximilien et Charlotte, cu subtitlul „Tragedia ambiției”, își propune să trateze, în 646 pagini, viața și împrejurările tragediei care au făcut din cel ce a devenit la un moment dat împărat al Mexicului unul din personajele dramatice, datorită faptului că Juarez i-a opus acel „război sfînt” care a și izbutit sub deviza Mexicul al Mexicanilor. Și astfel ideea lui Napoleon III s-a dovedit mai mult decît nefericită.

Ciclul Janacek

● Teatrul liric din Düsseldorf, denumit „Deutsche Oper am Rhein”, a inclus în repertoriul acestei stagiuni un ciclu de șase opere de Leos Janacek, ceea ce este considerat a fi cea mai extinsă reprezentare unitară a operei acestui mare compozitor în afara patriei sale, Cehoslovacia. Ciclul începe cu Jenufa și continuă cu Excursiile d-lui Broucek, Katya Kabanova, Vulpișoara cea isteasă, Cazul Makropoulos și Din casa morții.

Colecția Heinemann

● Una dintre cele mai frumoase colecții vest-germane de manuscrise și partituri, Colecția Heinemann, evaluată la 28 de milioane de mărci, a fost achiziționată de biblioteca Morgan din New York. Ea cuprinde scrișori și manuscrise de Galilei, Luther, Goethe, Schiller, Voltaire, Balzac, Napoleon, Schopenhauer, Einstein, precur și partituri de Mozart, Beethoven, Schubert, Schumann și Ceal-kovski.

Ediție bibliofilă Goethe

● Editura elvețiană GIB (Graphisches Institut und Verlag) a publicat o ediție bibliofilă a capodoperei lui Goethe Faust. Numerotate și însoțite de certificate de unicitate, cele 1976 exemplare ale acestei ediții sînt ilustrate cu scenele, inițialele și vignetele gravate în piatră de Johann Holtz din Flensburg pentru o ediție tipărită în anul 1920 în numai 600 de exemplare.

Victor Hugo și Polonia

● De-a lungul secolului XIX, opinia publică democratică din Europa s-a arătat viu interesată de cauza poloneză. Printre vocile care s-au pronunțat pentru restabilirea existenței independente a Poloniei, cea a lui Victor Hugo a răsunat cu o forță deosebită. În cartea sa Polonia în creația și activitatea lui Victor Hugo, Jerzy Parvi analizează atitudinea scriitorului față de Polonia polonezi, în declarații sale publice, note, memorii și scrisori.

Austen, dramaturg

● De curind, în Anglia a fost descoperită o piesă de teatru intitulată Charles Grandison sau Omul fericit. Cercetătorii au identificat ca autor pe Jeane Austen (1775—1817), cea care a scris cunoscutul roman Mirandrie și predecesorul, despre care se credea că n-a abordat ca alții, alt decît romanul.

Femei artiste: 1550—1950

● La Muzeul Brooklyn — New York este deschisă o expoziție cu opere de artă create de femei în decursul ultimilor patru secole. Începînd din anul 1550 și pînă în 1950. O parte dintre autoare sînt celebre în istoria artelor: Artemisia Gentileschi, Sofonisba Anguissola — din epoca barocului italian — Judith Leyster, Rachel Ruysch, precum și vestitele pictorițe ale secolului XVIII — Angelica Kaufman, Elisabeth Vigée-Lebrun, pentru a nu mai pomeni de prea-cunoscutele nume ale artei moderne, de la Berthe Morisot și Mary Cassatt pînă la Käthe Kollwitz și Gabriele

Münter. Dar pentru o mai mare parte a expoziției, organizatorii au realizat o operă de pionierat, scoțînd din depozite, arhive și colecții necunoscute creații ale unor artiste pînă acum ignorate nu numai de public dar și de cercetătorii de specialitate.

În imagine — o pictură din 1786, de Victoria Lemoine, reprezentînd pe Elisabeth Vigée-Lebrun (în picioare) în atelierele ei, în timp ce a toarea tabloului este prezentată șezînd și o scară a proporțiilor corespunzătoare modestiei ei de care trebuia să dovedă eleva în raport cu maestra.

O colecție de peisaje

● DE CÎTIVA ANI, regăsirea secolului al XIX-lea a luat, în lumea istoriei și criticii de artă, ca și în lumea organizatorilor de expoziții, a muzeelor și colecționarilor, caracterul unei adevărate campanii de restituire a valorilor. Valori foarte diferite, și inegale între ele, dacă ne luăm după criteriile tradiționale; fiecare dintre aceste valori cuprinzînd elemente prețioase, interesante, sugestive pentru o problemă sau alta a artei, sau chiar a vieții contemporane, dacă ne luăm după noii interpreți ai culturii secolului al XIX-lea. Astfel, de la academism și neo-clasicism la romantism, de la arta de salon la simbolism, și de la „biedermeier” la realism și impresionism, au făcut și fac în continuare obiectul unor atențe reexaminări și prezentări de expoziții.

În acest program se înscrie și colecția de peisaje adusă de Galeria națională din Budapesta, în cadrul convențiilor culturale dintre România și R. P. Ungaria. Organizatorii au optat pentru prezentarea unui singur gen, fiindcă era o formulă care le usura coerența sublinierii unor stiluri și concepții estetice, urmărîte din unghiul de vedere al sentimentului — pe de-o parte — și al limbajului, pe de alta. Este într-adevăr o opțiune de tipul ipotezei de lucru, fiindcă, în fapt, pictura maghiară a secolului trecut s-a afirmat în primul rînd — programatic vorbind — ca o pictură a genurilor narrative. Prin compoziția istorică, alegorică sau de gen izvorite din atmosfera patriotică a luptelor pentru afirmare națională și socială în cadrul imperiului habsburgic, pictura maghiară a căutat marcant o autodefinire a idealurilor și sensibilității naționale. Această preocupare se reflectă și în peisajistică, pînă și acolo unde căutările artistului — mă refer la barbizonianul Pál László, la Szinyei Merse Pál și Mednyánszky László — par a rămîne predominant în zona innoirii mijloacelor de expresie.

Totuși nu relevarea autodefinirii prin trăsături specifice a stat în centrul atenției organizatorilor de la muzeul din Budapesta, ci o demonstrație a prezenței picturii maghiare în principalele direcții care atrag astăzi atenția asupra ar-

tei secolului al XIX-lea. Demonstrația este făcută în ordine cronologică. Ea începe cu neo-clasicismul punctat de elemente romantice al lui Marbo Károly, inițiator de școală, evident admirator al lui Poussin, dar lăsînd să pătrundă în cerurile peisajelor sale datate 1855—1859, ecouri engleze, pe care le va fi perceput în timpul studiilor lui la Viena. Romanticismul ruinelor, al munților învăluiți în cețuri străbătute de raze de soare somptuoase este mult subliniat. Il întâlnim la Ligeti Antal, care a studiat la München, unde a putut cunoaște repertoriul de motive predilecte ale picturii romantismului german, fie din aripa filosofică reprezentată de C. D. Friedrich, fie din cea sentimental-voioasă reprezentată de Carol Spitzweg. Elemente romantice găsim și în pictura lui Molnár József, autorul unui „Album național” de peisaje, gîndit în spiritul patriotic-didactic al unor albume asemănătoare proiectate și la noi de pictorii români ai vremii; după cum tot în sfera romantică se înscrie „Lacul de munte” al lui Telepy Károly, peisajul lui Lotz Károly și „Trunchiul de cecapac” de Benczur Gyula, lucrare mai tirzie în care răsună tonalități afective moderne. Citeva lucrări de Deák Lajos, Marko Ferencs, și alții, semnaleză existența peisajului narativ-minutios, intrudit cu preocupările vieneze din același domeniu. O atenție deosebită este acordată realismului cu tentă impresionistă al lui Munkácsy, prezent cu un „Peisaj cu casă țărănească” de o mare concentrare a expresiei; lirismului barbizonian al lui Pál László, apropiat prin factura picturii și prin destinația carierei sale de Ioan Andreescu: lirismului încărcat de simboluri, deși de esență realistă al lui Szinyei Merse care, ca și Mednyánszky László a preluat unele elemente repertoriale din pictura lui Böcklin; simbolismului propriu-zis al pictorului-critic de artă Keleti Gusztáv, al cărui „Lac de la Palics” amintește de Gustave Moreau.

În ansamblu, o expoziție instructivă și actuală în concepție, ca și în prezentarea ei.

Premiul Interallié

● A fost acordat lui Jean-Marie Rouart pentru cartea **Le Feux du pouvoir** (Ed. Grasset). „Un roman adevărat” — apreciază „Le Figaro”, menționând că laureatul este nepotul lui Paul Valéry.

Premiul Chateaubriand

● A revenit lui Louis Pauwels pentru lucrarea intitulată **L'Apprentissage de la sérénité** (Ed. Retz) și ca omagiu pentru ansamblul operei sale.

O statuie a lui Cyrano

● Celebru din 1897 datorită piesei lui Edmond Rostand, orașul Bergerac nu posedă nici o statuie a lui Cyrano. De curând localitatea a acoperit această lacună inaugurând efigia în piatră a marelui său om, Cyrano, a cărui siluetă impunătoare se înalță acum pe malul râului Dordogne. Și pentru ca el să fie un adevărat copil al orașului — unii istorici considerând că Savinien de Cyrano de Bergerac este parizian — el a fost rebotezat cu vinul regiunii.

Margaret Drabble

● La 40 de ani, Margaret Drabble este considerată în Anglia drept o tânără romancieră, foarte înzestrată. Spre deosebire de cele mai multe scriitoare engleze de azi, ea nu-și axează cărțile pe probleme specific feminine și cu atât mai puțin pe cele ale emancipării. Modelul măturisit este George Eliot. Cărțile ei și, în primul rând ciclul de început, **The Millstone** (Piatra de moară), l-au îndreptățit pe criticul literar al ziarului „The Daily Telegraph”, David Holloway, să scrie: „Trebuie să-i fim recunoscători: Margaret Drabble este un romancier preocupat de dimensiunea morală într-o vreme cind mulți par să considere că valorile morale există doar pentru a fi luate în deridere”. Ansamblul scrierilor ei, inclusiv ultimul roman, recent apărut, **The Ice Age** (Epoca de gheață) și lucrarea biografică despre Arnold Bennett, apărută în 1975, îl fac pe critic să considere că scriitoarea avansează rapid pe lista candidaților cu șanse sigure la unul sau chiar mai multe premii literare.

Drumuri poloneze

● Realizarea de către televiziunea poloneză a celui mai mare film serial (11 episoade, 16 ore de proiecție) intitulat **Drumuri poloneze** a durat trei ani. De câteva săptămâni, în fiecare duminică telespectatorii polonezi urmăresc destinul eroilor acestui film a cărui acțiune se petrece în timpul celui de-al doilea război mondial și al ocupației hitleriste. Realizator: Janusz Morgenstern. „De ce am ales perioada 1939-1943? — explica regizorul. Pentru că s-a vorbit prea puțin despre începutul acestui

Leonardo Sciascia — invitație la simplitate

● În trecere prin Paris, scriitorul Leonardo Sciascia, ale cărui cărți alcătuiesc o vibrantă și splendidă cronică a Siciliei contemporane, a fost interlocutorul lui Jean Daniel și Hector Bianciotti într-un amplu interviu publicat de „Le Nouvel Observateur”. Prilej pentru scriitor (Sciascia este cunoscut prin vederile sale de stînga) de a-și expune opiniile cu privire la situația politică a Italiei de azi, la unele aspecte specifice creației sale (mai toate cărțile sint construite ca anchete politice în care criminalul nu este cunoscut). Ca autor al unui **Candide** sicilian, carte pe care a încheiat-o recent, Sciascia își explică opțiunea: „Am făcut acest lucru pentru că lumea noastră a devenit atât de îngrozitor de complexă, încît are nevoie de o invitație la simplitate. Uneori complexitatea nu este altceva decît simplă stupiditate: dacă te uiți bine, epoca noastră e suprasaturată de ea”.

O scrisoare de dragoste

● Biblioteca Publică a orașului Detroit a vîndut la licitație, în schimbul a 3 400 de dolari, o scrisoare de dragoste a lui Ernest Hemingway către cea care avea să-i devină soție, Mary. Cele patru pagini ale scrisorii au fost scrise, așa cum a menționat însuși autorul lor, la lumina lanternei, în vremea cind Hemingway era corespondent de război al revistei „Collier's”.

Georges Simenon — din nou memorii

● „Astăzi un bătrîn nu mai este neapărat un om bolnav, un fel de deșeu uman. El e adesea baza involuntară a piramidei familiale”. Este ceea ce scrie Georges Simenon în noul său volum de memorii **À l'abri de notre arbre** (Presses de la Cité). Rînd pe rînd amar, senin, orgolios și umil, optimist și pesimist, Simenon își deapănă reflecțiile înțelepte și simple ale scriitorului care a observat meticolos fațetele vieții, care n-a pierdut timpul, a trăit o viață plină și care a rămas lucid și emoționat.

„Poezie-77”

● Volumul de versuri **Poezie-77**, apărut în Editura Bălgarski Pisatel, continuă tradiția publicării celor mai bune versuri ale poezilor bulgari apărute în anul respectiv. Culegerea din acest an cuprinde un număr record de autori: 183, reprezentînd toate generațiile. Un capitol, intitulat **Secol**, înmănunchează cele mai frumoase poezii scrise în întîmpinarea Centenarului eliberării Bulgariei de sub jugul otoman (1878). **Antologie**, ultimul capitol al volumului, se distinge prin varietatea temelor din care se inspiră poezii bulgari contemporani.

Minunile lumii

● Doar una din cele șapte minuni ale lumii timpurilor străvechi se află pe noua listă a minunilor lumii întocmită de săptămînalul englez „Sunday Times Magazine” pe baza părerilor exprimate de șapte personalități. E vorba de piramidele Egiptului, indicate de istoricul de artă Kenneth Clark, care a pus pe listă și avionul supersonic Concorde. Romancierul Anthony Burgess a numit șampania. Fotografii de război Donald McCullin a inclus „hamburgerii” americani. Romancierul Frederick Raphael a optat pentru Disneyland. Iar fostul prim-ministru Lord Alex Douglas-Hume a numit aurora boreală. Taj Mahal-ul din India a intrat în trei voturi. New York-ul, Veneția și marea zid chinezesc — cite două fiecare. Numai economistul și diplomatul John Kenneth Galbraith a compus o listă clasică, incluzînd ruinele incașe de la Machu Picchu în Peru, și ruinele romane de la Baalbeck în Liban.

Disney, Donald & co.

● **The Walt Disney Biography** a apărut recent la Londra în editura New English Library. Scrisă de Bob Thomas, voluminoasa biografie repovestește, cu noi detalii, extraordinara poveste a caricaturistului din Kansas City, care construind bizarul său imperiu cu personaje incintătoare, a adus o contribuție unică la dezvoltarea folclorului contemporan. Numeroase ilustrații, ca, de pildă, aceea reprezentîndu-l pe Donald Duck alături de Clara Cluck în **Mickey's Grand Opera** (Opera mare a lui Mickey, 1936) dau culoare și un farmec deosebit lucrării.

„Animale și oameni”

● **Animals and Men** este titlul unei cărți despre reprezentarea animalelor în artă, scrisă de criticul și istoricul de artă Kenneth Clark și apărută recent la Londra în editura Thames & Hudson. Lucrarea abordează sarcinile și simbolul, dragostea oamenilor pentru animale și unul din reversurile ei, vinătoarea. Ilustrațiile acoperă aproape întreaga istorie a artelor.

ATLAS

A C A S Ă

■ **DACĂ** spun că mașina înainta printr-un caer de lină, printr-un caer de lină albă și deasă — atât de deasă încît părea că se agață și se răsucește pe osiile roților, împiedicîndu-le să se mai rotească, făcîndu-le să patineze speriat și tîmpe pe șosea — dacă spun toate acestea spun oare destul pentru a sugera înaintarea noastră tactică prin ceață, și prin noiembrie, și prin zona lacurilor?

Undeva, nu prea departe, știam că era Bucureștiul, undeva nu prea departe erau străzile, capabile să taie tunele abia luminate, și zidurile, capabile să fragmenteze văzduhul, și gurile de canal, capabile să topească aureolele de abur ale pămîntului, undeva nu prea departe știam că există orașul cu orbii și case, care se văd și între care te simți în siguranță, dar noi înaintam pipăind înspăimîntați cu botul mașinii cerul alb coborît printre noi, pierduți în universul amenințător, de lină.

Ne era frică, țîn minte cu precizie, și, totuși, ce ne făcea să înaintăm fără a opri, nesiguri, dar nedescurajați de neblaoasă? Ne era frică, imi amintesc, dar imi mai amintesc și o incitare de care nu cred că ne-am dat seama atunci, o incitare ciudată și riscantă, prin care înaintam pierzîndu-ne tot mai mult, convingîți că totul se va limpezi în curînd și bucurîndu-ne vinovat că nu se limpezește încă.

Cine dintre noi ar putea explica frumusețea drumului acela prin ceață, frumusețea curajului nostru obscur și a victoriei fiecărui metru de drum cucerit, cine dintre noi ar putea explica tăcerea care ne lega unul pe altul, complice, tăcerea prin care ne încurajam unul pe altul, șoptindu-ne, în pînd, că nici un pericol nu e destul de mare pentru a ne face să regretăm această frumusețe, că, oricît de adînc ne-am rătăci, nu vom înceta să fim, totuși, acasă?

Ana Blandiana

Păpușari norvegieni la București

● **SÎNT** 7 ani de atunci! Prin zăpezile albastre ale Norvegiei, pe firul răsucit al fiordurilor, un autobuz, pornit din Calea Victoriei, își despica drum prin pădurile populate de reni și trolii lui Ibsen. Eram cu Teatrul Tîndărică într-un prim turneu românesc în Scandinavia. Aduceam acolo farmecul popular al poveștilor românești, eposul și umorul nostru autentic, sunetul de argint al limbii române.

Arta păpușarilor români a rodit chiar și în ghețurile Nordului. În toamna anului 1976 avea loc la Oslo premiera piesei **La apusul soarelui, la răsăritul lunii** de Claude Morand, după un basm al locului. Nu era numai o premieră. Se naștea primul teatru de stat, de păpuși din Norvegia: Riksteatret-ul.

Riksteatret înseamnă și o complexă concepție populară despre spectacol: asigurarea planificată a turneelor teatrale, în mod special în cele mai îndepărtate colțuri ale țării. Prima regizoare a acestui nou colectiv: Margareta Niculescu, alături de scenografa Ella Conovici și artiștii Brîndușa Silvestru și Costel Popovici.

Și iată, într-o iarnă de basm din Creangă, păpușarii norvegieni ne întorc vizita, aducînd cu ei rezultatul acestei experiențe fructuoase, de colaborare închinată primăverii eterne: copilul.

Ne-am întîlnit deci în sala Teatrului Tîndărică, la ceasul ninsorilor de după masă, cu „Ansamblul de păpuși, din Oslo în turneu în România”.

Claude Morand a ticluit o poveste simplă, **La apusul soarelui, la răsăritul lunii**, de însoțire populară, cu eroi din lumea de gheață (urși albi, morse, balene,

reni) care i-au fermecat pe micii noștri spectatori. Lupta dintre bine și rău se desfășoară în mările nordului și în munții de gheață. Un băiețel e transformat în pui de urs alb — blestem al unui Troll, spirit al pădurii norvegiene. O fată vrednică îl ajută să-și înlăture vraja. Lumi de departe, o limbă inaccesibilă și totuși micii spectatori au urmărit cu emoție peripețiile și mai ales mesajul piesei — dăruire umană, prietenie, căldura care topește ghețurile deschizînd punți între inimi. Actorii, foarte tineri, profesioniști — în calitățile lor analizate în lumina reflectoarelor îi recomandă cu optimism.

Arta păpușarilor, artă prin excelență colectivă, cere și de astă dată sublinierea unor eforturi colective — subsumate și concepției regizorale, care a dispersat creativ ponderile reprezentației. Spectacolul, proaspăt, inventiv (în stilul regizoarei Margareta Niculescu) are momente de „suspans” și efect senzațional, într-o lume teratologică. Dincolo de ritmul pe alocuri lent, de faptul că păpușile sînt mai inspirate decît decorul, am aplaudat prezența pe harta lumii teatrale a încă unui teatru al cărui „nași” spirituali sînt creatorii români.

Alecu Popovici

P.S. Alături de Brîndușa Silvestru, care a prezentat cu farmec spectacolul. Per Tofta a povestit fragmente din spectacolul în limba română, cu dulceață de răsod.

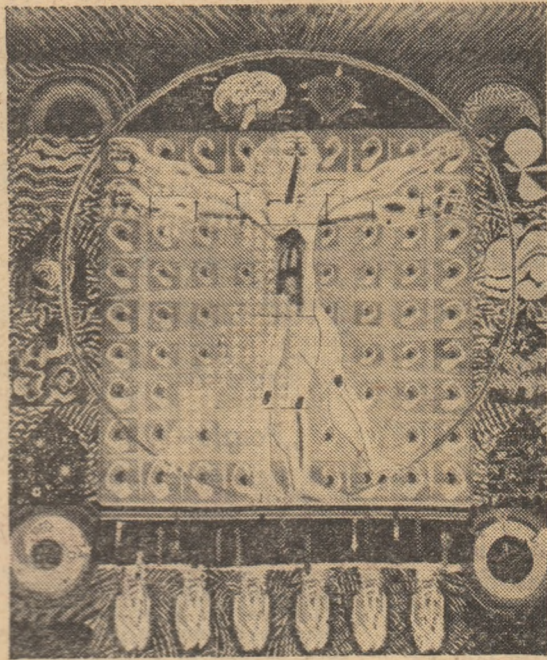
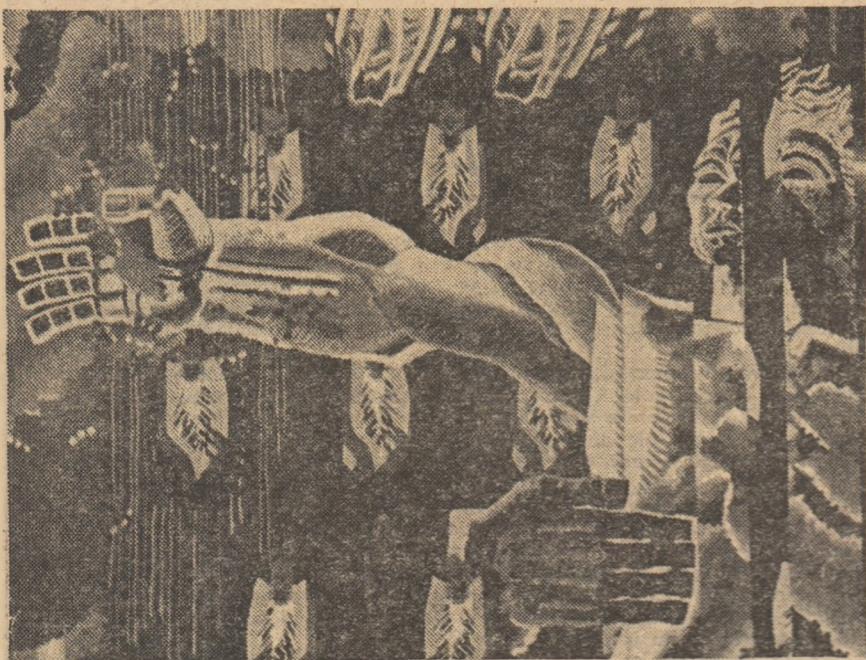
Iată și numele unor creatori norvegieni: Marianne Edvardsen, Stein Grønli, Christine Stoesen, Knut Alfssen, Mona Wig — asistent regie. Director al Riksteatret: Gudrun Waadeland.

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

Gogol ilustrat de Mihu Vulcănescu

Ed. Giunți Marzoco din Florența tipărește o serie de opere clasice ilustrate de cei mai buni ilustratori din Europa. Printre acestea, și volumul **Povestiri din Petersburg de Gogol**, ilustrat de pictorul român Mihu Vulcănescu.

ION NICODIM : detalii după tapiseriile de la Teatrul Național din București (stinga) și de la sediul Organizației Națiunilor Unite

Imagine, simbol, mesaj

IATĂ incheiat lungul, pasionantul, nu o dată epuizantul și totuși captivantul drum parcurs de marile ansambluri plastice destinate inobilării amplului interior al „Nationalului” bucureștean. Ele se află, acum, acolo unde gândul le văzuse de mult, iar spațiul le reclamase cu imperioasă necesitate de frumusețe și atmosferă ambientală, născute în timp și menite să-i înfrunte, curgerea prin valoarea lor.

Firește, discuțiile provocate, cu justificat interes, de lucrările intrate în patrimoniul culturii noastre și în muzeul viu al artei contemporane pot acoperi arii diferite, pot genera, la rândul lor, nenumărate luări de poziție și nuanțări, sugerind unghiuri de abordare dintre cele mai atractive. Și aceasta pentru că, gândite în raport cu un spațiu dat, deci acceptând aprioric o condiție obiectivă impusă din perspectiva finalității, tapiseriile lui Ion Nicodim, Virgil Almășanu și Gheorghe Iacob, și sculptura lui Ovidiu Maitec scapă, totuși, rigorilor imediate prescrise de gen, tehnică, ambianță, fără a le contrazice sau anula. Performanță care, angajând în egală măsură dimensiunea conceptuală și pe cea formativă, detasează sensul lucrărilor din contextul limitativ al decorativului, plasându-le cu decizie în zona expresivului autonom. Desigur, încercând o clasificare didactică în spiritul tradiției acceptate, putem recurge la genul proximal al artelor decorative, căruia tapiseria i-a fost anexată de mult dar nu și definitiv. Însă diferența specifică solicită imperios un amendament de natură a deplasa accentul interpretărilor în zona de interferență, eliberată de tranșa compartimentărilor rigide. Ar oferi această modalitate de nuanțare o perspectivă mai operantă din care, dind drept de cetate tuturor dimensiunilor proprii tapiseriei, vom putea releva și discuta valoarea picturală intrinsecă, notiune ce cuprinde nu numai elementele de vocabular ci și semnificația siglelor utilizate, conotația semnelor plastice în sensul unei idei unice și determinante. Iată de ce, dincolo de tehnică și destinație, ne aflăm în fața unor compuneri picturale autentice, intenționând și reușind să restituie, cu inerentă derogări, modalități expresive ce intră în repertoriul pieselor de sevălet. Desigur, formația de pictori a celor trei autori își pune amprenta pe vizualizarea ideilor, conceptelor, procedeelelor, și acest lucru reușește să confere acel ton particular, de coabitare a soluțiilor, din care se naste originalitatea lucrărilor. Dar, simultan, după logica adecvării plastice, piesele respectă și premisa lor concretă, aceea de a fi tapiserii, operând asupra spațiului cu decizie din perspectiva propriului gen. Firește, din acest context apreciativ trebuie detasată sculptura lui Ovidiu Maitec, semnificația și valoarea sa plastică, pentru că ea aparține integral sferei proprii sale condiții estetice, reclamând o judecată separată, numai pentru sine, ca semn cu valoare metatorică densă.

REVENIND la cele două tapiserii, imense cimpuri simbolice, loc de întâlnire al celor mai complexe trimiteri afective și raționale, vom constata existența unor puncte comune, a unui program omogen, interesant sub raportul similitudinilor de structură. Ar fi, în primul rând, vorba despre o decizie însă nu și ostentativă racordare la tema generoasă, inepuizabilă, a omului și a condiției sale de ideal peren sau a modului în care el se plantează în concretețea istoriei, a existenței sociale. Din această perspectivă largă și captivantă, stimulativă dar ascunzând și pericolul proximității sau al inadecvării, autorii tapiseriilor au trebuit să opteze, poate nu fără dificilă renunțări și reluări, o selecție riguroasă, nu și rigidă, în raport cu factorii subiectivi, desigur necesari, dar mai ales cu cei obiectivi, condiționați de epocă, ideologie, finalitate și eficiență socială. Astfel s-au cristalizat cele două soluții oferite astăzi spectatorilor, fiecare conținând, firește, esența și orientarea demersului specific pentru fiecare artist, universul ideatic și modul unic de a concepe relația conținut-modalitate expresivă-efect vizual. S-ar putea vorbi în acest caz, nu fără temel, despre existența unui program propriu — dacă vreți, a unei obsesii fertile, născute din permanența stării de veghe artistică — ale cărui consecințe conduc la omogenitatea viziunii și a repertoriului imagistic.

Iată, în tapiseria lui Ion Nicodim, plină de simboluri, vehiculând sigle plurivoce și roștind un omagiu omului, într-un mod ce atinge temperatura patetismului grav, regăsim treptele evoluției artistului până la acest punct de maximă ce le încorporează organic pe toate celelalte, dar și un climat cerebral și afectiv specific, de neconfundat. Revin vechi semne, unele aparent criptice sau ezoterice,

altele limpezi și acut active prin raportarea la modulul fizic și moral al omului, se instaurează unele noi, imperios reclamate de situația contemporană a civilizației ochiului, fără a contrazice modelul leonardesc ce planează obsedant, ca o centripetare a cosmicității, oficiind ritualul eternei deveniri. Disponerea pe două registre complementare, încorporând simbolic treptele evoluției condiției umane, oferă cheia unei lecturi adecvate, dar și pe cea a compunerii conceptuale, interferență de concretețe terestră și levitație spirituală, dominând autoritar dispersia logică a elementelor compoziționale, antrenate într-o inextricabilă ordine interioară. Dacă am adăuga un registru cromatic dens, mai apropiat de ultima etapă a prospecțiunilor picturale, concretizate în ciclul „Ecolilor”, am avea portretul unui Nicodim imagier din marea familie a poezilor vizuali, investind cu un pozitiv accent expresionist vocabulele ce compun **Elogiul omului.**

Cuplul Virgil Almășanu-Gheorghe Iacob alege rezolvarea cea mai apropiată propriilor disponibilități, reușind o echivalență eficientă și adecvată între virtuțile picturii cu vocație monumentală și rigorile tapiseriei ca gen distinct. În sprijinul acestei soluții de confluență, cei doi artiști, vechi practicieni ai imaginii cu finalitate publică, aduc experiența compunerii unui cimp vast, echilibrul formelor și al culorilor axate pe variantele calde și rafinate de griuri subtile modulate. Gândită ca un compendiu al marii epoei naționale, cristalizată în jurul omului-erou necunoscut și al marilor personalități istorice, lucrarea operează cu o compunere echilibrată, centripetă, alegând ca punct de sprijin mulțimea căreia i se datorează dialectica evoluției, și grupând în registrul exterior figuri proeminente, intrate în legendă și în conștiința națională. Interesantă ni se pare în acest caz, încorporarea sentimentului cosubstantialității ce caracterizează spiritualitatea noastră, prin utilizarea unor inflorescențe ușor baroce, generând un tonus vital. Lectura se realizează cursiv și logic, acuitatea privirii îndreptate către noi decodifică mesajul încorporat, iar ideea de **Odă patriei** se degajă din conținut, înainte de a recurge la adiutivul literar al titlului, tapiseria transformându-se în manifest patriotic explicit. În acest fel, păstrând specificitatea fiecărei luări de atitudine, cele două tapiserii se întîlnesc pe planul finalității ontologice, al complexității mesajului emis din perspectiva civilizației noastre contemporane, cea a lui Nicodim vizind universalitatea istoriei, ambele proclamând penitența timpului și spațiului uman. Dacă am adăuga pentru ambele evenimente plastice calitatea execuției, tactilitatea somptuoasă, puternic atașată precedentului arhaic, subtilitatea acordurilor cromatice evocând o tradiție populară dar și contribuția viziunii culte, am avea, fie și în formă reprezentativă, imaginea unei noi problematici intervenite în cimpul tapiseriei datorită pictorilor.

SCULPTURA lui Ovidiu Maitec, foarte a lui, în sensul particularității de concepție și stil, recurge într-un mod mai pronunțat la asociația fertită cu precedentele arhalece, instaurând simultan și o cotă de modernitate organică, nicidecum exterioră sau silnic încorporată. Este aceasta o mai veche și constantă calitate a lui Maitec, artist și meșter în egală măsură, prin care el își atestă apartenența la un spațiu determinat și determinant, dar și deschiderea către o expresivitate în acord cu epoca sa. Semnul elaborat de artist, cu origine în primele trepte ale civilizației umane, are funcție simbolic-apotropaică, el poate străluci o așezare, o încrucișare a drumurilor de transumanță, un hotar, un munte și — de ce nu — oficierea unui mister, fie acesta și cel al teatrului modern. Pașare sau simbol chtonice, lăsând lumina să colaboreze activ cu structura lemnului nobil, prețios în materialitatea sa nealterată, acest semn apelează la structuri formative agreste, încorporând, ca într-o metaforă plurivocă, o suită de arcade austere, ocnile vopsite în azurul Voronețului, rememorând în acest fel trepte ale artei noastre și aducându-le în actualitate fără ostentație. Iar încercarea de a efectua o analiză de natură stilistică tehnică s-ar dovedi tautologică, pentru că Maitec reprezintă o cotă de profesionalism și autenticitate ce nu mai are nevoie, credem, de noi argumente.

Și astfel, cele trei repere ale civilizației imaginii se instalează cu autoritate valorică în spațiul destinat lor, afirmând încă o dată rolul și locul artistului în societate, sensul demersului său și responsabilitatea sa umană, ideologică, etică și estetică.

Virgil Mocanu

Cînd scapără piatra și lemnele

■ **E UN GER** cum n-a mai fost de mult, gerul care dezleagă datini vechi, care face să scapere piatra și lemnele. Pe un timp ca asta poți păstra o lacrimă-ntr-un virf de cui, ca s-o arunci apoi, într-o seară de primăvară, în torentul plăcerilor. O iarnă cu oasele atât de late n-am mai avut de ani de zile. De aici și sentimentul că, în fiecare dimineață, mușc dintr-un fruct aromat la care aveam dreptul și arunc simburii în iepurii de gheață ascunși între frunzele de gheață din geamul morii mele de lemn. De cînd moara se gîndește să dea o raită, noaptea, pe drumul de sănii, înăuntrul ei, sunetul vocii e mai pur, mult mai aproape de ideea vieții curate.

Butucul arzînd în vatra căminului îndoate gîndul spre vis, iar trupul pe o blană de urs sau de leopard, așternută în bura de aur cu care focul din vatra dulce împodobeste odaia. Ușa ce dă spre lumi închipuite nu stă o clipă, asemenea ușilor de la tribunal. O gură de vin roșu, spuzit cu pușin miros de scortîșoară, și singele o rupe la fugă pe căi albastre, ca un ren prin baladele scandinave. Gerul e greu să-l spargi cu toporul și să-l bagi la beci pentru bucuria vieții din iunie, iulie și august, iar în gura hornului de la moară a apărut, iată, un purcel de lapte: e luna care a venit să-mi spună că păsările plecate de sub streșina casei mele, azi noapte, în Africa, au descîntat un rîu și arborii lui cu vorbe și jocuri învățate la Mogoșoaia.

Îi dăruiesc luni un măr ca semn că i-am apreciat înfățișarea și un pumn de nuci și după ce pleacă, în odaie intră o sanie tînără, plină-pînă-n coviltir cu prieteni veseli, purtînd coroana nemuririi din vin și dragoste, trasă de doi cai avînd legate pe spinări cite o sanie mică, iar în aceste sanii mici, un ied și un miel alb mestecînd fire de otavă. În colțurile odăii s-aprind diamante, iar ofițerul de ofițeri de servicii își descinge spada și coboară în pivniță să aducă vin.

Fănuș Neagu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU